Ἄνοιξη

Ὦ, Ἄνοιξη, πολύ σέ ἀγαπῶ,
τά νειάτα μοῦ θυμίζεις τά φευγάτα.
Τότε πού εἶχα ὄνειρα, σκοπό,
κι ἀτέλειωτη ἁπλώνονταν ἡ στράτα.

Τή στράτα πού τήν διάβηκα κι ἐγώ,
χωρίς ποτέ στό τέρμα της να φθάσω.
Τή στράτα ἐκείνη πάλι νοσταλγῶ,
το βάδισμα ξανά νά δοκιμάσω.

Μεγάλη τῶν κεριῶν σειρά σβηστή
ὡς ὁ Καβάφης λέει, καί μακραίνει.
Γι' αὐτό τή στράτα αὐτή βλέπω κλειστή
κι αὐτή ἡ ἀλήθεια, ὄντως, με πικραίνει.

Γι' αὐτό θά λέω σ' ὅποιον κοπιᾶ
καί δέν τοῦ ἐπιτεύχθηκαν οἱ στόχοι:
Ἐαν δέν ἔχη ἐκεῖνο π' ἀγαπᾶ,
νά ἀγαπᾶ πολύ ἐκεῖνο πόχει.

Μ.Π.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἄνοιξη, (ποίημα).....1
Ἡ φθορά τῆς γλώσσας, φθορά τοῦ Ἔθνους 3
Ἡ τελευταία Βαπτιστική, τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.....9
Οἰδίπους ἐπί Κολωνῶ, τοῦ Σοφοκλῆ 14
Γνωριμία μέ τήν ἀρχαία Ἑλλάδα, τοῦ Εὐαγγέλου Σπανδάγου 18
Δίον, τῆς Ἀναστασίας Σεραφειμίδου 23
Ἐμίλ Ζολᾶ, τοῦ Σπύρου Μελᾶ 34
Ἰωάννης Καποδίστριας 47
Μοναχός Μελέτιος Ἀϊβαζίδης 55
Ἡ Πόλη κι ἡ Ἁγιά – Σοφιά 65
Ἰδεολογικές συγκρούσεις στήν πολιορκούμενη Κωνσταντινούπολη 67
Νικόλαος Σκουφᾶς, ὁ πατέρας τῆς λευτεριᾶς 77
Φράγκοι λεηλατοῦν τήν κληρονομιά μας 81
Λαογραφία Μαΐου 85
Τό λάλημα τοῦ κούκου στή λαϊκή ἀντίληψη 87
Ὁ Ἅη - Γιώργης, ὁ Ἀλωνιώτης 90
Ἕνας Ἕλληνας κυβερνᾶ τό Σιάμ 91
Παρουσίαση βιβλίου 95
Λέξεις μέ πολλές σημασίες 96
Ἀρχαϊστικές φράσεις 98
Περι λέξεων, τοῦ Γιάννη Τσατσάϊα 99
Τό Πάσχα στό χωριό, τοῦ Μ. Χατζηδάκη 100

Η ΦΘΟΡΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΦΘΟΡΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Τίς θεμελιακές βάσεις τῆς ὑπάρξεως ἑνός ἔθνους τίς ἀποτελοῦν ἡ γλῶσσα του καί ἡ ἐλευθερία του. Οἱ δύο αὐτές πρωταρχικές προϋποθέσεις βασάνιζαν χωρίς διακοπή τό νοῦ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ὅπως μᾶς ἐξομολογήθηκε ὁ ἴδιος τόν καιρό πού γινόμαστε Κράτος καί ἔπρεπε νά ἀνασυνταχθοῦμε, προκειμένου νά ἐξασφαλίσουμε τή νέα δημιουργική πορεῖα μας πρός τό μέλλον. Κι αὐτό γιατί, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ ἑλληνικός λαός, τό ἴδιο καί ἡ γλῶσσα του εἶχε τήν περιπέτειά της κατά τή διάρκεια τῆς ἐξελιχτικῆς πορείας της ἀπό τόν Ὅμηρο ὥς τίς μέρες μας. Δοκιμάστηκε ἀπό τή ρωμαϊκή κατάχτηση, κι ἀπό τή μακροχρόνια τουρκική σκλαβιά καί τελικά ἀπό τούς ἴδιους τούς λογίους μας πού τούς πέρασε ἀπό τό μυαλό ὅτι ἀντικαθιστώντας μέ τήν ἀττική διάλεχτο τήν ὁμιλουμένη πού εἶχε ρίξει βαθειές ρίζες στήν ψυχή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, θά γινόμαστε ἰσάξιοι τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Σήμερα, βρισκόμαστε καί πάλι σέ μιάν ἀνάσχεση τῆς φυσικῆς ἐξελιχτικῆς γλωσσικῆς μας ἱστορίας, πού δέν ὀφείλεται σέ παράγοντες σάν αὐτούς πού ἀναφέραμε πιό πρίν, ἀλλά στήν ἀμβλυμένη ἐθνική μας συνείδηση. Κ' ἐπειδή τό θέμα εἶναι πανεθνικό καί ἐνδιαφέρει ὅλους μας, καί μᾶς τούς διανοούμενους καί σᾶς τούς γιατρούς πού ἐργάζεσθε καί διανοεῖστε σέ ἄλλα ἐπίπεδα, ὅπως καί τούς ἀποδήμους ἀδελφούς μας πού, ζώντας μακριά ἀπό τίς πολιτικές μας τριβές καί τό γενικό μας κατήφορο, ἔχω σχηματίσει τήν ἀντίληψη πώς ἀποτελοῦν τήν ὑγιέστερη μερίδα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐπειδή ἐνδιαφέρει, ἐπαναλαμβάνουμε, ὅλους, ἀπό τόν πρῶτο ὥς τόν τελευταῖο Ἕλληνα πολίτη ὅπου κι ἄν βρίσκεται, προτίμησα νά σᾶς μιλήσω, ὅσο πιο συνοπτικά μποροῦσα, γι' αὐτό τό θέμα. Ἡ γλῶσσα μας ἔχει ἀρρωστήσει, ἡ διάγνωση δέν χωράει καμμιά ἀμφισβητηση. Καί σ' αὐτήν τήν περίπτωση δέν ἔχουμε νά κάνουμε μ' ἕναν κοινό ἀσθενή. Ὁ ἀσθενής εἶναι μέγας γιατί ταυτίζεται μέ τήν ἴδια τήν ἐθνική μας ὑπόσταση. Ἀρρώστεια τῆς γλώσσας σημαίνει ἀρρώστεια τοῦ ἔθνους. Εἶναι φανερό: Ἡ συρρίκνωση, ἡ παραμόρφωση, ἡ γενική της φθορά, βρίσκεται σέ ἄμεση συνάρτηση μέ τήν ἔκπτωση τῶν ἐθνικῶν, πολιτικῶν καί ἠθικῶν ἀξιῶν τῆς χώρας μας.

Θά μπορούσαμε νά ἰσχυριστοῦμε, χωρίς νά κάνουμε λάθος, πώς κατεδάφιση τῆς γλώσσας σημαίνει κατεδάφιση τοῦ ἴδιου τοῦ Ἔθνους μας. Ὁ Χένρυ Κίσσενγκερ εἶχε εἰπεῖ κάποτε, καί τό εἶχε εἰπεῖ, δυστηχῶς, γιά μᾶς τούς Ἕλληνες, πώς, ἄν θέλωμε νά τούς ἐξαφανίσωμε ἀρκεῖ νά τούς κόψουμε τίς ρίζες τῆς γλώσσας τους. Τό ἴδιο εἶχε εἰπεῖ, μιλώντας γενικά, καί ὁ Λένιν: Ἕνας λαός ἐξαφανίζεται

σάν ἔθνος ὅταν χάση τή δική του γλῶσσα. Οἱ Τοῦρκοι διέθεταν λιγότερη εὐφυΐα ἤ εἶχαν πολύ ἀνάγκη τούς Ἕλληνες καί δέν ἔβαλαν σ' ἐφαρμογή τό ἀλάθητο αὐτό μέτρο τῆς ἐθνοκτονίας. Ἔτσι, τό ἀνεμιζόμενο ἀπό τά δημοτικά μας τραγούδια φλάμπουρο τῆς ἑλληνικής γλώσσας, μαρτυροῦσε ὅτι ὑπήρχαμε ὡς ἔθνος κι ἄς μήν εἴμαστε κράτος.

Ἡ γλῶσσα ὑπῆρξε ἡ ἐθνική μας δύναμη, ἡ ἀντίστασή μας, μιά γλῶσσα πού ἐξελισσόμενη πάνω στόν ἴδιο κορμό, ἐρχόταν ἀπό πολύ μακρυά καί σέ ὅλες τίς φάσεις της, ἀπό τή γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου ὥς τή γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Λουκιανοῦ καί τῶν Εὐαγγελίων, ὑπῆρξε μιά τέλεια γλῶσσα. Καί στίς μέρες μας, ἡ ὁμιλουμένη μας εἶχε ἀρχίσει νά ὁλοκληρώνεται πάλι σ' ἕνα ἀπό τά τελειότερα γλωσσικά ὄργανα τοῦ κόσμου. Σέ διεθνές ἐπίπεδο δέν ὑπάρχει ἕνα τέτοιο ἀντίστοιχο φαινόμενο. Μιά τόσο μακρόβια, δηλαδή, καί τόσο ἀνθεκτική γλῶσσα. Τό φαινόμενο αὐτό βρίσκεται σέ συνάρτηση μέ τή μακροβιότητα καί τήν ἀνθεκτικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ ψυχισμοῦ. Γι' αὐτό καί ἡ φθορά της ἀποτελεῖ ἕνα κακό σύμπτωμα γιά τό ἴδιο τό ἐθνικό πεπρωμένο μας. Θά φέρω ἕνα συγκριτικό παράδειγμα σχετικά μέ τή γλωσσική μακροβιότητα. Ἐνῶ οἱ Γάλλοι δέν καταλάβαιναν τή γλῶσσα πού μιλιόταν στήν πατρίδα τους, πρίν ἀπό τέσσερις αἰῶνες, ἐμεῖς θά μπορούσαμε νά συνομιλήσουμε ἄνετα μ' ἕναν Ἕλληνα ἀπό τούς συντρόφους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα πού ἔζησε πρίν ἀπό χίλια χρόνια.

Ἡ γλῶσσα μας ἐπιβίωσε ὡς τίς μέρες μας, περνώντας μέσα ἀπό τά σαράντα βαρβαρικά κύματα. Ὁ λαός μας, πέρα ἀπό κάθε παιδεία, ἦταν πλουτισμένος μέ μιά δική του ἐσωτερική παιδεία. Ὁ δυναμικός ψυχισμός του, ὅπως εἶπα, κράτησε τίς ρίζες τῆς γλώσσας του ἀλώβητες. Δέν ἄφησε, δηλαδή, νά τοῦ ἀφαιρέσουν τή ψυχή του, νά βγάλουν τό ἔθνος ἀπό μέσα του. Γλῶσσα καί ψυχή εἶναι δυό πράγματα πού δέν διαχωρίζονται: Ἡ ἑλληνική γλῶσσα, ὁ μακρόβιος αὐτός ζωντανός ὀργανισμός, ξέρουμε πώς διχτυώθηκε καί βοήθησε στή διαμόρφωση τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν κι ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀφοῦ διεισδύσεις του ἀνακαλύπτουμε καί στίς ἀνατολικές γλῶσσες, ὅπως εἶναι γιά παράδειγμα, ἡ ἰαπωνική. Ὁ Κικέρων ἔλεγε πώς ἡ γλῶσσα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ξεκίνησε μέ 250 ἀγροτικές λέξεις κι ὅτι πλούτισε τό λεξιλόγιό της παίρνοντας μέ τό τσουβάλι τίς λέξεις ἀπό τήν ἑλληνική γλῶσσα. Ἡ Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία ἔζησε σχεδόν δέκα αἰῶνες, ἀλλά ἡ γλῶσσα της σήμερα δέ μιλιέται πουθενά καί ἡ σύγχρονη ἰταλική γλῶσσα μηδαμινή σχέση διατηρεῖ μέ τή λατινική, ἀντίθετα πρός τήν ἑλληνική ὅπου ἡ σύγχρονη ὁμιλουμένη διατηρεῖ τά ἑξήντα ἑκατοστά τῶν λέξεων ἀπό τή γλῶσσα τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων, αὐτούσιες ἤ σέ παράγωγα.

Όλοι γνωρίζουμε πώς ἡ γλῶσσα μας σήμερα, ἀποτελεῖ τό διεθνή γλωσσικό ἄξονα σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ὁρολογία τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνιλογίας, οἱ ὁποῖες καί τώρα ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νά δανείζονται λέξεις ἀπό τό διαχρονικό γλωσσικό μεταλλεῖο μας. Δέν πηγαίνει καί πολύς καιρός πού σ' ἕνα διεθνές συνέδριο στή Γενεύη ὑποβλήθηκε καί συζητήθηκε ἕνας κατάλογος δύο χιλιάδων ἑλληνικῶν λέξεων πού ἐκφράζονται μέ περισσότερες ἀπό μία λέξεις καί προτάθηκε νά ἐγκολπωθοῦν στίς ἐλλιπεῖς γλῶσσες αὐτές. Δέ θά πρέπη νά ξεχνᾶμε ὅτι κατά τό ἐνιαῖο ἐθνικό ξεκίνημα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, συζητήθηκαν δύο γλῶσσες προκειμένου νά καθιερωθῆ ἡ μία ἀπό τίς δύο ὡς ἐπίσημη γλῶσσα. Προτάθηκαν ἡ ἀγγλική καί ἡ ἑλληνική. Στή ψηφοφορία πού ἔγινε στή Βουλή κέρδισε ἡ ἀγγλική μέ δύο μόνο ψήφους διαφορά. Καί πρόσφατα, ἀκόμη, οἱ Βάσκοι εὐρωβουλευτές πρότειναν τήν καθιέρωση τῆς ἑλληνικῆς ὡς ἐπίσημης εὐρωπαϊκῆς γλώσσας. Ἀλλά δέ νομίζω πώς μπορεῖ νά δοθῆ συνέχεια σ' αὐτό τό ὄνειρο. Ἡ γλῶσσα μας ἀτύχησε μετά τήν ἐθνική μας ἀπελευθέρωση. Χρειάστηκε νά περάση ἀνάμεσα ἀπό τίς συμπληγάδες τοῦ ψυχισμοῦ καί τοῦ μιστριωτισμοῦ, δύο ρεύματα ἐξ ἴσου ἀντιδραστικά, γιά νά πλησιάση στίς μέρες μας σέ μιά νέα τελείωση μέ τή βοήθεια τῆς λογοτεχνίας καί τοῦ ἀλάθητου ἀφομοιωτικοῦ γλωσσικοῦ αἰσθητηρίου τοῦ λαοῦ μας. Τό ὅτι πλησίασε σέ μία νέα τελείωση, εἶναι βεβαιωμένο. Κανείς δέν μπορεῖ νά ἀμφισβητήση τό ὅτι ἔφτασε νά μπορῆ νά ἐκφράση ὅλες τίς ἔννοιες σέ ὅλους τούς τομεῖς, ἀκόμη, καί σ' αὐτόν τόν ἐπιστημονικό τομέα.

Ἐπιτρέψτε μου νά ἀναφερθῶ σέ δύο τρεῖς προσωπικές μου ἐμπειρίες πού ἀφοροῦν ὄχι μόνο τήν τελείωσή της σέ πληρότητα, ἀφοροῦν καί τήν αἰσθητική της τελείωση. Διάβασα ποιήματά μου στό πανεπιστήμιο τῆς Χαϊδελβέργης πού μετά διαβάστηκαν καί στή γερμανική κι ἔγινε σύγκριση ἀνάμεσα στίς δύο γλῶσσες ἀπό καθηγητές κι ἀπό φοιτητές. Μοῦ ἐξέφρασαν τήν ἔκπληξή τους. Ἐμεῖς δέν ἔχουμε, μοῦ εἶπαν, μιά τόσο ἐκφραστική καί τόσο εὔπλαστη γλῶσσα. Τό ἴδιο ἔγινε καί στό Λονδῖνο. Οἱ ἀκροατές σύγκριναν τήν ἀκουστική τῶν δύο γλωσσῶν καί ἄκουσα νά μοῦ λένε: «Ἡ γλῶσσα σας εἶναι σωστή μουσική. Θά θέλαμε νά σᾶς ἀκοῦμε ὧρες καί ἄς μήν καταλαβαίνουμε τί λέτε». Καί τήν ἄλλη μέρα πού ἕνας γερμανός ποιητής πού εἶχε σειρά νά διαβάση ποιήματά του, ὅπως ἔμπαινα στήν αἴθουσα, τό ἀκροατήριο ἄρχισε νά χειροκροτῆ. Γύρισα καί κοίταξα πίσω μου νά ἰδῶ τί ἤ ποιόν χειροκροτοῦν. Ἡ γυναίκα μου πού ἀκολουθοῦσε μοῦ εἶπε: Τί κοιτάζεις, ἐσένα χεοροκροτοῦν! Χειροκροτοῦσαν δηλαδή τή μουσική τῆς γλώσσας μας. Καί πολλοί εἶχαν φροντίσει νά ἔχουν μάθει κι ἀπό μιά ἑλληνική λέξη γιά νά μοῦ

τήν ποῦν ὅταν θά μ' ἔβλέπαν τήν ἐπομένη. Ἄλλος μοῦ ἔλεγε «καλημέρα», ἄλλος «ὅμορφα», ἄλλος «Ἑλλάδα», κ.τ.λ. Κάτι ἀνάλογο ἔγινε καί στή Γιουγκοσλαβία.

Ἀλλά τό κακό ἄρχισε νά συμβαίνη στίς μέρες μας. Τίς ριζες τῆς γλώσσας μας πού δέν μᾶς τίς ἔκοψαν οἱ ἄλλοι, ἀποφασίσαμε νά τίς κόψουμε μόνοι μας. Νά βάλουμε, δηλαδή, τέρμα στήν ἀτέρμονη ἱστορική ἐξελικτική της πορεῖα. Ἡ ἐπιβολή τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας, πού ἔγινε ἐπί ὑπουργίας Ράλλη, τό 1976, ὑπῆρξε μιά μεγάλη ἐθνική πράξη. Σ' ἕνα ἄρθρο μου εἶχα προτείνει νά γιορτάζεται στά σχολεῖα ἡ ἐπέτειος αὐτή. Ἔπρεπε νά μπῆ ἐπί τέλους τέρμα στό φαινόμενο τῆς διγλωσσίας, ἄλλη νά εἶναι ἡ προφορική μας γλῶσσα καί ἄλλη νά εἶναι ἡ γραπτή γλῶσσα τῆς Πολιτείας καί τῆς Παιδείας. Γιά νά ἀντιμετωπιστῆ ὅμως σωστά τό ὅλο θέμα, θά ἔπρεπε τότε νά γίνη μιά σχετική προπαρασκευή: Νά ἐπιστρατευοῦν οἱ εἰδικές δυνάμεις τῆς χώρας. Νά καταρτιστοῦν κατατοπιστικοί γλωσσικοί ὁδηγοί, γιατί εἶναι διαφορετικές οἱ ἐκφραστικές ἀνάγκες τῶν διαφόρων τομέων τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς (Ἐκπαίδευση, ἐπιστημονικός λόγος, ἐνημερωτικά μέσα κ.τ.λ.). Ἄλλωστε, δέν ὑπάρχει καμμία γλῶσσα στόν κόσμο πού νά μήν σημειώνεται μιά ἀπόκλιση ἀπό τήν ὁμιλουμένη στό σπίτι ἤ στίς διάφορες συναλλαγές γλῶσσας, προκειμένου νά ἐκφραστοῦν ἔννοιες πού βρίσκονται πέρα ἀπό τήν καθημερινότητα. Ἔτσι τό σπουδαῖο αὐτό μεταρρυθμιστικό κίνημα, ἀφέθηκε ἀκαθοδήγητο. Καί ἦρθαν ἄλλοι, πού στό ὄνομα τῆς προόδου, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἐπρόκειτο γιά μιά κακῶς ἐννοούμενη πρόοδο, προχώρησαν περισσότερο, ἐπιτείνοντας τή γλωσσική σύγχυση. Δυστυχῶς, συμβαίνει συχνά στίς μέρες μας νά χάνη ἡ ἔννοια τῆς προόδου τήν ἀληθινή σημασία της. Κάποτε φτάνει νά ἀντιπροσωπεύη τήν ὀπισθοδρόμηση τῆς ὁποίας ἁπλῶς ψευδώνυμο ἀποτελεῖ ὁ ὅρος «πρόοδος».

Ἔτσι, μιά νύχτα στή Βουλή δύο ἤ τρεῖς δεκάδες βουλευτῶν - ξένοι τοῦ ὅλου θέματος- κόλλησαν σ' ἕνα ἄλλο νομοσχέδιο τήν πρόχειρη κι ἀβασάνιστη ἀπόφασή τους - χωρίς νά συμβουλευτοῦν πρῶτα τούς εἰδικούς γλωσσολόγους καί ἐκπαιδευτικούς, τούς λογοτέχνες - πού ἔλεγε: Καταργοῦμε τά πνεύματα καί τούς τόνους. Καταργοῦμε δηλαδή τά ἄγκιστρα πού μᾶς συνδέουν μέ τήν ἑλληνική παράδοση. Ἀποκόπτουμε δηλαδή ἀπό τό σοφό μας παρόν τά Εὐαγγέλια, τό Σολωμό, τόν Παπαδιαμάντη, ἀκόμη καί τό Μακρυγιάννη. Ἐπανέλαβα σέ μιάν ἐκπομπή ἀπό τήν τηλεόραση κάπως παραλλαγμένη τήν ἔκφραση ἑνός καλοῦ μου φίλου: Ἄν μοῦ ζητοῦσαν νά ζωγραφίσω τήν Ἑλλάδα ἀνάπηρη, θά τήν ἔγραφα χωρίς πνεῦμα καί μ' ἕνα λάμδα. Στήν ὁμιλουμένη μας εἶχαν γίνει ἀπό τό λογοτεχνικό μας λόγο ὅσες ἁπλοποιήσεις ἦταν ἐπιτρεπτό νά

γίνουν. Καταργήθηκαν τά διπλά γράμματα ὅπου δέν ἦταν ἀπαραίτητα καθώς καί οἱ πολλές περισπωμένες. Γιά τά παιδιά ἡ διατήρησή τους θά εἶχε ἕνα μικρό κόστος, ἀλλά ἡ διατήρηση τῆς ἐπαφῆς μας μέ τήν παράδοση καί μέ τήν ἱστορία, ἀξίζει καί τό μεγαλύτερο ἀκόμη κόστος. Ὅπως καί τά δένδρα τό ἴδιο καί τά ἔθνη, δέν εἶναι δυνατόν νά σταθοῦν ὄρθια δίχως τίς ρίζες τους. Καί οἱ Δυτικοί θά μποροῦσαν νά κάνουν ἁπλοποιήσεις στή γλῶσσα τους, ἀλλά δέν θά τολμοῦσαν ποτέ νά θίξουν τά ἱερά τους. Γιατί πραγματικά πιο ἱερό πρᾶγμα ἀπό τή γλώσσα γιά ἕνα ἔθνος δέν ὑπάρχει.

Καί τό χειρότερο, ἀφήσαμε τόν κόσμο νά ἐννοήση πώς ἡ δημοτική (ἡ δημοτικιά ὅπως ἤδη γράφεται κάπου) ἦταν μιά αὐτόνομη γλῶσσα πού ζοῦσε κάτω ἀπό τό ζυγό ξένων γλωσσῶν. Τό ζυγό, δηλαδή, τῆς ἀρχαϊκής καί τῆς καθαρεύουσας καί ἔπρεπε νά ἀπελευθερωθῆ. Ἔτσι ἄρχισε ἡ ἀσυδοσία. Ἀπό τήν τηλεόραση, ἀπό τό ραδιόφωνο, ἀπό τόν Τύπο, ὁ καθένας γίνεται αὐθεντικός γλωσσοπλάστης καί χρησιμοποιεῖ ἀσύδοτα τή γλῶσσα μας. Παραμορφώνει καί λέξεις πού τίς γνωρίζει καί τίς χρησιμοποιεῖ καί ὁ τελευταῖος χωριάτης μας. Προσπαθεῖ νά μεταφράση τίς ἀρχαϊκές καί τίς καθαρευουσιάνικες λέξεις κι ἐπειδή δέν ὑπάρχουν ἀντίστοιχες στή δημοτική, παραμορφώνει τίς ἴδιες. Ξοδεύει φαιά οὐσία γιά νά καταργήση τά ἐπιρρήματα καί τίς προθέσεις, γιά νά προσαρμόση τή γλῶσσα μας μέ τή γλῶσσα τῶν λαϊκῶν ἀσματοποιῶν στά σχετικά μαγαζιά, πού τούς ἀρκοῦν διακόσιες λέξεις νά συνεννοοῦνται μέ τήν πελατεία τους. Ἔτσι ἔχουμε ἀκούσει: «ἐπιλήφτηκε τῆς ὑπόθεσης», «ἡ γηραιά ἤπειρος», «πρόσφυγε στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικράτειας», «σαφά» ἀντί «σαφῶς», «ἔπόμενα» ἀντί «ἐπομένως», «προηγούμενα» ἀντί «προηγουμένως», «ἀμεσα» ἀντί «ἀμέσως», ἐνῶ ἄλλο σημαίνει ἡ λέξη ἐπόμενα, ἄλλο ἡ λέξη προηγούμενα, ἄλλο ἡ λέξη ἄμεσα.

Ἀφαιρούμε δηλαδή λέξεις, ἀντικαθιστώντας τες μέ ἄλλες πού δέν κυριολεκτοῦν, λεηλατοῦμε τόν πλοῦτο μας, διαμορφώνοντας μιά γλῶσσα πέρα ἀπό κάθε αἰσθητική καί ἡ αἰσθητική εἶναι αὐτή πού ἀποτελεῖ τό πρῶτο χαρακτηριστικό τῶν τέλειων γλωσσῶν. Καί, δυστυχῶς, ἡ ἀποδοχή τῆς φθορᾶς αὐτῆς τείνει νά γίνη καθολική. Ἡ ἀδιαφορία καί ἡ ἀνευθυνότητα ἀποτελεῖ χαρακτηριστική ἔνδειξη τοῦ κακοῦ μας παρόντος, τοῦ «παρόντο» ὅπως ἔτυχε νά διαβάσω κάπου. Βαρβαρικοί ἀνατονισμοί, ὑποτονισμοί, λέξεις παραμορφωμένες, ὅπως τό «ἐπιλήφτηκε», τό «συλλήφτηκε», τό «εὐελπίζουμε» ἀντί εὐελπιστοῦμε, μοιάζουνε μέ στρατιῶτες πού βγαίνουνε ἀπό ἕνα χιτλερικό στρατόπεδο ἀνάπηροι, ἄλλοι χωρίς πόδια κι ἄλλοι χωρίς χέρια.

Ἡ συγκράτηση της γλώσσας μας ἀπό αὐτόν τόν κατήφορο πού σημαίνει κατήφορο τοῦ Ἔθνους, πρέπει νά ἀποτελέσει ἕνα ἀπό τά πρῶτα μεγάλα ἐθνικά μας θέματα πού εἶναι ἀνάγκη νά ἀντιμετωπιστοῦν. Ἡ γλώσσα εἶναι ἕνας ζωντανός ὀργανισμός πού ὅταν ἐμποδίζεται ἡ ἐλεύθερη ἐξέλιξη καί διαμόρφωσή του πεθαίνει. Καί δέν πεθείνει μόνο αὐτή. Τό εἴπαμε. Ἡ καρδιά ἑνός Ἔθνους χτυπάει μέσα στή γλῶσσα του. Ὀφείλουμε νά ἀντιδράσουμε καί νά διορθώσουμε τά «ἡμαρτημένα» γιατί τό ὅλο θέμα βρίσκεται σέ συνάρτηση καί μέ ἄλλες ἐθνοκτόνες ἁμαρτίες. Ἀκούστηκε ἀπό τήν τηλεόραση πώς ἔγινε κάποια πρόταση νά «εἰσαχθεῖ» τό μάθημα τοῦ ποδοσφαίρου στά δημοτικά μας σχολεῖα. Στό μεταξύ καταργήθηκε ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀπό τά γυμνάσια. Καταλαβαίνετε. Τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πού τά σέβονται καί τά διδάσκουν σέ ὅλες τίς πολιτισμένες χῶρες. Οἱ μόνοι ἀσεβεῖς ἀπέναντί τους, δηλαδή, παρουσιαζόμαστε νά εἴμαστε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες!

Ὅλο αὐτό τό κλῖμα τοῦ λεκτικοῦ λαϊκισμοῦ, γιά νά ἐπανέλθουμε στό θέμα τῆς γλώσσας, καταλαβαίνουμε πώς δέν εἶναι τυχαῖο. Ὑπάρχει μιά ἀφανής σύγκρουση πολιτισμοῦ καί πολιτικοῦ συμφέροντος. Ἡ πολιτική κάποτε στηρίζεται τήν ἀγνωσία τῶν μαζῶν. Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ὀργανώσουμε τήν ἐθνική μας ἄμυνα.

Πηγή: Περιοδικό ΕΥΘΥΝΗ τ.230

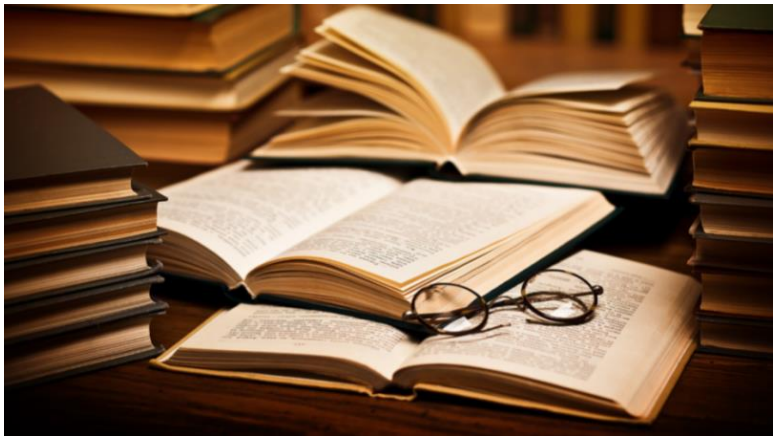

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΗ

Ἂν ἄλλη τις χρηστὴ γυνὴ εἶδε ποτὲ καλὰ νοικοκυριὰ εἰς τὰς ἡμέρας της ἀναντιρρήτως εἶδε τοιαῦτα καὶ ἡ θεια – Σοφούλα Κωνσταντινιά, σεβασμία οἰκοδέσποινα ἑβδομηκονταετής, κάτοικος παραθαλασσίου κώμης εἰς μίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Τὴν ἐκάλουν κοινῶς Σαραντανοῦ, καὶ πολλοὶ ὑπέθετον ἴσον τὸ ἐπίθετον τοῦτο τῇ ἀπεδόθη, διότι δῆθεν εἶχεν ἴσον μὲ σαράντα γυναικῶν νοῦν, ὅπερ δὲν ἐνομίζετο ὑπερβολή.Ἄλλοι ὅμως ἔλεγον, ὅτι ἡ λέξις ἐσχηματίσθη κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Σαραντανονοῦ, ἤτοι νονὰ μὲ σαράντα βαπτιστικούς.

Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι, ἂν δὲν εἶχε φθάσει εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, δύο ἢ τρεῖς μονάδες τῆς ἔλειπον, καὶ ἤλπιζε προσεχῶς νὰ συμπληρώσῃ τὴν τεσσαρακοντάδα. Ὁμολογητέον δε, ὅτι αὐτή κατ' ἀρχάς εἶχε βαπτίσει οἰκειοθελῶς μόνον πέντε ἢ ἓξ νήπια τῶν γειτόνων της, ὅσα καὶ πᾶσα ἄλλη καλὴ οἰκοκυρὰ συνήθως βαπτίζει. Ἀλλ' ὅταν ἅπαξ ἐγνώσθη καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι εἶχε καλὸ χέρι, τότε ὅλαι αἱ γειτόνισσαι, συγγενεῖς παρασυγγενεῖς κολλήγισσαι, ἤρχισαν νὰ τὴν πολιορκοῦν.

Εἶχε πάρει καλὸ ὄνομα, ὅτι τῆς ἔζοῦσαν τὰ παιδιά, ὅσα ἀνεδέχετο ἐκ τῆς κολυμβήθρας. Εἶναι δὲ τόσον σπουδαῖον νὰ εὑρεθῇ νονὰ «νὰ τῆς ζοῦν τὰ παιδιά», ὅσον καὶ ἱερεὺς «νὰ πιάνῃ τὸ διάβασμά του».

Ἡ θεια – Σοφούλα ὅμως ὑπέφερε μετὰ χάριτος τὴν ἀγγαρείαν ταύτην. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ φωτίκια εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, χιτὼν καὶ κουκούλιον μετὰ σταυροῦ, καθὼς καὶ τὰ μαρτυριάρικα, ἐαρινὴ βροχὴ λεπτῶν καὶ διλέπτων διὰ τοὺς ἀγυιόπαιδας, ἐκόστιζαν ἐν ὅλῳ τρία γρόσια.

Ἡ θεια – Σοφούλα ὡμοίαζε μὲ τὴν ἐπιμελῆ ἀνθοκόμον, ἥτις δὲν ἀρκεῖται νὰ φυτεύῃ μόνον τὰ ἄνθη της, ἀλλὰ τὰ περιθάλπει καὶ τὰ καταρδεύει. Ἠγάπα τὰ πνευματικά της τέκνα ὡς τὰ τέκνα της ἐγκαρδιακά, τὰ ἐθώπευε, τὰ ἐφίλευε καὶ τὰ ἐπαιδαγώγει.

Ὁ μπαρμπα – Κωνσταντῆς, ὁ πρῶτος γκρινιάρης τοῦ χωρίου, δὲν συνεμερίζετο τὴν ἀδυναμίαν ταύτην τῆς συζύγου του.

-Ἄ, μπράβο! φίλευέ τατ' ἀναδεξίμια σου, μουρή!...ἐγόγγυζεν ἑκάστοτε, ὁσάκις τὴν ἔβλεπε μεριμνῶσαν περὶ τῶν ἀναδεκτῶν της. Ηὗρες κι ἀλωνίζεις, μουρή!...

Ἡ θεια – Σοφούλα ὀλίγον ἀνησύχει περὶ τῆς ἰδιοτροπίας ταύτης τοῦ συζύγου της, ὅστις ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος εἰς τὰς καλάς του ὥρας.

Ἔπειτα ὁ μπαρμπα – Κωνσταντῆς σπανίως ἐφαίνετο ἐν τῇ πολίχνῃ. Ἀφ' ὅτου ἔπαυσε τὰ θαλάσσια ταξίδια, ἠσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του. Κατὰ πᾶσαν πρωίαν ἵππευεν ἐπὶ τοῦ εὐρώστου ἡμιόνου του, ἐτρέπετο εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἐπανήρχετο μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου.τὸν τριακοστὸν ἕνατον

βαπτιστικόν. Ἕν μόνον τῇ ἔλειπε διὰ νὰ τὰ κάμῃ σαράντα,πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς συνειδήσεώς της. Ἐβάπτιζεν ἀδιακρίτως ἄρρενα καὶ θήλεα, ἀλλ' ἐφρόντιζε νὰ δίδῃ ἀκριβεῖς σημειώσεις εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ πνευματικούς, διὰ νὰ μὴ τυχὸν γίνῃ κανὲν συνοικέσιον εἰς τὸ μέλλον μεταξὺ δύο ἑτεροφύλων ἀναδεκτῶν καὶ κολασθῇ ἡ ψυχή της.

Κατ' ἔτος τὴν Μεγάλην Πέμπτην, μεγίστη κίνησις ἐγένετο ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αὐλῇ τῆς οἰκίας της. Ἡ θεια – Σοφούλα ἀνεσφουγγώνετο μέχρις ἀγκώνων καὶ ἐζύμωνε μόνη της τὰς τριάκοντα ἐννέα αὐγοκουλούρας διὰ τοὺς τοσούτους βαπτιστικούς της… Ἀλλὰ πλὴν τῶν βαπτιστικῶν ὑπῆρχον καὶ τὰ δισέγγονα, καὶ ταῦτα δὲν ἦσαν ὀλιγάριθμα.

Ἐν συνόλῳ ἐχρειάζετο ἑβδομήκοντα καὶ πλέον κοκκῶνες, δηλ. παιδικὰς κουλούρας διὰ τοὺς βαπτιστικούς, διὰ τοὺς ἐγγόνους καὶ τὰ δισέγγονα. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον δὲν συμπεριλαμβάνονται αἱ μεγαλύτεραι κουλοῦραι, τὰς ὁποίας παρεσκεύαζε διὰ τὰς συντεκνίσσας, διὰ τὰς ἀνεψιὰς καὶ τὰς δισεξαδέλφας της.

Μέγας δὲ ἐβόμβει ὁ ἐσμὸς τῶν ἀναδεκτῶν καὶ διεγγόνων περὶ τοὺς ἀνθῶνας τῆς αὐλῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ἀπο τῆς τρίτης ὥρας τοῦ δειλινοῦ, καθ' ἥν ὁ μπαρμπα – Κωνσταντῆς ἐξηγείρετο τοῦ μεσημβρινοῦ ὕπνου, με δριμεῖαν ἐπικαθημένην τῆς ρινὸς τὴν χολὴν, καὶ ἐφορει τὸ τσόχινον βρακίον του, ἐπύργωνεν ἐπι τῆς κεφαλῆς μεγαλοπρεπὲς τὸ τυνησιακὸν φέσι του, ἐλάμβανεν ὡς σκῆπτρον τὴν μεγάλην ἠλεκτρόστομον τσιμπούκαν του, ἀνήρτα ἀπὸ τῆς ὀσφύος βαθύκολπον τὴν μεταξωτὴν καπνοσακκούλαν καὶ κατήρχετο εἰς τὸ καφενεῖον, νὰ εἰσπνεύσῃ τὴν θαλασσίαν αὔραν, ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἡ εὐρεῖα καὶ τετράγωνος αὐλὴ παρεδίδετο ἐξ ἐφόδου εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν βαπτιστικῶν καὶ τῶν δισεγγόνων.

Μεγίστην εὐτυχίαν καὶ ἀνήκουστον ἡδονὴν ἐνόμιζον τότε τὰ παιδία τῆς γειτονιᾶς, ἄν κατώρθωνον νὰ παρεισδύσωσιν εἰς τὸ προαύλιον τῆς θεια – Σοφούλας, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς μυθῶδες τι. Πολλὰ αὐτῶν προέτεινον τὰς κεφαλὰς διὰ τῶν σχισμῶν τῆς κλειστῆς αὐλείου θύρας, ἥτις ἐμοχλεύτο ἔσωθεν ὑπὸ τῶν ζηλοτύπων βαπτιστικῶν διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας ἔνδυμα γάμου. Ἄλλα παιδία, τολμηρότερα, ἀνεῖρπον εἰς τὸν θριγκὸν τοῦ τοίχου τῆς αὐλῆς καὶ εὕρισκον τρόπον νὰ εἰσπηδήσωσιν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἔνδον. Ἀλλ' ἀλλοίμονον ἄν παρετηροῦντο ὑπὸ τῶν ἀγρύπνων εὐνοουμένων. Ἀπεδιώκοντο μὲ τσιμπήματα καὶ μὲ δοντιές, ὡς ὁ κηφὴν ὑπὸ τῶν μελισσῶν.

Τὴν Μεγάλην Πέμπτην τοῦ ἔτους 185… ὅλοι οἱ ἀναδεκτοὶ ἦσαν συνηγμένοι ἐν τῇ αὐλῇ τῆς γραίας Σοφούλας. Ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν ἦτο ἤδη νεανίας εἰκοσαετής, τὸ δὲ νεώτερον ἦτο κοράσιον διετές, εἰς ὅ ἡ νονὰ εἶχε δώσει τὸ ὄνομά της. Τὸ βρέφος τοῦτο ἦτο τὸ τεσσαρακοστὸν πνευματικὸν γέννημα τῆς θεια – Σοφούλας.

Εἶχε γεννηθῆ τέλος, τὸ ἀπὸ πολλοῦ προσδοκώμενον τοῦτο συμπλήρωμα τοῦ προωρισμένου ἀριθμοῦ καὶ ἦτο τὸ χαδευμένον τῆς θεια – Σοφούλας. Ἡ νονὰ ἔτρεφε φιλοδόξους σκοποὺς ὡς πρὸς τὸ μέλλον τοῦ θυγατρίου τούτου. Ἄλλα καὶ αὐτὸς ὁ μπαρμπα – Κωνσταντῆς ἐξ ὅλων τῶν ἀναδεκτῶν μόνον τὸ μικρὸν τοῦτο ἠνείχετο. Ἡ στοργὴ ὅμως τῆς θεια – Σοφούλας πρὸς αὐτὸ ἔφθανε μέχρι παραφροσύνης.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ θεια – Σοφούλα ἦτο κλειστὴ εἰς τὸ ἰσόγειον καὶ ἐζύμωνεν. Ἐκ τῶν παιδίων τινὰ τὴν ἐπολιόρκουν ἔξωθεν τῆς θύρας παραμονεύοντα. Τὰ πλεῖστα ὅμως ἔπαιζον ταραχωδῶς περὶ τὸν ὑπερμεγέθη ληνόν, πλησίον τοῦ ἐλαιοτριβείου, τὸ κρυφτάκι, καὶ ἄλλα ἐθορύβουν περὶ τὰς κιγκλίδας τοῦ κήπου καὶ πλησίον τοῦ φρέατος.

Ἡ μικρὰ Σοφούλα, ἥτις μόλις διετής, ὡς εἴπομεν, ἐξέπεμπε χαρμοσύνους κραυγάς, ἐψέλλιζεν ὡς νεοσσὸς χελιδόνος καὶ ἔτρεχε καὶ αὐτὴ κατόπιν τῶν ἄλλων παιδίων. Ἡ νονά της ἐζήτησε κατ' ἀρχὰς νὰ τὴν κρατήση πλησίον της, ἀλλ' ἡ μικρὰ ἐστενοχωρήθη καὶ ἀπῄτησε νὰ ἐξέλθη.

- Νὰ πάω κι ἐγὼ νὰ παίξω, νονά μου;
- Τί νὰ παίξῃς, ἐσύ;
- Τὸ κλυφτάκι νονά μου! ἐτραύλισεν ἡ μικρά.
- Δὲν παίζουν τὰ κορίτσια τό κρυφτάκι, τῇ εἶπεν αὐστηρῶς ἡ νονά.

Ἡ μικρὰ δὲν ἐμεμψιμοίρησε μέν, ἀλλ' ἐσκυθρώπασεν. Ἰδοῦσα τοῦτο ἡ νονά, ἔκραξε τὴν Ἀθηνώ, εἰκοσαετῆ τὴν ἡλικίαν, δουλεύτραν της, ἦτο καὶ αὐτὴ μία τῶν βαπτιστικῶν της, καὶ τῇ ἐνεπιστεύθη τὴν μικράν, συστήσασα αὐτῇ αὐστηρὰν ἐπαγρύπνησιν.

Ἀλλ' ἡ Ἀθηνιὼ ἐλησμόνησεν ἅμα ἀκούσασα τὴν σύστασιν τῆς κυρίας της, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὰς πεζούλας ἐκάθηντο τέσσαρες ἢ πέντε γειτόνισσαι, καὶ γνωρίζομεν πόσον περισπούδαστος εἶναι ἡ συνδιάλεξις τῶν ἀέργων γυναικῶν, ἐκάθισε πλησίον αὐτῶν καὶ ἄφησε τὴν μικρὰν Σοφούλαν νὰ τρέχῃ.

Δὲν ἤρκεσε τοῦτο, ἀλλὰ παραγγελθεῖσα ὑπὸ τῆς κυρίας της νὰ ἀντλήσῃ ὕδωρ ἐκ τοῦ φρέατος, ἐγέμισε μὲν τὴν στάμνον, ἀλλὰ δὲν ἐφρόντισε νὰ κλείσῃ τὸ στόμιον τοῦ φρέατος, ὅπως τὸ εὗρε κεκλεισμένον, τὸ ἄφησε δὲ ἀνοικτόν. Ἀπροσεξία, εἰς ἣν οὐδέποτε θὰ ὑπέπιπτεν ἡ γραῖα Σοφούλα ἢ ἄλλη φρόνιμος γυνή. Μη τις δὲ ἀμφιβάλῃ ὅτι τὴν σύστασιν ταύτην ἡ γραῖα ἔκαμε χιλιάκις εἰς τὴν δουλεύτραν της, ἀλλ' ἡ Ἀθηνιὼ δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν γυναικῶν, αἵτινες καθίστανται προσεκτικαί.

Εἰς τὴν ἀκμὴν λοιπὸν τῆς πλήρους ἐνδιαφέροντος συνδιαλέξεώς των, ἤκουσαν αἴφνης αἱ εἰς τὴν πεζούλαν καθήμεναι γυναῖκες κρότον τινά, ὡς πλατάγησιν σώματος πίπτοντος εἰς ὕδωρ καὶ συγχρόνως

πεπνιγμένην κραυγὴν καὶ μετ' αὐτὴν δευτέραν κραυγὴν δυνατωτέραν.
Αἱ γυναῖκες ἀνωρθώθησαν αὐτομάτως.
Ἄλλα πρὶν αὐταὶ κινηθῶσιν, ἡ θύρα τοῦ ἰσογείου ἠνοίχθη μετὰ κρότου, καὶ ἡ θεια – Σοφούλα ἔντρομος, ἀνυπόδητος, μὲ τὲς κάλτσες μόνον, γυμνώλενος, μὲ τὰς χεῖρας ζυμαρωμένας, ἔτρεξε πρὸς τὸ φρέαρ κράζουσα.
Τὸ κορίτσι! τὸ κορίτσι!
Διὰ τῆς εἰς τὴν στοργὴν ἰδιαζούσης μαντείας, ἡ θεια – Σοφούλα ἐνόησεν ἀμέσως, ὅτι ἡ μικρά της βαπτιστικὴ εἶχε πέσει ἐντός τοῦ φρέατος. Καὶ τῷ ὄντι δὲ ἠπατᾶτο.
Ἐνῶ ἔτρεχεν ἡ Σοφούλα, ἰδοῦσα τὸ στόμιον τοῦ φρέατος ἀνοικτόν, ἐπλησίασε, προσεκολλήθη ἐπὶ τοῦ χθαμαλοῦ ξυλίνου φραγμοῦ, εἶδεν ἐπὶ τοῦ ὕδατος εἰκονιζομένην τὴν ἀγγελικὴν ξανθὴν μορφήν της, ἤρχισε νὰ τῇ προσμειδιᾷ, ἔκυψεν ὑπερμέτρως, ὠλίσθησεν ἐπὶ τῆς στιλπνῆς, ὡς ἐκ τῆς συχνῆς προστριβῆς τοῦ σχοινίου, σανίδος, καὶ ἔπεσε κατακέφαλα ἐντὸς τοῦ φρέατος.
Αἱ ἄλλαι γυναῖκες, καὶ ἡ Ἀθηνιὼ μετ' αὐτῶν, καθ' ὑπερβολὴν διαστέλλουσα τοὺς βραχίονας, ἔτρεξαν κατόπιν τῆς θεια – Σοφούλας.
- Ἕναν κουβά! ἕνα, γιουρδέλι! ἐκραύγαζεν ἔκφρων ἡ γραῖα Σοφούλα.
- Ἕνα τσιγκέλι! ἔκραξε καὶ ἡ Ἀθηνιὼ σκοτισμένη· (ὡς νὰ εἶχε πέσει δηλ. εἰς τὸ φρέαρ τὸ ἰβάνιον, δι' οὗ ἀντλοῦσαν ὕδωρ).
- Τὰ τσιγκέλια νὰ σὲ τραβοῦν, σκύλα! τῇ ἔκραξε μὲ κεραυνοβόλον βλέμμα ἡ θεια – Σοφούλα. Μοῦ ἔπνιξες τὸ παιδί.
Ἡ γραῖα τῷ ὄντι δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι τὸ δυστύχημα ὠφείλετο εἰς τὴν ἀπροσεξίαν τῆς δουλεύτρας της.
- Νὰ κατεβῶ ἐγὼ στὸ πηγάδι, νονά, τῇ εἶπεν ἡ Ἀθηνιώ.
Ἐπειδὴ ἐβράδυνε νὰ φανῇ πουθενὰ κουβάς, διότι εἶναι γνωστὸν πόσον τὰ χάνουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις, καὶ ἐνῷ μία τῶν γυναικῶν ἔτρεχεν ἀπ' ἐκεῖ, ἄλλη ἀπ' ἐδῶ, καὶ ἡ μικρὰ ἐν τῷ μεταξύ, ἐπνίγετο, ἡ θεια – Σοφούλα ἐπέτρεψαν εἰς τὴν Ἀθηνιὼ τὴν χάριν ταύτην. Ἤξευρε δὲ ἄλλως, ὅτι εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐργασίαν, εἰς τοὺς ἄνδρας μᾶλλον ἁρμόζουσα, ἦτο ἐπιτηδεία.
Ἡ Ἀθηνιὼ λοιπὸν ἐσήκωσε τὰ φουστάνια της ὑπεράνω τοῦ γόνατος, καὶ πατοῦσα εἰς τὰς γνωστὰς αὐτῇ ἐσοχὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ λιθοκτίστου τοῦ φρέατος, τὰς ἐπίτηδες κατασκευαζομένας εἰς πᾶσαν ὀρυχὴν φρέατος, κατῆλθε μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος.
Οὐδαμοῦ ἐφαίνετο ἡ μικρά.
Τὸ βάθος τοῦ ὕδατος ἦτο τρὶς ἴσον μὲ ἀνάστημα ἀνδρός, καὶ ἡ Ἀθηνιὼ δὲν ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ κατωτέρω.

Ἐν τῷ μεταξὺ εὑρέθη καὶ ὁ κουβάς, καὶ κατεβιβάσθη μέχρι τῶν χειρῶν τῆς Ἀθηνιῶς. Αὕτη ἔλαβε τὸ σχοινίον καὶ ἤρχισε νὰ περιστρέφῃ τὸ ἰβάνιον ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Ἡ θεια – Σοφούλα ὠλόλυζε καὶ ἔσχιζε τὰς παρειάς της. Ἡ καρδία της δὲν ἠσθάνετο πλέον τῆς ἐλπίδος τὴν θαλπωρήν…

Τέλος τὸ ἰβάνιον προσέκοψεν εἰς σῶμα τι ἀνερχόμενον. Ἡ μικρὰ ἀνέβη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ᾽ ἦτο ἤδη πτῶμα…

Ἡ κεφαλή της ἦτο δεινῶς μεμωλωπισμένη. Κατενεχθεῖσα σφοδρῶς εἰς τὸ ὕδωρ εἶχε κτυπήσει ἐπὶ τοῦ λίθου, ἐζαλίσθη, κατέπιε πολὺ νερὸν, καὶ δὲν ἀνῆλθεν ταχέως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν…

…….

. Ἐπι ζωῆς της δὲν ἐπαρηγορήθη ἡ θεια – Σοφούλα διὰ τὸ οἰκτρὸν τοῦτο ἀτύχημα. Ἴσα ἴσα ἡ τελευταία βαπτιστική της!...

Διετήρησε δὲ τὴν πρὸς τὴν ἀθώαν νεκρὰν στοργὴν της μέχρι εὐσεβοῦς προλήψεως. Ζήσασα ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἀκόμη, κατεσκεύαζεν ἀνελλιπῶς κατ᾽ ἔτος τῇ Μ. Πέμπτη τὴν κοκκώνα τῆς ἀτυχοῦς μικρᾶς, καὶ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, ἅμα ἐπέστρεφε τὸ πρωὶ ἀπὸ τῆς λειτουργίας τῆς Ἀναστάσεως, ἤνοιγε,τότε μόνον, τὸ ἄχρηστον μεῖναν φρέαρ καὶ ἔρριπτεν εἰς τὸ ὕδωρ τὴν κοκκώνα καὶ τὰ κόκκινα αὐγὰ τῆς μικρᾶς Σοφούλας της.

Ἐβεβαίου δὲ ἡ ἀγαθὴ γυνή, ὅτι ἀνεξήγητος εὐωδία ἀνήρχετο τότε ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ὡς θυμίαμα ἀθώας ψυχῆς, ἀναβαῖνον πρὸς τὸν θεάνθρωπον Πλάστην.

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΟΙΔΙΠΟΥΣ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝΩ, τοῦ Σοφοκλῆ

Ἡ τελευταία τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ μέ 1708 στίχους, πού διδάχτηκε σύμφωνα μέ τήν ἀρχαία παράδοση, ἴσως, τό 401 π.Χ., ἐπί ἄρχοντα Μίκωνα, ἀπό τό συνονόματο ἐγγονό του ποιητῆ, γυιό τοῦ Ἀρίστωνα, τέσσερα χρόνια μετά τό θάνατο τοῦ Σοφοκλῆ.

Ο ΜΥΘΟΣ:

Όταν ἀποκαλύφθηκε ὅτι ὁ Οἰδίποδας σκότωσε τόν πατέρα του, παντρεύτηκε τή μητέρα του καί μαζί της ἔκανε παιδιά, τυφλώθηκε καί παραιτήθηκε ἀπό τή βασιλεία. Οἱ δύο γυιοί του, ὁ Ετεοκλῆς καί ὁ Πολυνείκης, ἦσαν ἀνήλικοι κάι τήν ἐξουσία ἀνέλαβε ὁ Κρέοντας, ὁ ἀδελφός τῆς Ἰοκάστης. Ἐπιθυμία τοῦ Οἰδίποδα ἦταν νά φύγη ἀπό τή Θῆβα, ἀλλά ἡ φυγή του καθυστεροῦσε. Ἀργότερα ὁ Κρέοντας ἔδιωξε τόν τυφλό, πλέον, γέρο καί ἀνήμπορο Οἰδίποδα καί τόν φρόντιζαν οἱ δύο κόρες του, Ἀντιγόνη καί Ἰσμηνη. Ἀντίθετα, οἱ δύο γυιοί του, τοῦ φέρθηκαν ἄσχημα καί ὁ Οἰδίποδας τούς καταράστηκε.

Τώρα ὁ Οἰδίποδας βρίσκεται μακριά ἀπό τή Θῆβα, συνοδευόμενος ἀπό τήν Ἀντιγόνη. Μετά ἀπό πολλές περιπλανήσεις πηγαίνουν στό ἱερό ἄλσος τῶν Εὐμενίδων, στή συνοικία τοῦ Κολωνοῦ, πού ἦταν δῆμος τῶν Ἀθηνῶν. Σύμφωνα μέ χρησμό τοῦ Ἀπόλλωνα, θά εὕρισκε ἐκεῖ ἤσυχο θάνατο. Σύμφωνα μέ ἄλλο χρησμό, τό μέρος ὅπου θά ταφώταν ὁ Οἰδίποδας, θά ἦταν εὐλογημένο.

Ὁ Πολυνείκης καί ὁ Κρέοντας τοῦ ζήτησαν, ὅταν θά ἔνιωθε πώς θά πεθάνη νά πάη στή Θῆβα. Αὐτός, ὅμως, ἀρνήθηκε καί καθώς ὁ Θησέας, βασιλιάς τῆς Ἀθήνας, τόν δέχτηκε φιλόξενα, παρήγγειλε ἡ στάχτη του νά παραμείνη στήν Ἀττική.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ:

Οἰδίποδας: Τυφλός γέρος, πρώην βασιλιάς τῆς Θήβας.
Ἀντιγόνη: Κόρη τοῦ Οἰδίποδα.
Ἰσμήνη: Κόρη τοῦ Οἰδίποδα.
Πολυνείκης: Γυιός τοῦ Οἰδίποδα.
Κρέοντας: Ἀδελφός τῆς γυναίκας τοῦ Οἰδίποδα.
Θησέας: Βασιλιάς τῆς Ἀθήνας.
Ξένος: Περαστικός κάτοικος τοῦ Κολωνοῦ.
Ἄγγελος: Ἀγγελιοφόρος.
Χορός: Κάτοικοι τοῦ Κολωνοῦ.

Ἡ σκηνή τοῦ δράματος βρίσκεται στό μαγευτικό προάστιο τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, τόν ἵππειο Κολωνό, μπροστά στό ἱερό ἄλσος τῶν Εὐμενίδων. Ὁ τυφλός Οἰδίποδας ὁδηγεῖται ἀπό τήν Ἀντιγόνη καί ἔρχεται στον Κολωνό, ὅπου κουρασμένος ἀπό τήν μακρινή πορεῖα, ἐπιθυμεῖ νά καθίση, ζητώντας νά μάθη ἀπό κάποιο περαστικό ἐντόπιο, σέ ποιόν τόπο ἔχει φθάσει. Ὅμως, αὐτός ἀντί νά τοῦ ἀπαντήση, τόν διατάζει νά φύγη ἀπό τόν ἱερό τόπο πού πατάει. Ὁ Οἰδίποδας, ἀφοῦ πληροφορήθηκε ὅτι ὁ χῶρος πού βρίσκεται εἶναι τό ἱερό ἄλσος τῶν Εὐμενίδων, ἀρνεῖται νά φύγη, ἐνῶ ὁ ἐντόπιος πάει ν' ἀναγγείλη στούς συνδημότες του τήν ἄρνηση τοῦ Οἰδίποδα. Αὐτός κάνει δέηση στίς Εὐμενίδες καί γνωστοποιεῖ στούς θεατές ὅτι σύμφωνα μέ τό χρησμό τοῦ Απόλλωνα, εἶναι πεπρωμένο νά πεθάνη ἐκεῖ. Ἡ Αντιγόνη, βλέποντας νά ἔρχωνται γέροντες κάτοικοι τοῦ Κολωνοῦ πού ἀποτελοῦν τό χορό, ζητᾶ ἀπό τόν Οἰδίποδα νά σιωπήση. Μπαίνοντας ὁ χορός μέ τό ἄσμα του, ἐκφράζει τή φρίκη του γιά τήν ἀσέβεια τοῦ τυφλοῦ γέροντα, πού πάτησε τόν ἱερό χῶρο. Παρακινεῖ τόν Οἰδίποδα νά φύγη. Αὐτός, ἀφοῦ πείσθηκε ἀπό τίς συμβουλές τοῦ χορού καί τῆς Ἀντιγόνης, βγαίνει, ἀφοῦ προηγουμένως πῆρε τήν ὑπόσχεση ὅτι θά τόν σεβαστοῦν καί δέ θά τόν διώξουν ἀπό τή χώρα.

Σέ στιχομομυθία μέ τό χορό οἱ Κολωνιᾶτες μαθαίνουν ὅτι ὁ τυφλός γέροντας εἶναι ὁ Οἰδίποδας καί τότε, γνωρίζοντας ἀπό φήμη τίς ἀνόσιες πράξεις του, τόν διατάζουν νά φύγη ἀμέσως, ἀλλ' αὐτός μέ τήν Ἀντιγόνη τούς παρακαλοῦν νά τοῦ ἐπιτρέψουν τήν παραμονή. Ὁ χορός κάμφθηκε ἀπό τά λόγια τοῦ Οἰδίποδα νά μη διαψεύσουν τήν καλή φήμη τῆς Ἀθήνας σάν προστάτιδας τῶν δυστυχούντων καί σάν θεοσέβαστη, καί δέχεται νά περιμένη να φτάση ο βασιλιάς της Θησέας.

Ξαφνικά, ὅμως, ἐμφανίζεται ἡ Ἰσμήνη πού λέει ὅτι ὁ Πολυνείκης, ἀφοῦ διώχτηκε ἀπό τόν Ἐτεοκλῆ, πῆγε στό Ἄργος, ὅπου, ἀφοῦ παντρεύτηκε τήν κόρη τοῦ βασιλιᾶ Ἄδραστου, ἔρχεται μέ στρατό ἐναντίον τῆς Θήβας. Προσθέτει, ἀκόμη, ὅτι οἱ Θηβαῖοι πῆραν χρησμό νά βροῦν ζωντανό ἡ πεθαμένο τόν Οἰδίποδα γιά νά τόν θάψουν στά ὅρια τῆς χώρας τους, γιατί ἀπό αὐτό ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία τους, χωρίς, ὅμως, νά ταφῆ σέ Θηβαϊκό χῶμα. Αὐτό ἐξοργίζει τόν Οἰδίποδα καί ἀφοῦ πληροφορήθηκε ὅτι οἱ γυιοί του τό ἀνέχτηκαν αὐτό, προκειμένου νά διατηρήσουν τή βασιλεία, ξεσηκώνεται ἐναντίον τους, δηλώνει ὅτι δέν πρόκειται νά γίνουν ποτέ κύριοί του. Κατόπιν ζητᾶ τήν προστσία τοῦ χοροῦ πού τοῦ προτείνει νά κάνη καθαρμούς (1) πρός τιμή τῶν Ευμενίδων. Τούς κάνει (τούς καθαρμούς) ἡ Ἰσμήνη καί φεύγει. Ἐνῶ οἱ γέροντες ζητοῦν νά μάθουν λεπτομέρειες γιά τά ἐγκλήματα τοῦ Οιδίποδα, ἐμφανίζεται ὁ Θησέας.

Τότε ὁ Οδίποδας ζητάει ἀπό αὐτον νά τόν προστατέψη ἀπό τούς Θηβαίους πρός ὤφελος τῆς Αθήνας. Ὁ Θησέας τοῦ τό ὑποσχεται καί φεύγει.

Ὁ χορός ψάλλει γιά τούς Κολωνιᾶτες, πού εἶναι ὑπερήφανοι γιά τήν προστασία πού παρέχεται στον Οιδίποδα, ἐξυμνοῦν τό δῆμο τους καί τήν πόλη τῆς Ἀθήνας (2).

Ἐμφανίζεται ὁ Κρέοντας, ὅπως εἶχε ἀναγγείλλει ἡ Ἰσμήνη, μέ συνοδεία γιά νά ἀπαγάγη τόν Οἰδίποδα. Ἡ Αντιγόνη, βλέποντάς τον, λέει ὅτι ἡ πόλη τῆς Ἀθήνας θά ἐπιβεβαιώση ἔμπρακτα, πλέον, τόν ἔπαινο πού ψάλθηκε ἀπό τούς κατοίκους της. Ὁ Κρέοντας μέ ὑπουλία προσπαθεῖ νά προσελκύση τόν Οἰδίποδα καί νά τόν ὁδηγήση στά ὅρια τῆς πόλης τῆς Θήβας. Ὅμως, μετά ἀπό κατηγορηματική ἄρνηση τοῦ Οἰδίποδα νά τόν ἀκολουθήση, ὁ Κρέοντας ἁρπαζει μέ τή βία τίς δύο κόρες του, παρά τήν ἀπαγόρευση τοῦ χοροῦ πού ἀγανακτεῖ γιά τή συμπεριφορά του. Αὐτές ξεσποῦν σέ θρήνους. Ὁ Θησέας πού θυσίαζε πρός τόν Ποσειδώνα σέ κοντινό μέρος, ἄκουσε τίς φωνές τῶν γερόντων καί σπεύδει πρός τά ἐκεῖ. Ἔκπληκτος μαθαίνει τήν πράξη τοῦ Κρέοντα. Στή συζήτηση πού ἀκολούθησε μεταξύ Θησέα, Κρέοντα καί Οἰδίποδα, ὁ ποιητής παρουσιάζει τούς χαρακτῆρες τῶν τριών προσώπων. Τό Θησέα συνετό κυβερνήτη, τόν Κρέοντα ὕπουλο καί θρασύδειλο καί τόν Οἰδίποδα ἀκούσιο ἐγκληματία καί θῦμα τῆς Εἱμαρμένης. Ὁ Κρέοντας ἀναγκάζεται ἀπό τό Θησέα νά χρησιμεύση σάν ὁδηγός γιά τήν ἀνεύρεση τῶν ἀπαγωγέων στήν καταδίωξη τῶν ὅποίων σπεύδει ὁ Θησέας. Προηγουμένως παρήγγειλε στον Οἰδίποδα νά παταμείνη ἐκεῖ κια τοῦ ὑπόσχεται ὅτι τά ἐπιστρέψη μέ τίς δύο κόρες του.

Στή συνέχεια ὁ χορός μέ τό τραγούδι του ματεφέρει τούς θεατές στά ὀνομαστά τοπία τῆς Ἀττικής, ὅπου θά γίνη η καταδίωξη των ἀπαγωγέων. Ἐπιστρέφει ὁ Θησέας φέρνοντας τίς δύο κόρες τοῦ Οἰδίποδα καί πρός τό Θησέα ἐκφράζουν τήν εὐγνωμοσύνη τους, ὁ τυφλός γέροντας καί ἡ κόρη του Ἀντιγόνη. Ὁ Θησέας, ὄντας μετριόφρονας, ἀποφεύγει νά διηγηθῆ τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο τίς ἀπελευθέρωσε, ἀναγγέλλει ὅτι σέ κοντινό βωμό τοῦ Ποσειδώνα κάθησε σάν ἱκέτης ἕνας συγγενής τοῦ Οιδίποδα καί ἐπιθυμεῖ νά τοῦ μιλήση. Ὁ Οιδίποδας, πού κατάλαβε ὅτι πρόκειται γιά τόν Πολυνείκη, ἀρνεῖται νά τόν δεχθῆ. Ἀλλά, μπροστά στά παρακάλια τῆς Ἀντιγόνης καί τίς ὑποδείξεις τοῦ Θησέα, ὑποχωρεῖ καί ὁ Θησέας βγαίνει για να στείλη τον ξένο.

Ὁ χορός τώρα ψάλλει τήν ἀξία πού ἔχει τό μέτρο στή ζωή καί τήν ἀποφυγή τῆς ἀναζήτησης ἀκροτήτων, οἱ ὁποῖες προξενοῦν πολλές συμφορές.

Ἔρχεται ὁ Πολυνείκης καί προσπαθεῖ νά πείση τόν Οἰδίποδα νά τόν ἀκολουθήση σάν βοηθός ἐναντίον τοῦ Ἐτεοκλῆ. Ὁ πατέρας ὅμως ὠργισμένος σιωπᾶ. Τέλος, καί κατά σύσταση τοῦ χοροῦ, λύνει τή σιωπή του ἐκστομίζοντας πικρά λόγια ἐναντίον των γυιῶν του, τούς καταριέται γιατί ἀνέχτηκαν νά διωχθῆ ἀπό τή χώρα του ὁ πατέρας τους καί νά κυκλοφορῆ ντυμένος μέ κουρελιασμένα ροῦχα, σάν ζητιάνος. Ἀκόμα, προαγγέλλει τόν ἀλληλοσκοτωμό τῶν γυιών του. Ἡ Αντιγόνη παρακαλάει τόν ἀδερφό της νά ἐπιστρέψη στό Ἄργος καί νά ἐγκαταλείψη τήν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Θήβας. Αὐτός, ὁμως, δέν πείθεται καί φεύγει, καθώς ἀκούγονται κεραυνοί τοῦ Δία, νά προαναγγέλουν τό θάνατο τοῦ Οἰδίποδα. Ὁ χορός καταπλήσσεται ἀπό αὐτές τίς διοσημίες (3). Ὁ Οἰδίποδας, ἀφοῦ κατάλαβε ὅτι πλησιάζει τό τέλος του, ζητάει νά προσκληθῆ ὁ Θησέας, ὁ ὁποῖος ἔρχεται καί ἀναγγέλλει τόν ἐπικείμενο θάνατο τοῦ Οἰδίποδα. Ὁ Οιδίποδας, ἄν καί τυφλός, ὁδηγεῖ τίς θυγατέρες του καί τό Θησέα μέ τούς ἀκολούθους του, βγαίνει ἀπό τή σκηνή, ἀφοῦ προηγουμένως εὐχήθηκε πολλά ἀγαθά στήν Ἀθήνα καί συγχρόνως συμβούλεψε τόΘησέα νά μή φανερώση σέ κανέναν, ἐκτός ἀπό τούς διαδόχους του, τό μέρος ἀπό τό ὁποῖο θά κατέβη στον Ἅδη.

Ὁ χορός παρακαλάει τούς θεούς τοῦ Ἅδη νά ὑποδεχθοῦν μέ καλοσύνη τόν ἥρωα πού πεθαίνει καί στό τέλος τῆς τραγωδίας ἐμφανίζεται ἀγγελιοφόρος πού ἀναγγέλλει στούς Κολωνιᾶτες τό θάνατο τοῦ Οἰδίποδα, πού χάθηκε μέ μυστηριώδη τρόπο καί πού μόνο ὁ Θησέας εἶδε. Ἔρχονται οἱ κόρες τοῦ Οἰδίποδα πού θρηνοῦν, καί τίς παρηγορεῖ ὁ χορός καί ὁ Θησέας, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται νά τίς στείλη στήν πατρίδα τούς, ὅπως τό ζήτησε ἡ Ἀντιγόνη, ἐλπίζοντας ν' ἀποτρέψη τό φόνο πού πρόκειται νά γίνη μεταξύ τῶν δύο ἀδελφῶν της. Ἔτσι ἡ τραγωδία συνδέεται μέ τό ἄλλο μεγαλοφυές ἔργο τοῦ ποιητῆ, τήν «Ἀντιγόνη».

(1) Καθαρμοί= Ἐξαγνιστικές τελετές.

(2) Τό στάσιμο αὐτό εἶναι ἕνας μεγαλοπρεπής ὕμνος πρός τό δῆμο, δηλαδή, τόν Κολωνό, ἀπό τόν ὁποῖο κατάγεται ὁ ποιητής. Κατά τήν παράδοση, τό ἄσμα αὐτό διάβασε ὁ Σοφοκλῆς στό δικαστήριο, ὅταν διώχθηκε ἀπό τό γυιό του, γιά παράνοια, δείχνοντας, ἔτσι, ὅτι διατηρεῖ ὅλη τήν πνευματική του ἀνθηρότητα καί τήν ποιητική του μεγαλοφυΐα, παρά τή γεροντική ἡλικία του.

(3) Διοσημίες= Οι ὕμνοι τοῦ Δία πού προαναγγέλλουν τά μελλούμενα.

Πηγή: Ἐγκυκλοπαίδεια «Ἡλίου»

Γνωριμία μέ τήν Ἀρχαία Ἑλλαδα

ΜΕΡΟΣ Ε'

Οἱ κατοικίες, οι Ναοί

Γενικά

Σχετικά μέ τίς κατοικίες στήν Ἀρχαία Ἑλλάδα σημειώνουμε ὅτι ἀπό τήν ἐποχή τοῦ χαλκοῦ καί μετά ἔκτιζαν γιά τούς Βασιλεῖς καί τούς ἡγεμόνες πολυτελή ἀνάκτορα. Ὡρισμένα δέ τά ἔκτιζαν στις ὀχυρές ἀκροπόλεις (π.χ. ἀνάκτορα Τίρυνθος καί Κνωσοῦ).

Ὁ Ὅμηρος περιγράφει στήν "Ἰλιάδα" καί τήν "Ὀδύσσεια" τά ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου, τοῦ Μενελάου, τοῦ Νέστορος, τοῦ Ὀδυσσέως καί τοῦ Ἀλκινόου. Τά ἀνάκτορα διέθεταν αἴθουσες λουτρῶν, γυμναστηρίων καί συγκεντρώσεων. Ὡστόσο, οἱ κατοικίες τῶν ἁπλῶν πολιτῶν ἦσαν ἀπέριττες καί χωρίς ἀνέσεις. Αὐτό, ὅμως, δέ στενοχωροῦσε τούς ἄνδρες τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, διότι εἶχαν συνηθίσει νά περνοῦν τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμέρας σέ δημόσιους χώρους (Ἀγορά, θέατρα, γυμναστήρια, χώρους συνελεύσεων, κήπους κ.ἄ.).

α΄ Οἱ κατοικίες

1. Κατά τήν προϊστορική περίοδο οἱ κατοικίες ἦσαν καλύβες περίπου κυκλικοῦ σχήματος στηριζόμενες σέ κορμούς δένδρων. Ἡ στέγη ἦταν ξύλινη ἤ ἀπό πηλό καί σέ σχῆμα κώνου.

2. Ἡ Μινωική καί Μυκηναϊκη ἀρχιτεκτονική, ἡ ὁποία εἶχε ἐπικρατήσει στήν Ἠπειρωτική Ἑλλάδα ἀπό τό 1500 π.Χ. ἕως καί τό 1100 π.Χ., εἶχε τό γνώρισμα ὅτι τά πέτρινα κτίρια εἶχαν ἐξωτερική αὐλή, μέ εἴσοδο διά μέσου στοᾶς. Ἡ πρόσοψη τοῦ κτιρίου ἔβλεπε πρός την αὐλή.

3. Στήν Ἀρχαία Ἑλληνική οἰκία τῶν Ὁμηρικών χρόνων διακρίνεται πρῶτα ἡ "αὐλή", πού ἀποτελοῦσε τό κέντρο τῆς όλης οἰκίας καί περιβαλλόταν ἀπό δωμάτια τά ὁποῖα εἶχαν εἰσόδους πρός αὐτή. Γιά νά μπῆ κανείς ἀπό τό δρόμο πρός τήν αὐλή περνοῦσε πρῶτα ἀπό μιά στενή εἴσοδο, τό "πρόθυρον", ἡ ὁποία ὥδηγούσε στήν αὐλή.

4. Κατά τήν κλασσική ἐποχή τά κτίρια τῶν πλουσίων περιβάλλονταν ἀπό 4 τοίχους πού σχημάτιζαν ὀρθογώνιο παραλληλεπίπεδο. Στή μέση τῆς μικρῆς πλευρᾶς ὑπῆρχε ἡ θύρα (ὁ "θυρών") ἡ ὁποία ὠδηγοῦσε σέ μιά τετράγωνη ανοικτή αὐλή. Ἀριστερά τῆς θύρας ὑπῆρχε ἕνα δωμάτιο, τό "θυρωρεῖον", ὅπου ἔμενε ὁ θυρωρός, ὁ ὁποῖος ἦταν δοῦλος. Στή μέση τῆς αὐλῆς

ὑπῆρχε ὁ βωμός τοῦ Ἐρκείου Διός[1]. Ὁ βωμός ἦταν κτιστός, σέ σχῆμα μικροῦ τραπεζιοῦ, εἶχε βάση καί σκαλοπάτια. Πίσω ἀπό τό βωμό ὑπῆρχε τό κυρίως κτίριο σέ σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου. Σέ κάθε πλευρά τοῦ τοίχου ὑπῆρχε στοά. Οἱ στοές ὠνομάζονταν “αἴθουσες αὐλῆς”. Ἡ στοά τοῦ βάθους ὠνομαζόταν “πρόδρομος”. Ἡ στοά αὐτή ὡδηγοῦσε στό κυρίως διαμέρισμα τό ὁποίο ὠνομαζόταν “μέγαρο” ἤ “δῶμα”. Ἡ πόρτα τῆς κατοικίας ὠνομαζόταν “μείλινος οὐδός”[2]. Ἀπέναντι της ὑπῆρχε μιά ἄλλη πόρτα, ἡ “λάϊνος οὐδός”. Μπροστά ἀπ’ αὐτή ὑπῆρχε μιά σχάρα καί δίπλα της μιά ἄλλη πόρτα πού ὠνομαζόταν “ὀρσόθυρα”. Ἡ πόρτα αὐτή διά μέσου ἑνός στενοῦ διαδρόμου ὡδηγοῦσε στον “γυναικωνίτην” ἤ “γυναικῶνα” ὁ οποῖος ἀποτελοῦσε τό τρίτο διαμέρισμα κυβικοῦ σχήματος. Ὑπῆρχαν, ἀκόμα, δύο μεγάλα δωμάτια. Τό ἕνα ὠνομαζόταν “θησαυρός” καί τό ἄλλο ἦταν θάλαμος ὁπλων. Τά δύο δωμάτια αὐτά τά χώριζε ἕνας διάδρομος ὁ ὁποῖος ὡδηγοῦσε στή μεγαλύτερη αἴθουσα πού δειπνοῦσαν οἱ ἄνδρες καί ὠνομαζόταν “μυχός δρόμου”.

Τό ζεῦγος τῶν οἰκοδεσποτῶν κοιμόταν στον θάλαμο πού ὠνομαζόταν “παστάς”. Στό δωμάτιο αὐτό ὑπῆρχαν εἰκόνες ἤ μικρά ἀγάλματα τῶν γαμήλιων θεῶν, δηλαδή, τῶν θεῶν πού προστάτευαν τό γάμο καί τήν τεκνοποίηση.

Στις πλευρές τοῦ κτιρίου ὑπῆρχαν δύο στενοί διάδρομοι μέ δύο μικρές πόρτες πρός τόν “πρόδομο”. Μέσα σ’ αὐτόν ὑπῆρχαν τά ἀποχωρητήρια (“λαῦραι”), τά λουτρά καί οἱ ἀποθῆκες. Τό κτίριο εἶχε καί ἕνα δεύτερο ὄροφο (τό “ὑπερῶον”), ὁ ὁποῖος προωριζόταν γιά κοιτῶνες τῶν γυναικῶν.

Τά δωμάτια σπάνια θερμαίνονταν ἀλλά ὅταν ἦταν ἀνάγκη, ἔκαιγαν κάρβουνα στά “ἀνθράκια” (ἡ “πυραύνους”), ἕνα εἶδος μαγκαλιῶν.

Ἀπό τόν 4^{ο} π.Χ. αἰῶνα καταβλήθηκε ιδιαίτερη φροντίδα ἀπό τούς πλούσιους πολίτες γιά τήν οἰκοδόμηση ὡραίων καί πολυτελῶν κατοικιῶν.

Οἱ κατοικίες στίς πόλεις χτίζονταν ἡ μία παραπλεύρως τῆς ἄλλης. Γιά τό λόγο αὐτό ὠνομαζόταν “ὁμότοιχοι”. Κατά τήν ἴδια περίοδο πολλές πόλεις ἀνήγειραν κατοικίες γιά νά στεγάζουν πολλές οἰκογένειες, τίς λεγόμενες “συνοικίας”.

β’ Οἱ Ναοί

Λείψανα τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ναῶν ἔχουμε ἀπό τόν 7^{ο} π.Χ. αἰῶνα. Ἡ τέχνη αὐτή, πού ἀφοροῦσε κατασκευή Ναῶν, ἀναπτύχθηκε σημαντικά κατά τήν ἐποχή τοῦ Περικλέους, καί γιά τό λόγο αὐτό πῆρε τήν ὀνομασία “κλασσική ἀρχιτεκτονική”.

Κανείς ἄλλος λαός δέν εἶχε αισθανθεῖ τήν ἀνάγκη τοῦ ρυθμοῦ στήν τέχνη, ἐκτός ἀπό τούς Ἕλληνες, διότι τήν θεωροῦσαν ζήτημα ἐνστίκτου καί λογικῆς. Στήν Ἀρχαία Ἑλληνική ἀρχιτεκτονική ἡ ἀξία δέν βρισκόταν στήν πρωτοτυπία, ἀλλά στήν τελειότητα τῶν ἀναλογιῶν καί τήν ὡραιότητα τῶν σχημάτων. Τρεῖς ἦσαν οἱ ρυθμοί οἱ ὁποῖοι χαρακτήριζαν τήν ἀρχιτεκτονική τῶν ναῶν καί οἱ ὁποῖοι διέφεραν κατά τούς κίονες ἤ τά κιονόκρανα. Στους Ναούς οἱ κίονες περιέβαλαν ἕνα ὀρθογώνιο παραλληλεπίπεδο ὅπου μέσα τοποθετοῦσαν τό ἄγαλμα τοῦ θεοῦ στον ὁποῖο ἦταν ἀφιερωμένος ὁ Ναός. Στήν πρόσοψη τῶν Ναῶν, πάνω ἀπό τούς κίονες, ἔχτιζαν τό “θριγκόν”[3], ὁ ὁποῖος εἶχε τρία τμήματα: τό “ἐπιστύλιον”, τη “ζῳφόρον” καί τό “γεῖσον”.

Τό “ἐπιστύλιον” ἦταν μιά μαρμάρινη δοκός ἀμέσως πάνω ἀπό τούς κίονες.

Ἡ “ζῳφόρον” ἦταν τό τμῆμα μεταξύ τοῦ “ἐπιστυλίου” καί τοῦ “γείσου” καί εἶχε παραστάσεις ἀνθρώπων καί ζώων.

Τό “γεῖσον” ἦταν τό ἀνώτερο ἐξέχον μέρος τοῦ Ναοῦ. Ἐπιστέγαζε τό διάζωμα καί τό ἐπιστύλιο. Ἦταν μιά πλᾶκα πού ἐξεῖχε καί προστάτευε ἕνα μέρος τοῦ Ναοῦ ἀπό τή βροχή.

Πάνω ἀπό τό “θριγκόν” τοποθετοῦσαν στίς μικρές πλευρές τῶν Ναῶν, τό “τριγωνικόν ἀέτωμα” μέ πλαστικές διακοσμητικές παραστάσεις.

Οἱ Ναοί κατασκεύαζονταν ἀρχικά ἀπό πορώδη λίθο, κατόπιν δέ ἀπό μάρμαρο. Καί στίς δύο περιπτώσεις τό οἰκοδόμημα ἦταν βαμμένο. Καμμιά ἄλλη ἀρχιτεκτονική δέν ἔφτασε τή λεπτότητα, τίς ὡραῖες καμπῦλες καί τίς ἀναλογίες τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

1) Ὁ Δωρικός ρυθμός. Ὁ Ἀρχιτεκτονικός αὐτός ρυθμός χρησιμοποιήθηκε πρῶτα ἀπό τούς Δωριεῖς καί ἀργότερα υἱοθετήθηκε καί ἀπό τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Ἦταν ἁπλούστερος ἀπό τούς ἄλλους ρυθμούς ἀλλά εἶχε μιά αὐστηρή μεγαλοπρέπεια, δίνοντας τήν ἐντύπωση σταθερότητας καί διάρκειας. Χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἀπουσία κοσμημάτων. Ἡ ζωφόρος ἀποτελοῦνταν ἀπό τρεῖς προεξοχές. Οἱ κίονες τού στηρίζονταν ἀνάμεσα μέ τούς στυλοβάτες καί εἶχαν συνήθως 20 “ἀβαθεῖς αὔλακας” μέ ὀξεῖες ραβδώσεις. Τό κιονόκρανο ἦταν ἁπλό. Τό ὡραιότερο οἰκοδόμημα Δωρικοῦ ρυθμοῦ εἶναι ὁ Παρθενών. Δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἐπίσης, εἶναι καί τό Θησεῖο στάς Ἀθήνας.

2) Ἰωνικός ρυθμός. Ὁ Ἰωνικός ρυθμός γεννήθηκε στίς Μικρασιατικές ἀκτές τήν ἴδια περίπου ἐποχή πού ἀναπτύχθηκε στήν κυρίως Ἑλλάδα ὁ Δωρικός. Ἀπ’ αὐτόν διαφέρει λίγο κατά τό θριγκό, βασικά δέ στή μορφή τοῦ κίονος πού εἶναι ἐλάφρός, λεπτός καί γεμᾶτος χάρη. Ὁ κίων ἔχει 24 ραβδώσεις καί ἀποτελεῖται ἀπό τρία

συγκεκριμένα τμήματα, τή βάση, τόν κορμό καί τό κιονόκρανο. Ἡ ζωφόρος εἶναι συνεχής, τό δέ πάνω μέρος της, τό αέτωμα, εἶναι τριγωνικό.

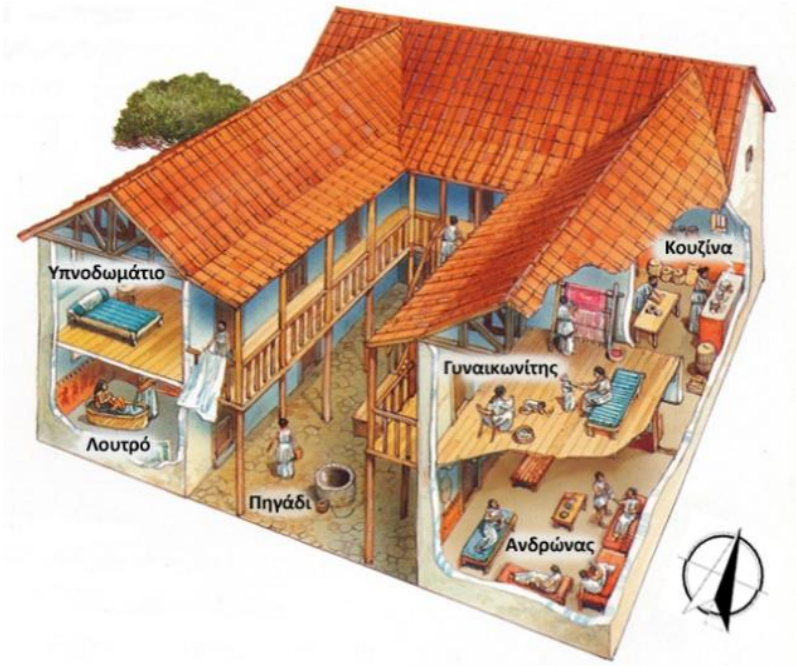

3) Κορινθιακός ρυθμός. Εἶναι ὁ τρίτος καί νεώτερος ἀπό τούς προηγούμενους ρυθμούς. Διέφερε, κυρίως, κατά τό κιονόκρανο, τό ὁποῖο μέ τά διακοσμητικά του στοιχεῖα, ἰδίως "*ἀκανθῶν ἐν εἴδει ροδάκων*", ἔδινε τήν ἐμφάνιση ὡραιότατου κορμοῦ φυτοῦ μεγάλου μεγέθους καί γνώριμου στον παρατηρητή, ὅπως εἶναι ἡ κοινή "ἄκανθα". Τά αὐλάκια τῶν κιόνων εἶναι ὅπως καί τοῦ Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μέ βαθειές ραβδώσεις. Ἡ ζωφόρος στό ρυθμό αὐτό ἦταν συνεχής.

Οἱ Ναοὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἦσαν Δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐνῶ οἱ Ναοὶ τῶν πόλεων τῆς Ἰωνίας ἦσαν Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

Τό μεγαλεῖο τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς τό ὑπογραμμίζουν διάφορα μεταγενέστερα δημόσια κτίρια πολλῶν εὐρωπαϊκῶν πόλεων τά ὁποῖα υἱοθέτησαν τούς Ἀρχαίους Ναϊκούς ἀρχιτεκτονικούς ρυθμούς. Τό Βρετανικό Μουσεῖο, τό Κοινοβοῦλιο τῆς Βιέννης, τό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο τοῦ Μονάχου, τό Ἀμερικανικό Θησαυροφυλάκιο τῆς Οὐάσιγκτον καί τό παλιό Μουσεῖο τοῦ Βερολίνου ἀποτελοῦν μερικά δείγματα.

[1] Προστάτης τοῦ οἴκου.

[2] Ουδός = ὁδός.

[3] Τό πάνω ἀπό τούς κίονες τμῆμα τοῦ Ναοῦ.

Πηγή: (Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Εὐαγγέλου Σπανδάγου)
«Ἡ Ἀγνωστη Αρχαία Ελλάδα»
Ἐκδόσεις «Αἴθρα»

ΔΙΟΝ

Καλύπτοντας χῶρο ἔκτασης 1500 στρεμάτων, ὁ ἀρχαιολογικός χῶρος τοῦ Δίου ἀποτελεῖται ἀπό μιά ὠχυρωμένη πόλη, ἔκτασης 360 στρεμμάτων, πλαισιωμένη ἀπό χῶρο λατρείας πού κατοικήθηκε χωρίς διακοπή ἀπό τά κλασσικά ἕως τά παλαιοχριστιανικά χρόνια. Σέ ἐπάλληλα ἀνασκαφικά εὑρύματα ἀποκαλύφθηκαν ἰδιωτικές κατοικίες, δημόσια κτίρια, καταστήματα και πολλά ἐργαστήρια ἐνταγμένασέ οἰκοδομικά τετράγωνα πού ὁρίζονται ἀπό δρόμους. Κτισμένη τό 2^{ο} αἰῶνα π.Χ. πάνω σέ ἐπίπεδο ἔδαφος, ἡ αὐλή τοῦ Δίου βρισκόταν σέ ἀπόσταση 1,5 χλμ. ἀπό τή θάλασσα καί μέσω τοῦ πλωτοῦ, τότε, ποταμοῦ Βαφύρα συνδεόταν μέ αὐτή.

Τό τειχισμένο τμῆμα τῆς πόλης, σχεδόν τετράγωνο, κατασκευασμένο σύμφωνα μέ τό ἱπποδάμειο σύστημα, διέθετε ὑποδειγματική ρυμοτομία, χαρακτηριστική τῆς τεχνονωσίας τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Τά ἕως σήμερα ἀνασκαφικά εὑρήματα ἀνάγονται στήν πλειονότητά στούς ρωμαϊκούς καί στούς μεταγενέστερους βυζαντινούς χρόνους· τόσο ἡ μικρή ἐπίχωση, ὅσο καί ἡ συνεχής κατοίκηση τοῦ χώρου, ἐξαφάνισαν τά κατάλοιπα ἀρχιοτέρων περιόδων, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες περιπτώσεις. Ἡ σημερινή εἰκόνα ἀνταποκρίνεται κυρίως, στή βυζαντινή περίοδο τῆς πόλης.

Ἡ κεντρική ὁδός, μήκους 670 μέτρων πού διασχίζει τήν πόλη, ἀπό Β πρός Ν, πλακοστρωμένη στήν αὐτοκρατορική ἐποχή μέ μεγάλες πλᾶκες ἀπό κροκαλοπαγῆ λίθο, ἀνήκει, ὡς σχεδίαση, στόν κλασσικό-ἑλληνικό ἰστό. Σέ αὐτή τήν ἀρχική ὁδό ἀνήκουν καί οἱ δευτερεύουσες, κάθετες καί παράλληλες πρός τήν κυρία ἀρτηρία, ὁδοί, τμήμα ἱπποδρομείου πολεοδομικοῦ σχεδίου, στά οἰκοδομικά τετράγωνα πού σχηματίζονται, ἀνακαλύφθηκαν καταστήματα, πολυτελεῖς κατοικίες, δημόσιες θέρμες, ἐργαστήρια, βεσπασιανές.

Κατασκευές τοῦ 2^{ου} καί 3^{ού} αἰῶνα μ.Χ. μαρτυροῦν τόν πλοῦτο καί τήν εὐμαρεια τῆς πόλης.

Στή νότια παρυφή τῆς ἀρχαίας πόλης βρίσκονται οἱ μεγάλες θέρμες, συγκρότημα κτιρίων τοῦ 2^{ου} μ.Χ. αἰῶνα. Ἀνατολικά ἤρθε στό φῶς ἡ ἔπαυλη τοῦ Διονύσου, πού πῆρε τό ὄνομα ἀπό τό ψηφιδωτό μέ παράσταση τοῦ θεοῦ ἀπό τήν αἴθουσα τῶν συμποσίων.

Ἔξω ἀπό τά τείχη ἀποκαλύφθηκαν και τά ἱερά τοῦ Δίου, τό ἑλληνικό καί τό ρωμαϊκό ὠδεῖο, θέατρο καί στάδιο. Κυρίαρχη θέση ἀνάμεσα στούς θεούς πού λατρεύονταν εἶχε ὁ Ὀλύμπιος Δίας, ἀπό τόν ὁποῖο πῆρε τό ὄνομα ἡ πύλη. Στό τέμενος τοῦ ναοῦ βρέθηκαν

λίθινες στῆλες μέ κείμενα πού ἀναφέρονται σέ συνθῆκες συμμαχίας, διακανονισμούς συνόρων, τιμητικά ψηφίσματα κ. ἄ.

Τό ἱερό τῆς Δήμητρας στα Ν. εἶναι τό παλαιότερο μακεδονικό πού γνωρίζουμε. Ἡ ζωή του, ἦταν συνεχής, ἀπό τό τέλος τοῦ 6ου αἰῶνα ἔως τίς ἀρχές τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνα.

Ἀνατολικά ἀποκαλύφθηκε ἱερό, ἀφιερωμένο στή λατρεία τῶν αἰγυπτίων θεῶν, τοῦ Σάραπη, τῆς Ἴσίδας καί τοῦ Ἄνουβη.

Στό ἴδιο ἱερό ὑπάρχει ναΐσκος τῆς Ἀφροδίτης Ὑπολυμπιδίας.

Τό ἑλληνικό θέατρο τοῦ Δίου εἶναι ἔξω ἀπό τά τείχη κι ἔγινε στά χρόνια τοῦ Φιλίππου Ε΄.

Τό ρωμαϊκό θέατρο Ν.Α. ἔγινε τό 2ο αἰῶνα μ.Χ.

Τό νεκροταφεῖο ἁπλώνεται Ν.Α. τῆς πύλης.

Τά ταφικά μνημεῖα χρονολογοῦνται ἀπό τόν 5ο αἰῶνα π.Χ. ἔως τον 5ο αἰῶνα μ.Χ.

Μουσεῖο Δίου

Ἡ ἀνάγκη ἄμεσης προστασίας καί φύλαξης τῶν εὑρημάτων ἀπό ἀνασκαφές, ὠδήγησε τόν πρῶτο ἀνασκαφέα τοῦ Δίου, Γεώργιο Σωτηριάδη, στήν κατασκευή ἑνός λιθόκτιστου μικροῦ κτίσματος στήν πλευρά τοῦ χωριοῦ Μαλαθριά πού, ἀργότερα, μετωνομάσθηκε Δίον. Οἱ ἀνασκαφές, ὅμως, τῆς δεκαετίας τοῦ ’70 μέ τά πλούσια καί ἀναπάντεχα εὑρήματα ἀπό τά ἱερά τῆς Δήμητρας, τῆς Ἴσιδας, καθώς καί ἀπό τίς μεγάλες θέρμες, προκάλεσαν τό ἀδιαχώρητο στό κτίριο. Ἦταν, λοιπόν, ἀπαραίτητη ἡ κατασκευή ἑνός νέου μουσείου πού θά στέγαζε καί θά ἔδινε τή δυνατότητα προβολῆς τῶν εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν πού φωτίζουν μέ ἄφθονο ὑλικό τίς λατρεῖες τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων. Ἔτσι αὐτό κατασκευάσθηκε καί ἐγκαινιάσθηκε ἀπό τόν Κ. Καραμανλῆ, τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1983. Ὁ χῶρος εἶναι ἔτσι διαμορφωμένος, ὥστε ὁ ἐπισκέπτης νά μπορῆ ὑπό ὡρισμένες γωνίες νά ἀπολαμβάνη τά γλυπτά, μέ φόντο τά πράσινα πεῦκα, τό γαλάζιο οὐρανό καί τόν Ὄλυμπο, πού μέ τόν ὀρεινο του ὄγκο τῶν 3000 μ. τόν προφυλάσσει σάν τεῖχος.

Ἡ ὀργάνωση τῆς ἔκθεσης τοῦ Μουσείου βασίζεται στήν ἰδιομερφία τοῦ ἄρχαίου Δίου κσί στό εἶδος τῶν εὑρημάτων. Τό Δίο ὑπήρξε ἱερό κέντρο τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων καί εἶναι φυσικό τά ἱερά καί οἱ λατρεῖες νά ἀποτελοῦν τόν πρῶτο στόχο καί τῶν ἀνασκαφικῶν ἀναζητήσεων καί στή μουσειακή ἔκθεση.

Τά εὑρήματα εἶναι, κυρίως, γλυπτά, ἐπιγραφές καί μικροαντικείμενα.

Αὐτά ἐκτίθενται κατά ἀνασκαφικές ἑνότητες. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἐπισκέπτης πού τά βλέπει ἀπό ἕνα ἱερό, ἔχει μπροστά τού

ἀγάλματα θεῶν καί ἀνθρώπων, ἐπιγραφές, ἀναθήματα, βάσεις, δηλαδή, μιά ὠλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ περιεχομένου τοῦ ἱεροῦ.

Ἀμέσως μετά, τό ἐνδιαφέρον στρέφεται πρός τόν ὠχυρωμένο οἰκισμό, δηλαδή, τό ἀρχαῖο ἀστικό κέντρο με τά τείχη, τούς δρόμους, τά δημόσια κτίρια, τά ἰδιωτικά σπίτια. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀναζήτηση στή νεκρόπολη τοῦ Δίου καί στά νεκροταφεῖα τῶν τύμβων στούς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου. Ἐπίσης, στήν ἔκθεση ἔχουμε ἐνδεικτικά εὑρήματα ἀπό ὡρισμένες θέσεις τῆς Πιερίας, ὅπως τόν Κολινδρό, τό Κίτρος, τόν Κοῦκκο κ.ἄ., κυρίως, ὅμως, ἀπό τήν Πύδνα.

Ἄλλη ὁμάδα μέ ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον ἀναφέρεται στά εὑρήματα ἀπό τήν κορυφή τοῦ Ὀλύμπου, στόν Ἅγιο Ἀντώνιο (ὑψόμ. 2817μ.) καί σχετίζεται μέ τή λατρεία τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Στό ὑπόγειο ὑπάρχει ἐκπαιδευτική ἔκθεση μέ θέμα «Ἡ καθημερινή ζωή στό ἀρχαῖο Δίο» καί εἰδική αἴθουσα προβολῆς σχετικοῦ ὀπτικοακουστικοῦ ὑλικοῦ.

Ξεκινώντας τήν περιήγησή μας στό Μουσεῖο τοῦ Δίου, καί εὑρισκόμενοι στήν είσοδο πρός τή μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἰσογείου, ἡ πρώτη ἐντύπωση εἶναι μία γενική εἰκόνα εὑρημάτων, κυρίως, γλυπτῶν, ἀπό τά ἱερά καί τούς χώρους λατρείας.

Τά ἱερά τοῦ Δίου βρίσκονταν ἔξω ἀπό τά τείχη τῆς πόλης καί ἐκτείνονταν μέχρι τό ἀρχαῖο λιμάνι.

Ἐπιφανέστερο ὅλων τό τέμενος τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐπώνυμου θεοῦ τῆς πόλης. Οἱ ανασκαφές φέραν στό φῶς τά ἱερά τῆς Δήμητρας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ἴσιδας καί τῆς Ἀρτέμιδας. Ὑπάρχουν ἐνδείξεις γιά λατρεία Διονύσου, Ἀθηνᾶς, Ἀφροδίτης, Κυβέλης, Ἑρμῆ καί Μουσῶν.

Ἡ πρώτη ὁμάδα γύρω ἀπό ἕνα κυκλικό περιρραντήριο (3) ἀποτελεῖται ἀπό ἀγάλματα προερχόμενα ἀπό τά μεγάλα δημόσια λουτρά ἤ τίς μεγάλες θέρμες (4-7): Οἱ ἀσκληπιάδες, ὁ Μαχάονας, ἡ Ὑγεία, ἤ Αἴγλη ἡ Πανάκεια, ἡ Ἀκεσώ, ὁ Ποδαλείριος.

Τά δημόσια λουτρά καί οἱ μεγάλες θέρμες βρίσκονται δίπλα στή νότια εἴσοδο τῆς πόλης, ἀπεναντι ἀπό τά ἱερά. Διασχίζοντας μία μεγάλη αὐλή οἱ ἐπισκέπτες κατευθύνονταν στήν εἴσοδο τοῦ πολυτελοῦς λουτρικοῦ κτίσματος πού κτίστηκε στά τέλη τοῦ 2^{οι} αἰῶνα, στά χρόνια τῶν Σεβήρων, μέ προορισμό τήν ὑγιεινή καί περιποίηση τοῦ σώματος. Ἀφοῦ περνοῦσαν ἕνα στενό προθάλαμο, ἔφθαναν στή μεγάλη αἴθουσα ὑποδοχῆς. Ἄφηναν τά ροῦχα τους στο ἀποδυτήριο καί στή συνέχεια ἔπαιρναν τό ψυχρό λουτρό τους σέ μία μεγάλη πισίνα διακοσμημένη μέ ἀγάλματα. Ἔμπαιναν κατόπιν στούς θερμούς χώρους τῆς νότιας πτέρυγας. Πρῶτα γιά το χλιαρό λουτρό καί μετά γιά τό ζεστό μπάνιο. Τό κτίριο θερμαινόταν μέ ἕνα

σύστημα κεντρικῆς θέρμανσης, τό ὑπόκαυστον, πού ἐξασφάλιζε τήν κυκλοφορία ζεστοῦ ἀέρα, κάτω ‘πό τό δάπεδο καί ἀνάμεσα σέ διπλούς τοίχους, πού προερχόταν ἀπό καμίνους στόν ἐξωτερικό τοῖχο τοῦ κτιρίου.

Ἰδιαίτερη σημασία εἶχε ἡ βόρεια πτέρυγα που προσέφερε δυνατότητες ἀναψυχῆς καί λατρείας τοῦ θεοῦ πού θεράπευε τό ἀνθρώπινο σῶμα, δηλαδή, τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Στό ἀνατολικό δωμάτιο βρέθηκαν μέσα στά χαλάσματα πολλά κομμάτια ἀπό ἀγάλματα. Πρόκειται γιά 10 ἀγάλματα πού παριστάνουν τόν Ἀσκληπιό καί τή μεγάλη του οἰκογένεια, τή γυναίκα του Ἠπιόνη, τούς γυιούς του Ποδαλείφιο και Μαχάονα, καί τις κόρες του Ὑγεία, Πανάκεια, Αἴγλη, Ἀκεσώ και Ἰασώ.

Στό συγκρότημα τῶν μεγάλων θερμών ἀνήκει καί τό ὠδεῖο, ἕνα μικρό στεγασμένο θέατρο, ὅπου γίνονταν ἀπαγγελίες κειμένων καί μουσικές παραστάσεις.

Ψηφιδωτά καί μάρμαρα ἀναδείκνυαν τό χῶρο, μέ σημαντικώτερο αὐτό τῆς πισίνας καί τήν παράσταση τοῦ θαλάσιου θιάσου.

Ἡ ἐπόμενη ἑνότητα περιλαμβάνει λατρευτικά ἀγάλματα, ἀναθήματα καί τιμητικούς ἀνδριάντες ἀπό τά τεμένη τῆς Ἴσιδας (8-22).

Ξεχωρίζουν τά λατρευτικά ἀγάλματα τῆς Ὑπολομπιδίας Ἀφροδίτης καί τῆς Ἴσιδας Τύχης, ὅπως καί ὁ ἀνδριάντας τῆς Ἰουλίας Φρουγιανῆς Ἀλεξάνδρας· καί τά τρία ἦσαν στημένα σέ βάθρα. Τά πρωϊμότερα ἀναθήματα σχετίζονται μέ τή λατρεία τής Ἀρτέμιδας, ἐνῶ τά ὠψιμώτερα ἀνήκουν στήν Ἴσιδα.

Κοντά, στά νερά τοῦ Βαφύρα καί πάνω σέ πανάρχαιες πηγές λατρευόταν ἡ Ἄρτεμις, σάν θεά τῆς φύσης καί τοῦ Τοκετοῦ καί ἡ Ἀφροδίτη, σάν θεά τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὀλύμπου, Ὑπολυμπιδία λεγόμενη Ἀφροδίτη.

Τό 2^{ο} αἰῶνα π.Χ. ἡ Ἄρτεμις ἔδωσε τή θέση τής στήν Ἴσιδα πού ἡ λατρεία της, εἶχε φθάσει τήν Ἑλλάδα ἀπό τήν Αίγυπτο με τούς Μακεδόνες βασιλεῖς τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Τό ἀρχιτεκτονικό σύνολο τοῦ ἱεροῦ διασώθηκε κάτω ἀπό ἕνα τεράστιο στρῶμα ἰλύος.

Σχεδόν ὅλα τά σωζόμενα κτίρια ἀνήκουν στό 2^{ο} μ.Χ. αἰῶνα, ἐνῶ τά ἐρείπια τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων βρίσκονται σέ βαθύτερα στρώματα.

Στό μέσο τῆς δυτικῆς πλευρᾶς βρίσκεται ὁ τετράστυλος Ἰωνικός ναός τῆς Ἴσιδας Λοχείας. Μπροστά στόν κεντρικό βωμό ὑπάρχει ἕνας μακρύς διάδρομος μέ χαμηλά παραπέτα, ὁ κτιστός

Νεῖλος, ὅπου κυλοῦσε τό νερό πού ἐρχόταν ἀπό τό ναό τῆς Ὑπολυμπιδίας Ἀφροδίτης.

Στά νότια ἕνας ναΐσκος μέ κόγχη ἦταν ἀφιερωμένος στήν Ἴσιδα Τύχη. Μπροστά στό λατρευτικό ἄγαλμα τῆς θεᾶς πού βρέθηκε ὄρθιο πάνω στό βάθρο του, ἀναβλύζει ἀκόμα ἀπό μία ἱερή πηγή τό νερό τοῦ Ὀλύμπου.

Ἐνδιαφέρουσα περίπτωση τό βάθρο τῆς Ἴσιδας Τύχης, πού 500 χρόνια νωρίτερα ἦταν βάθρο βασιλικοῦ ἀνδρίαντα στό τέμενος τοῦ Ὀλυμπίου Διός, μαζί μέ τά ἀγάλματα ἄλλων Μακεδόνων: «βασιλεύς Μακεδόνων, Κάσσανδρος Ἀντιπάτρου, Διί Ὀλυμπίῳ».

Στή βόρεια πτέρυγα ὑπῆρχε στοά γιά τή διανυκτέρευση τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ ἱεροῦ. Σέ μία αἴθουσα ἦταν στημένοι ἀνδρίαντες γυναικῶν πού εἶχαν εὐεργετήσει τό ἱερό, ὅπως τό ἄγαλμα τῆς Ἰουλίας Φρουγιανῆς Ἀλεξάνδρας.

Σέ μιά μεγάλη προθήκη κι ἕνα μακρύ βάθρο (23 και 26) στή γωνιά τῆς αἴθουσας ὑπάρχουν τά κύρια εὑρήματα τοῦ Θεσμοφορίου, δηλαδή, τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρας πού ἡ ἱστορία του διήρκεσε ὀκτώ αἰῶνες, ἀπό τόν 6^{ο} αἰῶνα π.Χ..

Τό ἱερό τῆς Δήμητρας ἀπέκτησε τά πρῶτα του κτίρια, ἀφιερωμένα στή Δήμητρα καί τήν κόρη της, στά τέλη τοῦ 6^{ου} αἰῶνα π.Χ.. Εἶναι δύο ὅμοια κτίσματα με βηκό καί βαθύ προθάλαμο πού θυμίζει μυκηναϊκό μέγαρο.

Ἐσωτερικά βρέθηκαν τελετουργικά σκεύη, πήλινα εἰδώλια, λυχνάρια, ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἐπιγραφές καί νομίσματα. Ἀνάμεσά τους ἦταν κι ἕνας μυκηναϊκός δακτυλιόλιθος τοῦ 15^{ου} αἰῶνα. Στά τέλη τοῦ 4^{ου} αἰῶνα π.Χ. οἱ μεγαρόσχημοι ναοί ἀντικαταστάθηκαν ἀπό δύο ναούς δωρικοῦ ρυθμοῦ, μέ δύο κίονες ἀνάμεσα στίς παραστάσεις τῆς εἰσόδου.

Λίγο νοτιώτερα ἀνασκάφτηκε ἕνας περίβολος πού περιεῖχε πηγάδια, σάν ἀνάμνηση ἀπό τό «καλλίχορον φρέαρ» τῆς Ἐλευσίνας. Νότια ἔκλεινε με στοά, ἐνῶ δυτικά μέ περίβολο. Μέσα στό τέμενος ὑπῆρχαν μικροί μονοθάλαμοι ναοί, μέ τράπεζα προσφορῶν στο ἐσωτερικό της.

Στά αὐτοκρατορικά χρόνια τά λατρευτικά κτίρια πλήθυναν καί λατρευόταν, ἐπίσης, ἡ Κουροτρόφος, ἡ Βάβω καί ἡ Ἀφροδίτη. Τό ἱερό ἔζησε ὡς τόν 4^{ο} μ.Χ. αἰῶνα.

Ἡ ἑνότητα 28-39 περιλαμβάνει εὑρήματα ἀπό τά ἱερά τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Διονύσου καί τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀπό το ναό του προέρχονται οἱ ἐνεπίγραφες στῆλες πού ἀναφέρονται σέ συνθῆκες, διακανονισμούς συνόρων, τιμητικά ψηφίσματα κ.ἄ.

π.ἀποτελοῦν τεκμήρια γιά το δημόσιο καί ἰδιωτικό βίο τῆς πόλης, ἀλλά καί τῆς Μακεδονίας,ἀφοῦ τό ἱερό τοῦ Διός ἦταν ἱερό

ὅλων τῶν Μακεδόνων. Ἡ χρονολογία στηρίζεται στή μορφή τοῦ κειμένου καί τῶν γραμμάτων. Σπάνια σέ ἐπιγραφή ὑπάρχει χρονολογία.

Ἐπίσης, ξεχωρίζει τό ἄγαλμα τοῦ Περσέα σέ βάθρο καί κεφάλι μέ στέμμα σέ μορφή ὀχυρωματικοῦ περιβόλου, πού, μᾶλλον εἰκονίζει τόν ποτάμιο θεό τοῦ Δίου, τό Βαφύρα.

Τό ἱερό τοῦ Ὀλυμπίου Διός καί τό τέμενος, μέσα στό ὁποῖο ἦταν μέσα ὁ ναός, ἀρχικά ἦταν ἕνα ἄλσος πού ἀπέκτησε ὠργανομένη ἀρχιτεκτονική μορφή στά ἑλληνικά χρόνια. Μέσα στό ἱερό ἦσαν στημένα τά ἐπίχρυσα ἀγάλματα τῶν Μακεδόνων βασιλέων καί πλῆθος βασιλικῶν ἀναθημάτων, ὅπως τό σύνταγμα τῶν ἱππέων τοῦ Λυσίππου, πού ἀφιέρωσε ὁ Ἀλέξανδρος μετά τή μάχη τοῦ Γρανικοῦ, τό 334 π.Χ. Τό ἱερό καταστράφηκε τό 219 π.Χ., ὅταν πυρπολήθηκε ἀπό τούς Αἰτωλούς, ἀλλά ἀνοικοδομήθηκε ἐκ νέου μέ τά ὑλικά τῶν κατεστραμμένων κτιρίων.

Ἡ ἔκτασή του ὁρίζεται ἀπό ἕνα περίβολο· μιά στοά μέ πρόπυλο στό μέσο χώριζε τήν περιοχή τοῦ βωμοῦ ἀπό τή μεγάλη αὐλή· στά Δ ἐξέχουσα θέση εἶχε ὁ μνημειακός βωμός μῆκος 22 μ. Μπροστά του ὑπῆρχαν 3 σειρές πώρινων βάσεων μέ χάλκινους κρίκους προωρισμένους γιά τό δέσιμο τῶν ζώων τῆς θυσίας, μιά καί ἡ ἑκατόμβη ἦταν τό κύριο μέρος λατρείας τοῦ Διός.

Ἡ ἔπαυλη τοῦ Διονύσου

(τό ἱερό τοῦ Διονύσου)

Τό β΄ μισό τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνα χτίζεται οἰκοδομικό συγκρότημα μέ πολυτελεῖς χώρους κατοικίας, γύρω ἀπό 4 αἴθρια και 4στηλη αὐλή, λουτρά καί καταστήματα, σάν λατρευτικοί οἴκοι τοῦ Διονύσου.

Οἱ ἀνασκαφές ἔφεραν στό φῶς πλῆθος γλυπτῶν καί πολύτιμων ἐπίπλων πού διακοσμοῦσαν τίς αἴθουσες.

Ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακό τό ψηφιδωτό δάπεδο τῆς αἴθουσας συμποσίων, μέ παραστάσεις τοῦ θριάμβου τοῦ Διονύσου, ἐπιφανείας 100 τ.μ.

Μιά θαυμαστή σύνθεση στό μέσο εἰκονίζει τό θεό πάνω στό ἅρμα του, ὑποβασταζόμενο ἀπό ἕνα σειληνό. Δύο θαλάσιοι Κένταυροι κρατοῦν ἀπό τά χαλινάρια δύο θαλάσιους πάνθηρες, οἱ ὁποῖοι σέρνουν τό ἅρμα πάνω στά κύματα τῆς θάλασσας. Ὁ θεός φοράει στεφάνι καί κρατᾶ στό χέρι του μικρό θύρσο, στολισμένο ,μέ ταινίες καί φύλλα κισσοῦ. Ἕξι μικρότεροι πίνακες πλαισιώνουν τήν καντρική παράσταση. Θεατρικές μάσκες κάποιου σατυρικοῦ δράματος εἶναι τό θέμα τους. Τέσσερα ἀγάλματα φιλοσόφων βρέθηκαν στό διπλανό αἴθριο.

Ἀπό τά θαυμαστά ἔπιπλα τῆς αἴθουσας σώθηκαν οἱ χάλκινες ἐπενδύσεις ἑνός ἀνακλίντρου πού εἶχαν προτομές ἀλόγων καί μυθικῶν προσώπων.

Ἡ ἔπαυλη αὐτή ἀποδίδει τό ὑψηλό ἐπίπεδο τῆς ἀστικής ζωής στό Δίον.

Ἡ ὕδραυλις

Ὁ Δ. Μπαντερμαλῆς τό καλοκαίρι τοῦ 1992, ἀνασκάπτοντας στό οἰκοδομικό τετράγωνο, ἀπέναντι ἀπό τήν ἔπαυλη τοῦ Διονύσου, ἀνακοινώνει ὅτι ἀντίκρυσε ἕνα μοναδικό εὕρημα. Μέσα ἀπό τά χώματα βγῆκε μιά σειρά σωλήνων καί πλακῶν ἀπό χαλκό διαφορετικοῦ μεγέθους. Οἱ σωλῆνες ἦσαν συναπτοί ὁ ἕνας μέ τόν ἄλλο, καί χωρίς καμμιά ἀμφιβολία ἀποτελοῦσαν ὅλοι μαζί μέ τή χάλκινη κιβωτό, πάνω στήν ὁποία προσαρμοζόταν ἕνα ὑδραυλικό ὄργανο· ἕνα μουσικό ὄργανο. Εἶναι, ἀκριβῶς, τό μουσικό ὄργανο πού χρησιμοποιοῦνταν στήν Καθολική Ἐκκλησία.

Λίγοι, προφανῶς, γνωρίζουν ὅτι τό ὄργανο αὐτό εἶναι μία ἀνακάλυψη τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀλεξάνδρειας, καί ὅτι αὐτό εἶναι τό δεύτερο πού ὑπάρχει στόν κόσμο, καί ὅτι ξεπέρασε τά ὅρια τοῦ ἀρχαίου κόσμου, φθάνοντας στό Βυζάντιο.

40-50 Ταφικά μνημεῖα

Τό πρωϊμότερο εἶναι ἡ στήλη μιᾶς κοπέλλας, 5ου π.Χ. αἰῶνα. Ἡ ὀψιμότερη εἶναι ἡ στήλη τῆς ἐπικτήσεως.

Στήν προθήκη 40 ὑπάρχουν τά κτερίσματα ἀπό τόν ἑλληνιστικό τύμβο πού περιεῖχε τό μακεδονικό τάφο IV, τοῦ τέλους τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα.

Ἔξω ἀπό τή Δ. πύλη τοῦ τείχους βρίσκεται ὁ καλύτερα διαφημισμένος μακεδονικός τάφος. Ἡ πρόσοψη εἶχε λευκό ἐπίχρισμα καί ἦταν διακοσμημένη μέ τρίγλυφα καί μετόπες. Στήν εἴσοδο, ἀντί γιά θυρόφυλλα, εἶχε τέσσερεις μεγάλους γωνιόλιθους. Μία μαρμάρινη πόρτα, πλαισιωμένη ἀπό ἰωνικούς ἡμικίονες, ὡδηγοῦσε ἀπό τόν προθάλαμο στόν κυρίως θάλαμο, ὅπου βρέθηκε ἡ μαρμάρινη νεκρική κλίνη.

Ἡ καμάρα τοῦ θαλάμου εἶχε κίτρινο ἔπίχρισμα καί διακοσμητικές ζῶνες μέ πομπές λιονταριῶν ἀνατολικοῦ τύπου, ἐνῶ ἕνας ζωγραφιστός λωχμός μέ ἄνθη, φύλλα καί ταινίες, περιέτρεχε τίς κάθετες πλευρές. Ἡ νεκρική κλίνη, ἐπίσης, ἔφερε ζωγραφιστή διακόσμηση μέ γεωμετρικά σχήματα, ἀνθέμια καί παραστάσεις ἱππικῆς μάχης.

Ἡ προθήκη 47 ἔχει εὑρήματα ἀπό τίς παλαιοχριστιανικές βασιλικές τοῦ Δίου.

Οἱ χρυσοί στατῆρες (βάρος 2 δρχ) τοῦ Φιλίππου Β΄ ἦσαν τά κυρίαρχα νομίσματα στα Βαλκάνια καί στήν Εὐρώπη.

Ἀκολουθώντας τούς ἐμπορικούς δρόμους, οἱ «Φιλίππειοι», ἔφθασαν μέχρι τά ἐδάφη τῶν Βρυτανῶν καί Κελτῶν, ὅπου ὁ τύπος τους ἐπιβίωσε σέ βαρβαρικές ἀπομιμήσεις.

Τά ἀργυρά τετράδραχμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἦσαν τά δημοφιλέστερα στήν Ἀνατολή. Κόπηκαν ὄχι μόνο στήν Ἀμφίπολη καί τή Πέλλα, ἀλλά καί στή Μ. Ἀσία καί τή Μ. Ἀνατολή. Τό ἀνατολικώτερο νομισματοκοπείο τῶν τετραδράχμων ἦταν ἡ Βαβυλώνα.

Ἡ αἴθουσα 54 διαθέτει video καί προβολέα ἐπιφανειῶν. Ἡ ἐπίσκεψη στόν 1ο ὄροφο τοῦ Μουσείου. ξεκινᾶ μέ τά εὑρήματα τῆς κορυφῆς τοῦ Ὄλύμπου, Ἅγιος Ἀντώνιος. Ὑπολείμματα θυσιῶν, θραύσματα γλυπτῶν καί ἐπιγραφές πού ἀναφέρονται στόν Ὀλύμπιο Δία.

Στήν ἴδια γωνία (60), μία προθήκη ἀπό τά νεκροταφεῖα τῶν τύμβων (1000-7000 π.Χ.) στίς ὑπώρειες τοῦ Ὀλύμπου ἕνα καθιστικό ἀπέναντι ξεκουράζει τόν ἐπισκέπτη καί τοῦ δίνει τήν εὐκαιρία να προσέξη τά τέσσερα καθιστά ἀγάλματα τῶν φιλοσόφων ἀπό τήν ἔπαυλη τοῦ Διονύσου. Ἀκολουθοῦν εὑρήματα ποικίλων ἐποχῶν καί

διαφόρων θέσεων. Ἰδιαίτερη ἡ στήλη τῆς Πύδνας (77), τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα. Μιά μητέρα πονεμένη σάν τήν Παναγία, κρατᾶ τρυφερά τό παιδί της, πού ἀφήνει ἀνύποπτο ἕναν κόκορα νά τοῦ τσιμπᾶ τήν πίτα πού κρατᾶ στό χέρι.

Ἡ προθήκη (76) ἔχει κτερίσματα ἀπό τάφους τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς στήν Πύδνα.

Στό τελευταῖο μέρος τῆς ἔκθεσης τοῦ ὀρόφου (88-102) παρουσιάζονται ὑλικά δομῆς, ἐργαλεῖα, ὄργανα ἀκριβείας, ἰατρικά ὄργανα καί προϊόντα τῆς ἀρχαίας τεχνολογίας ἀπό τά σπίτια καί τά δημόσια κτίρια τοῦ Δίου.

Ἡ ἔκθεση κλείνει μέ μιά «θήκη», ὅπου ἐκτίθενται ἀμφορεῖς διαφόρων ἐποχῶν καί μιά προθήκη πού περιέχει εὑρήματα ἑνός λάκκου ἀπορριμμάτων τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, κάτω ἀπό τό δάπεδο ἑνός πολυτελοῦς κτιρίου, ρωμαϊκοῦ: μῆτρες πήλινων εἰδωλίων, παιδικά παιχνίδια, ἐπιδιωρθωμένα ἀγγεῖα, ὑφαντικά βάρη καί χρηστικά ἀγγεῖα. Μιά εἰκόνα καθημερινῆς ζωῆς τοῦ Δίου.

Στό ὑπόγειο τοῦ Μουσείου ὑπάρχει ἐκπαιδευτική ἔκθεση μέ θέμα «Η καθημερινή ζωή στό ἀρχαῖο Δίον», ὅπου παρουσιάζονται σέ 9 ἑνότητες τά ἱερά, τό ἀστικό κέντρο, οἱ ἐπιγραφές, τά νομίσματα, ἡ γλυπτική, τά ψηφιδωτά, ἡ θέρμανση, ἡ ὕδρευση καί ἡ χρήση πηλοῦ μέ σκοπό νά διαφωτίση τήν ἰδιωτική καί δημόσια ζωή τοῦ Δίου.

Στόν τομέα τῶν ἱερῶν ἐκτίθενται δύο προπλάσματα, τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἴσιδας καί τοῦ ἱεροῦ τής Δήμητρας, ὅπου μπορεῖ κάποιος νά παρακολουθήση τήν ἀποκατάσταση, ἀπό την ἀνασκαφή μέχρι τήν ἀναπαράσταση καί νά συλλάβη ὠλοκληρωμένη τήν εἰκόνα τοῦ τί σημαίνει ἱερό.

Ἀκολουθεῖ μία μακέτα τῆς πύλης μέ τόν ὀχυρωματικό της περίβολο, τόν πολεοδομικό της ἱστό καί τά ἀνασκαφέντα κτίρια. Παραδίπλα ὑπάρχουν μακέτες ἀνακλίντρων, κλινῶν, θρόνων, καθισμάτων.

Ἡ τρίτη ἑνότητα ἀφορᾶ τίς ἐπιγραφές καί τό ἀλφάβητο. Σέ πίνακα παρουσιάζεται τό φοινικικό ἀλφάβητο, ἡ μεταμόρφωσή του σέ ἑλληνικό μέ τήν προσθήκη φωνηέντων, καί πῶς ἀπό τό ἑλληνικό ἀλφάβητο τόν τύπο τῶν εὐβοϊκῶν πόλεων τῆς Μ. Ἑλλάδας, προέκυψε ἡ γένεση τοῦ λατινικοῦ. Μέ μιά ματιά κανείς μπορεῖ νά ἀναγνωρίση τή μεταμόρφωση αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἀπό τούς Ἕλληνες καί τή διάδοσή του ἀπό αὐτούς στή Δύση.

Σέ ἄλλον πίνακα ὑπάρχουν γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Δίου ἀπό τό τέλος τοῦ 5ου π.Χ. ἕως τό τέλος του 5ου μ.Χ. αἰῶνα. Χίλια χρόνια ἑλληνικῆς γραφῆς στήν ἱερή πόλη τῶν Μακεδόνων.

Τό χάρτη τῶν πόλεων καί τῶν τόπων ὅπου ὠμιλοῦνταν ἡ ἀρχαιοελληνική διάλεκτος, συμπληρώνουν 10 ἐπιγραφικά εὑρήματα τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα ἀπό Μακεδονία. Μαρτυροῦν τό τί διάβαζαν καί τό τί ἔγραφαν οἱ Μακεδόνες τόν 5ο π.Χ. αἰῶνα.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἑνότητα τῶν νομισμάτων. Διαφανεῖς πίνακες περιέχουν νομίσματα τῶν Μακεδόνων βασιλέων δίπλα σέ μεγέθυνση ὑπάρχει ἡ φωτογραφία τους γιά εὐκολότερη ἀνάγνωση.

Σέ ἄλλους πίνακες καταγράφονται χρονολογικά οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, ἀπό τούς πρώτους Ἀργιάδες ὡς τόν τελευταῖο Ἀντιγονίδη.

Ἕνας μεγάλος χάρτης τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀσίας παρουσιάζει τήν πορεῖα καί τά νομισματοκοπεῖα που ἵδρυσε ὁ νεαρός Ἀλέξανδρος, ἀπό τή Μ. Ἀσία ὡς τή Βαβυλώνα, εἰσάγοντας τή χρήση κοινοῦ νομίσματος.

Στόν ἴδιο χάρτη σημειώνονται οἱ πόλεις ἀπό τίς 70 πού ἵδρυσε ὁ Ἀλέξανδρος, καθώς καί γίνεται ἀναφορά στούς φιλίππειους στατῆρες καί τά περίφημα δίδραχμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Β΄, γιά τά ὁποῖα ἀναφέραμε παραπάνω.

Στό ἀρχαῖο Δίον σώθηκε μεγάλος ἀριθμός γλυπτῶν, ἔργα τέχνης. Γιά τήν κατανόηση τῆς ἐργασίας τῶν γλυπτῶν κατασκευάστηκε ἀπό τό γλύπτη τού Ἐθνικού Μουσείου Ἀπ. Τριάντη ἕνας παντογράφος ἴδιος μέ αὐτόν πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι γλύπτες, ἐνῶ σέ πίνακα ἐκτίθενται ἐργαλεῖα Τηνισιακῶν μαρμαράδων, πού ἐλάχιστα διαφέρουν ἀπό ἐκεῖνα τῶν ἀρχαίων ὁμοτέχνων τους.

Στή συνέχεια, κάποιος μπορεῖ νά περιεργασθῆ ἕνα δωμάτιο, φαίνονται οἱ μεγάλοι λίθοι τοῦ ὑποστρώματος, τά λεπτώτερα στρώματα τῶν κονιαμάτων, ὅπου εἶναι φυτεμένες οἱ ψηφῖδες, ἡ θεμελίωση τοῦ διακοσμημένου μαρμάρινου πλαισίου καί τό χρωματικό μάρμαρο τῶν ἐπενδύσεων, δηλαδή τήν τεχνική τοῦ ψηφιδωτοῦ.

Ἀκολουθεῖ ὁ τρόπος ἀποκατάστασης τῶν ἀρχαίων ψηφιδωτῶν μέ χαρακτηριστικό τό δεῖγμα τῆς τοιχογραφίας ἑνός παραδείσιου πτηνοῦ.

Ἀκολουθεῖ ὁ τρόπος θέρμανσης τῶν δημοσίων λουτρών.

Ἡ ἑπόμενη ἑνότητα ἀναφέρεται στό νερό πού ἄφθονο ρέει τό Δίον.

Ἡ ἑπόμενη τή χρήση τοῦ πηλοῦ γιά τήν κατασκευή, κυρίως ἀγγείων. Ἡ μινιατούρα ἑνός κεραμικοῦ κλιβάνου καί ἑνός τροχοῦ, μᾶς ἐπιτρέπουν νά κατανοήσουμε τή δουλειά τοῦ ἀρχαίου κεραμέα.

Μέ 12 ὡραῖες ἀρχαῖες παραστάσεις ἀπεικονίζεται ἡ δουλειά τοῦ κεραμέα καί τοῦ ἀγγειοπλάστη τήν ὥρα τῆς δημιουργίας των.

Μέ αὐτή τή διδακτική ἔκθεση ὁ θεατής ἔρχεται ἄμεσα σέ ἐπαφή μέ τό προϊόν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ἡ ἀνάγνωση ἑνός μικροῦ ἐπιγραφικοῦ κειμένου, ἡ ἀναγνώριση καί ἡ ταύτιση ἑνός νομίσματος, τά ἐργαλεῖα τοῦ λιθοξόου, πού μπορεῖ ὁ καθένας νά κρατήσῃ στήν παλάμη του, εἶναι μερικοί ἀπό τούς τρόπους ἐξοικείωσης καί συμφιλίωσης μέ τό ἱστορικό παρελθόν.

Ἡ ἔκθεση στήθηκε μέ τή γεναιόδωρη χρηματοδότηση τοῦ ἱδρύματος Λεβέντη.

Αναστασία Σεραφειμίδου

ΕΜΙΛ ΖΟΛΑ

Ὁ δημιουργός τοῦ ρεαλιστικοῦ μυθιστορήματος

Γεννήθηκε τὸ 1840

Πέθανε τὸ 1902 σὲ ἡλικία 62 χρονῶν

Γύρω στὰ 1874, στὸ Παρίσι, τέσσερεις συγγραφεῖς μαζεύονταν μιὰ φορὰ τὸ μῆνα κι ἔτρωγαν στὸ Καφὲ Ρίς. Ἦταν ὁ Ζολά, ὁ Φλωμπέρ, ὁ Τουργκένιεφ κι ὁ Ντωντέ.

Ἡ συνάντησή τους αὐτὴ κάθε μῆνα εἶχε πάρει τὸ ὄνομα «Γεῦμα τῶν φτασμένων συγγραφέων» κι ἔγινε ἀληθινὸ Φεστιβὰλ μεγάλων ἰδεῶν, πιπεράτων συζητήσεων κι ἀκόμα πιὸ πιπεράτων φαγητῶν. «Εἴμαστε ὅλοι λαίμαργοι», γράφει ὁ Ζολά, «καί, μιλώντας γιὰ τὸν ἑαυτό μου, πρέπει νά πῶ ὅτι ἡ λαιμαργία αὐτὴ μοῦ ἦταν ἀναγκαία. Ἔπρεπε νὰ γεμίσω ἕνα στομάχι ποὺ εἶχε μείνει πολλὰ χρόνια ἄδειο».

Κάθονταν στὸ τραπέζι στὶς ἑφτὰ κι ἔφευγαν ἀπὸ τὸ ἑστιατόριο στὶς δώδεκα. Δὲν πήγαιναν ὅμως γιὰ ὕπνο. Τριγύριζαν στοὺς δρόμους, ὡς τὶς δυό, τὶς τρεῖς, τὶς τέσσερεις τὸ πρωί, κουβεντιάζοντας γιὰ τὰ μελλοντικά τους σχέδια, γιὰ τὰ καινούργια τους μυθιστορήματα, γκρεμίζοντας τὸν κόσμο ὁλόκληρο καὶ ξαναφτειάχνοντάς τον σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις τους καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῆς καρδιᾶς τους.

Ὁ Τουργκένιεφ ἔφευγε πρῶτος ἀπὸ τὴ συντροφιά. Σὲ λίγο τὸν ἀκολουθοῦσε ὁ Ντωντέ. Καὶ τότε ὁ Ζολὰ συνώδευε τὸ «θεῖο Φλωμπὲρ» στὸ σπίτι του, ποὺ ἦταν στὴν ὁδὸ Μουρίλλο. Στὸ κατώφλι ὁ Φλωμπὲρ φιλοῦσε τὸν Ζολὰ στὰ δυὸ μάγουλα κι ἔπειτα χωρίζονταν, ἀφοῦ ὁ δάσκαλος ἔλεγε στὸ μαθητή: «Τὰ ἔχουμε πεῖ ὅλα, γυιέ μου. Τίποτα ἄλλο δὲν παραλείψαμε, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ ἐπαναλάβουμε τὰ ἴδια πράγματα. Θὰ γίνῃ κι αὐτό, ἀλλά θὰ τὰ ποῦμε μὲ πιὸ ὡραῖες λέξεις».

Ἀλλά ὁ Ζολὰ δὲν εἶπε μονάχα τὰ παλιά, γνωστά πράγματα μὲ πιὸ ὡραῖες λέξεις· εἶπε καὶ πράγματα καινούργια, ποὺ ἡ ἠχώ τους ἔφτασε σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο.

Οἱ γονεῖς του καὶ τὰ παιδικά του χρόνια

Ὁ Ζολὰ ἦταν «γνήσιος γυιὸς τῆς Μητέρας Γῆς» κι ἀγαποῦσε κάθε πλᾶσμα ποὺ ἔβγαινε ἀπ' αὐτήν.

Ἦταν δημιούργημα πολλῶν διασταυρώσεων καὶ πῆρε ὅ,τι καλὸ τὸ αἷμα τῶν προγόνων τοῦ μποροῦσε νὰ τοῦ χαρίσῃ: Ἡ γιαγιά του ἦταν Ἑλληνίδα, ἡ μητέρα του Γαλλίδα κι ὁ πατέρας του μισὸ Ἕλληνας καὶ μισὸ Ἰταλός. Ὁ τελευταῖος αὐτός, ὁ Φραγκῖσκος Ζολὰ, ἦταν πολιτικὸς μηχανικὸς μὲ σωστὲς ἰδέες στὸ ἐπάγγελμά του,

ἔκανε, ὅμως, κακὴ ἐκλογὴ τῶν συνεργατῶν του. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κόντεψε ν' ἀγγίξη τὴν ἐπιτυχία, ὅταν οἱ ἀρχὲς τῆς πόλης Αἴξ τοῦ εἶχαν ἀναθέσει νὰ κάνη ἕνα ἔργο, ποὺ θὰ ἔφερνε νερὸ ἀπὸ τὰ βουνὰ στὴν πόλη. Ἦταν, ὅμως, ἄτυχος καὶ δὲν πρόφτασε νὰ κάνη τίποτα, γιατὶ τὸν βρῆκε ὁ θάνατος πρὶν ἀκόμα ἀρχίση τὸ ἔργο, στά 1847. Ἔτσι ἡ κυρία Ζολὰ ἔμεινε χήρα ἔχοντας τὸ γυιό της Ἔμίλ, ποὺ τότε ἦταν ἐφτὰ μόλις χρονῶν, χωρὶς καμμιὰν ἐνίσχυση καὶ χωρὶς καμμιὰ περιουσία. Δὲν τῆς ἔμεναν παρὰ τὰ χαμένα ὄνειρα καὶ ὁ πόνος τοῦ πρόωρου θανάτου τοῦ ἀντρός της.

Τὰ πρῶτα πέντε χρόνια τοῦ σχολείου ὁ νεαρὸς τὰ πέρασε ἀφήνοντας πολὺ συχνὰ τὰ θρανία καὶ τρέχοντας στὸ ποτάμι. Ἦταν, ὅμως, πιὰ, καιρὸς νὰ μαζευτῆ καὶ ν' ἀρχίση νὰ παίρνη σωστὴ μόρφωση· γι' αὐτὸν τὸ λόγο τὸν ἔστειλαν στὸ Κολλέγιο τῆς Αἴξ.

Μαρτυρικὸ ἦταν τὸ κολλέγιο αὐτὸ γιὰ τὸν Ἐμὶλ Ζολά. Ἦταν παιδὶ πολὺ ἐπιφυλακτικὸ ἀπέναντι στοὺς ἄλλους, τοῦ ἦταν δύσκολο νὰ κάνη φίλους καὶ ὑπέφερε ἀπὸ κάποιο ἐλάττωμα στὴν προφορά. Ὅταν οἱ συμμαθητές του ρωτοῦσαν πῶς τὸν ἔλεγαν, ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε «Τολά». Δὲν μποροῦσε νὰ προφέρη τὸ ζῆτα. Ἔτσι τὸ «Τολὰ» ἔγινε τὸ πατατσούκλι του, ποὺ ἔκανε αὐτὸν τὸν ὑπερευαίσθητο νεαρὸ νὰ ὑποφέρη.

Δὲν ἦταν, ὅμως, ἀπὸ κείνους ποὺ σκύβουν τὸ κεφάλι. Ἦταν μαχητής. Ἂν καὶ μόνος, ἐναντίον πολλῶν, ἤξερε ν' ἀνταποδίδη χτύπημα στὸ χτύπημα. Κάποιο πρωί, ἀφοῦ τοῦ εἶχαν ριχτῆ πολλοὶ μαζί, στάθηκε, ὅταν τέλειωσε ἡ πάλη, ἀναστατωμένος, λαχανιασμένος καὶ μόλις συγκρατώντας τὰ δάκρυά του ἀπὸ τὴν ἀδικία ποὺ τοῦ γινότανε.

Τότε κάποιο παιδί, ποὺ μόλις εἶχε μπεῖ στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου,τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε:

- Πολὺ λυπᾶμαι γιὰ ὅ,τι ἔγινε.

- Ἄ, ὅλα εἶναι ἐντάξει, ἦταν ἡ ἀπάντηση. Μπορῶ νὰ ὑπερασπίζωμαι καλὰ τὸν ἑαυτό μου.

Ὁ νεοφερμένος ἅπλωσε τὸ χέρι του:

- Θὰ ἤθελα νὰ γίνουμε φίλοι.

- Κ' ἐγὼ τὸ ἴδιο, ἀποκρίθηκε ὁ Ζολά, σφίγγοντας τὸ χέρι ἐκεῖνο. Ἀλήθεια, πῶς σὲ λένε; ρώτησε.

- Σεζάν, Πὼλ Σεζάν, ἦταν ἡ ἀπάντηση.

Ἀργότερα τὸ ὄνομα αὐτὸ θὰ κυριαρχοῦσε στὸ στερέωμα τῆς ζωγραφικῆς, ἀνοίγοντας καινούργιους δρόμους στὴν τέχνη.

Ἔτσι ἄρχισε μιὰ φιλία ποὺ θὰ διαρκοῦσε πολλὰ χρόνια, ἑνώνοντας δυὸ ἐπαναστατικὲς φύσεις.

Στὸ κολλέγιο τῆς Αἴξ ὁ Ζολὰ ἔγινε γνωστὸς σὰν καλὸς συγγραφέας (στὰ δεκατρία του χρόνια εἶχε κιόλας γράψει ἕνα

μυθιστόρημα κ' ἕνα τρίπρακτο θεατρικὸ ἔργο), ἀλλὰ καὶ σὰν κακὸς μαθητής. Κι ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴξ γιὰ τὸ Γυμνάσιο στὸ Παρίσι, καὶ πάλι δὲν ἦταν καλὸς μαθητής. Δὲν παρακολουθοῦσε ὅλα του τὰ μαθήματα, ἀρνιόταν νὰ πῆ μάθημα, ὅταν τὸν σήκωνε ὁ καθηγητὴς καὶ περνοῦσε ὅλον τὸν καιρό του γράφοντας ποιήματα καὶ διαβάζοντας Ραμπελαί, Μονταίνιο, Οὐγκὼ καὶ Μυσσέ. Τὸ ὡραῖο εἶναι ὅτι στὶς τελικές του ἐξετάσεις πῆρε μ η δ ὲ ν στὰ φιλολογικὰ μαθήματα.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἦταν τρομερὸ χτύπημα γιὰ τὴ μητέρα του, ποὺ σφουγγάριζε κι ἔπλενε, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ τὸν στέλνη στὸ Κολλέγιο. Τὸ ὄνειρό της ἦταν νὰ τὸν κάνη μηχανικό, σὰν τὸν πατέρα του. Καὶ τώρα ἔβλεπε τὰ ὄνειρά της νὰ γκρεμίζωνται σὰν χάρτινοι πῦργοι. Ἦταν, πιὰ, σίγουρη ὅτι ὁ γυιός της ἦταν προωρισμένος γιὰ τῆ μίζερη ζωή τοῦ ὑπαλλήλου, ἢ -Θεὸς φυλάξοι- γιὰ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴ δυστυχία τοῦ συγγραφέα…Ἀκόμα κι ὁ ἴδιος ὁ Ζολὰ ἦταν ἀπελπισμένος. «Μ' ἔχει πιάσει μεγάλη μελαγχολία», ἔγραφε σ' ἕνα φίλο του, «ἐδῶ καὶ μιὰ βδομάδα. Εἶμαι εἴκοσι χρονῶν καὶ δὲν ἔχω κανένα ἐπάγγελμα στὰ χέρια μου. Ὡς τώρα δὲν ἔκανα τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ ὀνειρεύωμαι καὶ νὰ περπατάω πάνω σὲ ἄμμο ποὺ βουλιάζει. Ποιος ξέρει ποῦ θὰ πέσω;».

Γίνεται ὑπάλληλος

Εὐτυχῶς ὅ,τι σώθηκε ἀπ' τὴν ἄμεση πτώση, χάρις σ' ἕνα παλιὸ φίλο τοῦ πατέρα του, τὸν κ. Λαμπώ, ποὺ τοῦ βρῆκε μιὰ ὑπαλληλικὴ θέση. Ἐκεῖ βρῆκε τὸ μέσο νὰ τρέφη τὸ κορμί του, ὄχι ὅμως καὶ τὴν πεινασμένη του ψυχή. «Δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστα ἐδῶ», ἔγραφε. «Ἕνα μῆνα τώρα ζῶ μέσα σ' ἕνα ἀπαίσιο στάβλο, καί, μὰ τὸν Δία, νοιώθω τὴν ἀηδία σ' ὅλα τὰ μέλη τοῦ κορμιοῦ μου. Τὰ πάντα μοῦ φαίνονται ἀπαίσια. Δὲ βαστάω πιὰ καὶ θὰ ἐγκαταλείψω αὐτὸ τὸ ἀπαίσιο μέρος».

Σὲ λίγους μῆνες ἄφησε τὴ δουλειὰ αὐτὴ καὶ δυὸ ὁλόκληρα χρόνια βρισκόταν κυριολεκτικὰ στὸ δρόμο, φτωχός, πεινασμένος, πικραμένος, κουρελὴς -μὰ γεμᾶτος ὄνειρα. Ἔκανε σχέδια γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ μιὰ νέα Βίβλο, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ φέρη τὸν οὐρανὸ κοντὰ στὴ γῆ. Ἄχ, ἂς μποροῦσε νὰ βρῆ τὴ δύναμη νὰ γράψη αὐτὴ τὴ νέα Βίβλο! Ἄχ, ἂς μποροῦσαν τοὐλάχιστον νὰ πάψουν αὐτὲς οἱ σουβλιὲς στὸ στομάχι του, οἱ σουβλιὲς τῆς πείνας…

Συναντήθηκε μὲ τὸν Σεζὰν κι ἄρχισαν νὰ κάνουν κοινὴ ζωή. Μένανε μαζί, ὀνειρεύονταν μαζὶ καὶ πεινοῦσαν μαζὶ αὐτοὶ οἱ δυὸ νέοι ἀπόστολοι, ὁ ἀπόστολος τῆς πέννας κι ὁ ἀπόστολος τοῦ χρωστήρα. Ζοῦσαν σ' ἕναν καιρό, ὅπου οἱ ἄνθρωποι δὲ ζητοῦσαν ἀποστόλους.

Ὁ Ζολὰ ἔγραφε ποιήματα καὶ ὁ Σεζὰν ζωγράφιζε πίνακες, κανεὶς ὅμως ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν μποροῦσε νὰ βρῆ ἀγοραστὲς γιὰ τὰ ἐμπορεύματά του. Καί, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, κανεὶς ἀπὸ τοὺς δυό, τὸν πρῶτο καιρό, δὲ θἄπρεπε νἀ ἔχη ἀξιώσεις, γιατὶ ἡ φλόγα τῆς ἔμπνευσης δὲν εἶχε ἀκόμα ἀγγίξει τὴ δυστυχία τους.

«Θὰ γράψω κάποια μέρα ἕνα μεγάλο ἔργο», ἔλεγε ὁ Ζολά. «Περιμένετε καὶ θὰ ἰδῆτε». Στὸ ἀναμεταξὺ, ὅμως, ἡ φτώχεια του μεγάλωνε, κι ἡ πικρία του τὸ ἴδιο. Τὸ χειμῶνα τοῦ 1861-1862 πεινοῦσε τόσο πολύ, ποὺ ἔστηνε παγίδες γιὰ τὰ σπουργίτια στὰ κεραμίδια τῆς κάμαράς του, κι ὅσα ἔπιανε τἀ πέρναγε σὲ μιὰ σιδερένια βέργα ἀπὸ κουρτίνα καὶ τὰ ἔψηνε στὴ φλόγα τοῦ κεριοῦ του.

Σὲ λίγο κάποιος ἄλλος φίλος τοῦ πατέρα του ἦρθε σὲ βοήθειά του καὶ τοῦ βρῆκε μιὰν ἄλλη θέση. Τὴ φορὰ αὐτὴ τὸν προσλάβανε στὸν παρισινὸ ἐκδοτικὸ οἶκο Ἀσὲτ (Hachette), ὅπου ἄρχισε νὰ πακετάρη βιβλία. Αὐτὴ ἡ δουλειὰ κράτησε μερικοὺς μῆνες. Στὶς ἐλεύθερες ὅμως ὧρες του ὁ Ζολὰ ἔγραφε κριτικὴ τῶν βιβλίων ποὺ πακετάριζε, γιὰ νὰ διασκεδάζη.

Κάποια μέρα ὁ ἐργοδότης του τὸν ἔπιασε τὴν ὥρα ποὺ ἐπιδινόταν σ' αὐτὴ τὴν «ἄχρηστη διασκέδαση». Διάβασε τὴν κριτική του. «Ζολά», τοῦ εἶπε, «μπορεῖ νὰ εἶσαι τεμπέλης στὴ δουλειά σου, δὲν τὰ καταφέρνεις, ὅμως, καὶ τόσο ἄσχημα στὸ γράψιμο. Θά σὲ μεταθέσω στὸ τμῆμα ἀγγελιῶν, γιὰ νὰ σὲ δοκιμάσω».

Ἡ προαγωγὴ αὐτὴ ἦταν δῶρο Θεοῦ γιὰ τὸ Ζολά. Ἐπὶ τέλους ηὗρε τὴν εὐκαιρία νὰ κερδίζη τὸ ψωμί του μὲ τὴν πέννα του. Τώρα ποὺ ἡ πέννα του εἶχε τροχιστεῖ, τὴν χρησιμοποιοῦσε ἀδιάκοπα μέρα καὶ νύχτα. Ὅταν τέλειωνε τὴν κανονικὴ δουλειὰ τοῦ γραφείου, πήγαινε στὸ σπίτι του -ζοῦσε τώρα μὲ τὴ μητέρα του- κι ἔπειτα ἀπὸ ἕνα καλὸ φαγητὸ ἄρχιζε, πιὰ, τὸ «δικό του» γράψιμο. Τώρα ἄφησε τὴν ποίηση κι ἄρχισε τὴν πρόζα. «Ἡ Μοῦσα», ἔλεγε, «δὲ μοῦ ἔφερε κανένα καρπό. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θ' ἀσχοληθῶ μονάχα μὲ τὸν πεζὸ λόγο».

Ἄρχισε νὰ στέλνη διηγήματα σὲ διαφόρους καὶ εἶχε τὴν εὐχαρίστηση νὰ τὰ βλέπη νὰ δημοσιεύωνται σ' ἐπαρχιακὲς ἐφημερίδες. Ἔπειτα μάζεψε μερικὰ ἀπ' αὐτά, ποὺ τοὺς ἔδωσε τὸν τίτλο «Τὰ διηγήματα τῆς Νινὸν» καὶ τὰ πῆγε σ' ἕναν ἐκδότη, ὄχι τὸν δικό του, ἀλλὰ σὲ ἄλλον λιγώτερο συντηρητικό, στὸν οἶκο Ἔτσελ καὶ Λακρουά.

Αὐτὸ ἔγινε τὴν Ἄνοιξη τοῦ 1864. Ὁ Λακρουὰ τοῦ ἔρριξε μιὰ ματιά, καθὼς ἦταν καθισμένος στὸ γραφεῖο του, καὶ εἶδε ἕνα κοντόχοντρο κι ἄσχημο νέο, μὲ μαλλιὰ σὰν τ' ἀγκάθια σκαντζοχοίρου καὶ μὲ σιμὴ μύτη, ποὺ ἔδειχνε μαχητικότητα. «Κύριε»,

τοῦ εἶπε ὁ νεαρός, «θὰ εἴχατε τὴν καλωσύνη νὰ διαβάσετε τὰ διηγήματα αὐτά; Σᾶς παρακαλῶ, διαβᾶστε ἕστω κι ἕνα, ὅποιο καὶ νὰ εἶναι, στὴν τύχη. Θὰ ἰδῆτε ἀμέσως ὅτι ἔχω ταλέντο».

Διασκεδάζοντας μὲ τὴν αὐτοπεποίθηση τοῦ νεαροῦ - αὐτοπεποίθηση ποὺ ἐκφραζόταν ὅμως μὲ πολλὴ μετριοπάθεια- ὁ κ. Λακρουὰ ὑποσχέθηκε νὰ διαβάση τὰ χειρόγραφα. Ἔπειτα ἀπὸ μερικὲς ἑβδομάδες, ποὺ φάνηκαν χρόνια στὸ Ζολά, οἱ ἐκδότες δέχτηκαν νὰ τὰ τυπῶσουν.

«Ἡ μάχη δὲν κράτησε πολύ», φώναξε ὁ Ζολά. «Τώρα βρίσκομαι στὸ κατώφλι τῆς ἐπιτυχίας. Ἀπὸ μένα καὶ μόνο ἐξαρτᾶται νὰ πάω μπροστά. Καὶ θὰ πάω!».

Ἀναγνωρίζεται ὡς συγγραφέας

Ὁ Ζολὰ ἔγινε ἀναγνωρισμένος συγγραφέας. Καὶ τότε ἄρχισε τὸ μυθιστόρημα τῆς δικῆς του ζωῆς. Νοίκιασε ἕνα διαμέρισμα κοντὰ στὴν Ἰατρικὴ Σχολή, στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Σικουάνα. Καὶ μιὰ βραδυὰ συνάντησε τὴν Ἀλεξανδρίνα Μεσλέ, τὴ θυγατέρα τοῦ σπιτονοικοκύρη του. Ἡ κοπέλλα αὐτὴ -μιά ψηλή, μελαχροινή, μὲ μάτια ποὺ θυμίζανε «μάτια παιδιοῦ σὲ παλιὸ ἱσπανικὸ πορτραῖτο»- ἔκλαιγε καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἀποφύγη. Σιγὰ-σιγὰ ὁ Ζολὰ ἔμαθε τὴν ἱστορία της. Εἶχε δοθῆ στὸν ἀγαπημένο της, ἕναν νεαρὸ φοιτητὴ τῆς Ἰατρικῆς ποὺ εἶχε ἔρθει ἀπ' τὴν ἐπαρχία· ὁ ἐραστής της, ὅμως, τὴν ἐγκατέλειψε καὶ γύρισε πίσω στὴν πατρίδα του.

Ὁ Ζολὰ στὴν ἀρχὴ τὴν πῆρε στὸ σπίτι του σὰν ἐρωμένη του, σὲ λίγο ὅμως τὴν ἔβαλε στὴν καρδιά του καὶ τὴν ἔκανε γυναίκα του.

Στὴν ἕνωση αὐτὴ ὑπῆρχε πολλὴ τρυφερότητα κι ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη. Στὴν ἐξωτερική τους ἐμφάνιση οἱ δυὸ σύζυγοι πολύ λίγα κοινὰ σημεῖα εἶχαν: «Ὁ Ζολὰ ἦταν ἄσκημος σὰν ἐφιάλτης κι ἡ Ἀλεξανδρίνα ἦταν ὡραία σὰν ὄνειρο». Ἀλλὰ, ἂν, ὁ Ζολὰ λάτρευε τὴν ὁμορφιὰ τοῦ κορμιοῦ της, ἐκείνη λάτρευε τὴν ὁμορφιὰ τῆς ψηχῆς του: Σὲ λίγο καὶ κείνη ἔδειξε ὁλοφάνερα ὅτι εἶχε ὡραία ψυχή.

Ὁ Ζολὰ ἔχοντας τώρα δημιουργημένο σπιτικὸ καὶ φήμη ἐδραιωμένη, προχωροῦσε ἄνετα στὴν ἐργασία του. Τὸ ἐνδιαφέρον του στρεφόταν μονάχα στὴ ρεαλιστικὴ μυθιστοριογραφία. Τοῦ ἄρεσαν μυθιστορήματα σὰν τὴν «Κυρία Μποβαρὺ» τοῦ Φλωμπὲρ καὶ θεατρικὰ ἔργα σὰν τὴν «Ἐρριέττα Μασεράλ» τοῦ Γκονκούρ. Ἔκανε μελέτες σὰν γιατρὸς πάνω στόν ἔρωτα, κι ἡ ματιά του διαπερνοῦσε τᾶ πάντα κι ἔφτανε ὥς τὰ μεγάλα μυστικὰ τῆς ζωῆς.

Ἦταν ἄνθρωπος ποὺ ἤθελε νὰ γίνη «ζωντανὸς ἔλεγχος τοῦ κόσμου», γιὰ νὰ τον γιατρέψη καὶ νὰ τὸν κάνη καλύτερον. Ἄρχισε νὰ γράφη ρεαλιστικὰ μυθιστορήματα, ποὺ αὐτὸς τ' ἀποκαλοῦσε «νατουραλιστικά». Τὰ μυθιστορήματα αὐτὰ διαβάζονταν ἀπὸ

εὐρύτατο κοινό, ἀλλὰ ὁ Ζολὰ ἄκουγε πολλὲς βρισιὲς γι' αὐτή του τὴν τόλμη στὸ γράψιμο. Ὅλες τῖς σκηνὲς τῆς ζωῆς τὶς περιέγραφε ὠμότατα. «Στὰ μάτια τῶν «καθὼς πρέπει» ἀνθρώπων εἶμαι χαμένος», ἔλεγε χαμογελώντας.

Πολλοὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ τὸν βρίζουν, ἀλλὰ ὅλοι τὸν διάβαζαν κι ἔρριχναν χείμαρρο τὸ χρῆμα στὶς τσέπες του. Στὰ σαλόνια τῶν διανοουμένων ἔγινε τὸ καμαρωμένο λιοντάρι τους -ἢ καλύτερα ἡ ἀρκούδα τους- μὲ κεῖνο τὸ τριχωτό του πρόσωπο, μὲ τὸ πάχος του καὶ τὴν ἀδεξιότητα τῶν τρόπων του.

Ἄρχισε νὰ γράφη μιὰ σειρὰ ἄρθρων γιὰ νὰ ὑποστηρίξη τὸ φίλο του Σεζὰν καὶ τοὺς ἄλλους καλλιτέχνες, ποὺ ἔκαναν τότε τὴν πιὸ μεγάλη τους προσπάθεια νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ ποὺ ἀκόμα δὲν τοὺς λογάριζε κανείς. Προκάλεσε θύελλα ἀντιγνωμιῶν μὲ τὶς ἰδέες του ποὺ φαίνονταν παράξενες σὲ πολλούς. Κι ἐκεῖνος ἀπολάμβανε μὲ ἡδονὴ τόσο τὶς ἀντιγνωμίες αὐτές, ὅσο καὶ τὴ δημοτικότητά του, γιατὶ ὅλα αὐτὰ τοῦ ἑτοίμαζαν τὸ δρόμο γιὰ τὸ μεγάλο σκοπὸ ποὺ εἶχε στὸ νοῦ του, γιὰ τὴ «Νέα Βίβλο» ποὺ σχεδίαζε μέσα του τόσα χρόνια, γιὰ τὴν πλήρη καὶ δίχως κανένα στολίδι εἰκόνα τῆς ἀνθρωπότητας, ὅπως αὐτὴ βγαίνη ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν διαδοχικῶν γενεῶν μιᾶς καὶ μόνης οἰκογενείας. Θὰ χρησίμευε σὰν κλωνάρι ἐλπίδας.

Γιὰ νὰ γράψη αὐτὸ τὸ μεγάλο ἔπος του, ὁ Ζολὰ ἔγινε ταυτόχρονα μελετητής, κριτικὸς καὶ δάσκαλος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Πρὶν ἀρχίση κάθε μυθιστόρημά του, μελετοῦσε βαθειὰ τὶς σκηνὲς τῆς ζωῆς, τὸν χαρακτῆρα, τὴ γλῶσσα, τὶς καταστάσεις, τὶς ἐλπίδες, τοὺς φόβους καὶ τὶς πεποιθήσεις τῶν ἀτόμων, ποὺ θὰ παρουσιάζονταν στὸ ἔργο του. Διάβαζε βιβλία μὲ σχετικὰ θέματα μ' ἐκεῖνα ποὺ τὸν ἐνδιέφεραν, ἐπισκέπτονταν διάφορα μέρη, μιλοῦσε μὲ διάφορους ἀνθρώπους, παρακολουθοῦσε τὶς πράξεις τους, τὸν τόνο τῆς φωνῆς τους καὶ κρατοῦσε σημειώσεις πολλῶν τόμων γιὰ τὸ κάθε βιβλίο του. Κι ὅταν συγκέντρωνε αὐτὸ τὸ ἀκατέργαστο ὑλικό, τὸ ξαναδιάβαζε, τὸ τακτοποιοῦσε, τὸ συγκροτοῦσε σ' ἕνα ἐνιαῖο σύνολο καὶ προχωροῦσε στὴν ἐκτέλεση σιγὰ-σιγὰ, μεθοδικά, μὲ πολὺν κόπο. «Τὸ γράψιμο εἶναι πολὺ δύσκολη δουλειά γιὰ μένα», ἔλεγε. Τέλος, ἔπειτα ἀπὸ ἐργασία ἀρκετῶν μηνῶν, καμμιὰ φορὰ κι ἀρκετῶν χρόνων, ἕνα νέο ἔργο τέχνης ἔβλεπε τὸ φῶς.

Τὸ ἔργο του «Ἡ ταβέρνα»

Ἂς ρίξουμε μιὰ ματιὰ σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔργα τέχνης τοῦ Ζολά, ποὺ ἔχει τὸν τίτλο «Ἡ ταβέρνα», κι εἶναι μιὰ φλόγα ποὺ ξεπήδησε ἀπὸ τὴ μεγάλη ποσότητα τοῦ εὔφλεκτου ὑλικοῦ, ποὺ μὲ τόσον κόπο εἶχε μαζέψει ὁ συγγραφέας. (Ὁ ἴδιος ὁ Ζολὰ μᾶς ἔδωσε λεπτομερῆ ἀπολογισμὸ τῆς προετοιμασίας καὶ τοῦ γραψίματος αὐτοῦ τοῦ

ἔργου). Ἡ ἱστορία αὐτὴ δίνει τὴν εἰκόνα τοῦ πόνου τῶν ἀνθρῶπων, ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴ φτώχεια. «Φριχτὴ εἰκόνα», λέει ὁ Ζολὰ στῖς σημειώσεις του, «καὶ μὲ πλούσιο ἠθικὸ δίδαγμα».

Ἡ ἡρωίδα τοῦ βιβλίου, ἡ Ζερβαὶζ Μακὰρ (GervaiseMacquart), εἶναι μιὰ γυναίκα τοῦ λαοῦ, ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος πολλῶν γυναικῶν τῆς τάξης αὐτῆς. Ἂν καὶ μόλις ἔχει περάσει τὰ εἴκοσι εἶναι κιόλας μητέρα δυὸ παιδιῶν, ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν παράνομο δεσμό της μὲ τὸν Λαντιέ. Στὰ δεκατρία της χρόνια εἶχε ζητήσει προστασία κοντὰ σ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ γλυτώση ἀπὸ τὴ σκληρότητα τῶν γονιῶν της.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Λαντιὲ ἦταν εὐγενικὸς μαζί της, ἀργότερα ὅμως ἄρχισε νὰ τὴν παραμελῆ. Ἔμενε ἔξω ὅλη τὴν νύχτα καὶ τὸ πρωὶ ποὺ γύριζε δὲν μποροῦσε νὰ σταθῆ στὰ πόδια του. Αὐτὸ χρωστιόταν στὴ γειτονικὴ ταβέρνα καὶ σὲ μιὰ ἄλλη γυναίκα, τὴν Ἀντέλα. Ἡ Ζερβαὶζ ἦταν ἀκόμα ἐλκυστική, ἀλλά εἶχε ἕνα ἐλάττωμα: κούτσαινε ἐλαφρά, κι αὐτὴ ἡ ἀναπηρία της γινόταν πολὺ πιὸ ἔντονη, ὅταν ἦταν κουρασμένη· καὶ τὸν τελευταῖο ἐκεῖνο καιρὸ ἦταν πολύ, πάρα πολὺ κουρασμένη.

Ἕνα πρωί, καθὼς ἔπλενε ροῦχα σ' ἕνα δημόσιο πλυντήριο, τὰ παιδιά της ἔφτασαν τρέχοντας, γιὰ νὰ τῆς ἀναγγείλουν ὅτι ὁ Λαντιὲ εἶχε φύγει μὲ τὴν Ἀντέλα, παίρνοντας μαζί του ὅλα τὰ πράγματα τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ στὶς κραυγὲς καὶ τὰ κλάματα τῶν παιδιῶν ἦρθαν νὰ προστεθοῦν οἱ χλευασμοὶ τῆς ἀδερφῆς τῆς Ἀντέλας, τῆς μαγαλόσωμης Βιργινίας, ποὺ ἦρθε ἐκεῖ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ χαρῆ τὴν ἧττα τῆς δυστυχισμένης ἐκείνης.Ἂν καὶ κοντὴ καὶ λεπτοκαμωμένη σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἄλλη, ἡ Ζερβαὶζ ρίχνεται μὲ τόλμη κατὰ πάνω της κι ἀρχίζει νὰ τὴ χτυπάη καὶ νὰ τὴν κλωτσάη καὶ νὰ τὴν δαγκώνη, ὥσπου ἡ Βιργινία, νικημένη, ζητάει τὸν οἶκτο της. «Δὲ θὰ τὸ ξεχάσω ὅμως ποτέ», μουρμουρίζει, καθὼς φεύγει δαρμένη καὶ ταπεινωμένη ἀπὸ τὸ πλυντήριο.

Γιὰ κάμποσο διάστημα ἡ Ζερβαὶζ συντηρεῖ τὰ παιδιά της, ξενοπλένοντας. Ἀνάμεσα στὶς γνωριμίες της εἶναι κι ἕνας τενεκετζής, ὁ Κουπῶ, ποὺ ξέρει τὴ γεμάτη δυστυχία ζωή της μὲ τὸ Λαντιέ, καὶ ποὺ τὴν πολιορκεῖ ἀδιάκοπα, ζητώντας της νὰ γίνη ἐρωμένη του. Ἐκείνη ἀρνιέται μ' ἐπιμονή. Τελικὰ, τῆς προτείνει γάμο, κι ἡ Ζερβαὶς δέχεται.

Θύελλα ἀληθινὴ προκάλεσε τὸ γεγονὸς αὐτὸ στὴν οἰκογένεια τοῦ Κουπώ, ἀλλά παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ νέο ζευγάρι περνάει ἕνα χρονικό διάστημα ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πῆ κανείς εὐτυχισμένο. Ὁ Κουπὼ εἶναι καλὸς τεχνίτης, ἡ Ζερβαὶζ καλὴ στὴ δουλειά της, καὶ οἱ προσπάθειες τῶν δυὸ μαζὶ καταφέρνουν νὰ δημιουργήσουν ἕνα ὑποφερτό σπίτι γιὰ τὰ παιδιά, ποὺ τέσσερα χρόνια ἀργότερα

γίνονται τρία (ἀπὸ τὸ γάμο τους γεννιέται ἡ κόρη τους Νανά). Τώρα τὸ ὄνειρο τῆς Ζερβαὶζ εἶναι ν' ἀποκτήση μιὰ δική της ἐπιχείρηση πλυντηρίου. Σκέφτεται ὅτι στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς τίποτα στὸν κόσμο αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδύνατο, ὅταν κανείς δουλεύη μὲ ὄρεξη, καὶ εἶναι τίμιος, καὶ μπορῆ νὰ κάνη σχέδια…

Κάποια μέρα ὅμως τὰ σχέδιά της ἀναποδογυρίζονται ξαφνικά. Ὁ ἄντρας της πέφτει ἀπὸ μιὰ στέγη, ὅπου δούλευε. Ἡ Ζερβαὶζ δὲ δέχεται νὰ τὸν ἀφήση νὰ πάη στὸ νοσοκομεῖο· τὸν κρατάει κοντά της γιὰ νὰ τὸν περιποιηθῆ μονάχη της στὸ σπίτι. Ἡ ἀνάρρωση γίνεται σιγὰ σιγά, κοστίζει πολλά, μὰ τὸ κακὸ εἶναι πὼς ὅταν ὁ Κουπὼ σηκώνεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι εἶναι ὁλότελα διαφορετικός. Τὸ χτύπημα δὲν τὸν πείραξε μονάχα στὸ κορμί, ἀλλά καὶ στὴν ψυχή. Δὲν ἔχει πιὰ φιλοδοξίες, δὲν κάνει σχέδια, δὲν ἔχει ἐλπίδες. Ἕνα μονάχα πάθος φωλιάζει μέσα του, ἡ ταβέρνα…

Ἡ μοῖρα παίζει μὲ τὴν οἰκογένεια Κουπὼ σὰν τὴ γάτα μὲ τὸ ποντίκι. Στὴν ἀρχή, καθὼς εἴδαμε, γνώρισαν τὴν εὐτυχία, ἔπειτα βούλιαξαν μέσα στὴν ἀπελπισία, μὰ σὲ λίγο φτάνει μιὰ ἄλλη ἀχτίδα χαρᾶς. Ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἀγαποῦσε κρυφὰ τὴ Ζερβαίζ, ἕνας σιδερὰς μὲ χρυσὰ γένεια καὶ χρυσὰ μαλλιά, ὁ Γκουζὲ, τῆς δανείζει πεντακόσια φράγκα, γιὰ ν' ἀνοίξη δικό της πλυντήριο. Νά ἡ πραγματοποίηση τοῦ ὀνεῖρου της.

Σὲ λίγο ὅμως ἡ τίγρισσα Μοῖρα κάνει ἕνα ἀκόμα πήδημα πάνω στὰ θύματά της. Ἡ Βιργινία, ἡ ἀδερφὴ τῆς Ἀντέλας, ποὺ εἶχε γίνει γειτόνισσα τῶν Κουπώ, καταφέρνει νὰ κερδίση τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Ζερβαίζ, γιὰ νὰ μπορέση κάποτε νὰ τὴν ἐκδικηθῆ. Ποτὲ δὲν εἶχε ξεχάσει τὴν παλιὰ ταπείνωσή της. Κάνοντάς της τὴ φίλη, τὴν πληροφορεῖ μιὰ μέρα ὅτι ὁ Λαντιὲ εἶχε γυρίσει πίσω, ἐγκαταλείποντας τὴν Ἀντέλα, κι ὅτι τὴν ἀγαποῦσε πάντα.

Ἡ Ζερβαὶζ τρομοκρατήθηκε. Γιὰ κάμποσο διάστημα ὁ παλιός της ἐραστὴς δὲν ἔκανε καμμιὰ προσπάθεια νὰ τὴν συναντήση, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κατάφερε νὰ συνδεθῆ μὲ στενή φιλία μὲ τὸν ἄντρα της. Οἱ δυό τους ἔγιναν ἀχώριστοι στὴν ταβέρνα, ὥσπου στό τέλος ὁ Κουπὼ παίρνει στὸ σπίτι του τὸν Λαντιέ, σὰν μόνιμο ἔνοικο.

Τώρα, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν δυὸ ξεπεσμένων ἀντρῶν, ἡ Ζερβαὶζ ἀρχίζει κι αὐτὴ σιγὰ-σιγὰ νὰ ξεπέφτη. Ἀναγκασμένη νὰ συντηρῆ καὶ τοὺς δυὸ αὐτούς, καθὼς καὶ τὰ παιδιά τους, παλέυει γιὰ κάμποσο διάστημα, προσπαθώντας ν' ἀντιμετωπίση τὸ τεράστιο αὐτὸ βάρος -ἀλλά στὸ τέλος ὑποκύπτει. Ἀρχίζει τοὺς καβγάδες μὲ τὸν ἄντρα της, παραμελεῖ τὴ δουλειά της καὶ στὸ τέλος ζητάει τὴ λησμονιὰ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Λαντιέ. Τότε, ὅμως, ἔρχεται τὸ τελικὸ χτύπημα: Χάνει καὶ τὸ Λαντιὲ καὶ τὸ πλυντήριο. Διάδοχός της καὶ σ' αὐτὸ καὶ σὲ κεῖνον εἶναι ἡ Βιργινία.

Καὶ τώρα, μαζὶ μὲ τὸν ἄντρα της, ἡ Ζερβαὶζ πέφτει στὴν ἄβυσσο τῆς ταβέρνας. Ὁ Κουπὼ κατρακυλώντας ἀπὸ σκαλοπάτι σὲ σκαλοπάτι βυθίζεται μέσα στὸν ἐφιάλτη τοῦ ἀργοῦ θανάτου τοῦ ἀλκοολισμοῦ. Ἡ Νανά, κοπέλλα μεστωμένη, πιά, φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ γίνεται γυναίκα τοῦ πεζοδρομίου. Κι ἡ ἴδια ἡ Ζερβαὶζ προσπαθεῖ ν' ἀκολουθήση τὸν ἴδιο δρόμο, κανένας ὅμως δὲν τὴν θέλει τώρα. Πεῖνα, πιοτὸ καὶ ἀπελπισία. Βαδίζει σταθερὰ στὴν τελικὴ καταστροφή. Μάταια ὁ Γκουζὲ κάνει μιὰ τελευταία ἀπελπισμένη προσπάθεια νὰ τὴ σώση. Εἶναι πολὺ ἀργά. Ἡ ταβέρνα, ἡ μεγάλη τεβέρνα τοῦ κόσμου, ποὺ ποτίζει τοὺς δυστυχισμένους μὲ τὰ δηλητήριά της, ἔχει καταπιῆ τὸ θῦμα της.

Ἀποκτᾶ παιδιὰ ἀπὸ τὴν ὑπηρέτριά του

Τί εἰρωνεία τῆς Μοίρας…Ὁ Ζολά, γράφοντας γιὰ τοὺς φτωχούς, γίνεται πλούσιος, πολύ πλούσιος. Καὶ πολὺ παχύς. Καὶ πολὺ μελαγχολικός. Ὅ,τι καὶ νὰ κάνη κανείς, ἡ ζωὴ πάντα τὸν ἁρπάζει ἀπὸ τὸ λαιμό. Ὅταν εἶσαι φτωχός, κοντεύεις νὰ πεθάνης ἀπὸ τὴν πεῖνα. Ὅταν εἶσαι πλούσιος, κοντεύεις νὰ πεθάνης ἀπὸ τὸ φαγητό. Ὁ Ζολά, ποὺ ἦταν νευρωτικός ἀπὸ τότε ποὺ γεννήθηκε, πίστευε ὅτι εἶχε ὅλες τὶς ἀρρώστιες τοῦ κόσμου, κι ἔλεγε πὼς αὐτὸ ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχικῆς του φτώχειας καὶ τοῦ κατοπινοῦ του πλούτου. Στὴν πραγματικότητα ἦταν γερὸς σάν θηρίο, ἐκεῖνο, ὅμως, ποὺ τὸν πείραζε ἦταν ὅτι δὲν εἶχε κάνει παιδιά. Χωρὶς αὐτὰ ἔνοιωθε μισὸν τὸν ἑαυτό του. Γιατί ἡ μοῖρα νὰ τοῦ δώση μιὰ γυναίκα ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ χαρίση παιδιά;

Στὸ σπίτι του βρισκόταν καὶ μιὰ ἄλλη γυναίκα, ἡ Ζὰν Ροζερό, ἡ ὑπηρέτριά του. Ψηλή,γεμάτη ὑγεία, μὲ γκρίζα μάτια, ὄμορφη, φρέσκια, ὤ, τί σπουδαία μητέρα δικῶν του παιδιῶν θὰ μποροῦσε νὰ γίνη!...

Ὁ Ζολὰ ἄρχισε νὰ τὸ σκέπτεται σοβαρά. Βέβαια, ἐκείνη ἦταν μόλις εἴκοσι χρονῶν κι ὁ Ζολὰ πενήντα. Ἦταν γκρίζος καὶ χοντρὸς σὰν καπόνι. Μὲ κατάλληλη ὅμως δίαιτα θὰ μποροῦσε νὰ πετάξη τριάντα κιλὰ ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τριάντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡλικία του. Κι ὅσο γιὰ τὰ γκρίζα του μαλλιά, ἔ, αὐτὰ θὰ τοῦ πρόσθεταν ἀκτινοβολία καὶ γοητεία στὰ μάτια τῆς Ζάν.

Ἄρχισε αὐστηρὴ δίαιτα, ποὺ κράτησε πολλοὺς μῆνες: Ὄχι λίπη, ὄχι ζυμαρικά, οὔτε ποτὸ στὸ τραπέζι. Ξανάγινε τὸ θαῦμα τοῦ Φάουστ: ὁ γέρο σοφὸς μεταμορφώθηκε σὲ νεαρὸ ἐρωτύλο. Νοίκιασε ἕνα διαμέρισμα γιὰ τὴ Ζὰν καὶ πρὸς μεγάλη του χαρὰ ἔγινε πατέρας δυὸ παιδιῶν.

Τί μαρτύριο, ὅμως, ἦταν αὐτὸ γιὰ τὴ γυναίκα του τὴν Ἀλεξανδρίνα! Ἡ δυστυχισμένη αὐτὴ διαμαρτηρήθηκε στὸ ρόλο της

σὰν τῆς πρώτης κυρίας στὸ σπίτι τοῦ ἀντρὸς καὶ τῆς δεύτερης στὴν καρδιά του. Με γενναιοφροσύνη, πού γεννήθηκε μέσα ἀπὸ τὸν πόνο της, ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ μητέρα τῶν παιδιῶν τοῦ ἀντρός της, δέχτηκε τὴ νομιμοποίησή τους ἀπὸ τὸ Ζολὰ κι ἄρχισε νὰ φροντίζη γιὰ τὴν ἀνατροφή τους. Αὐτὸ κράτησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς της.

Γιὰ νὰ ἐκδηλώση τὴν εὐγνωμοσύνη του πρός τὴ γυναίκα του, γιὰ τὴ στάση της αὐτὴ ὁ Ζολὰ τῆς ἀφιέρωσε τὸ ἑπόμενο βιβλίο του, τὸν «Γιατρὸ Πασκάλ». «Ἀφιερώνω τὸ βιβλίο αὐτό, ποὺ εἶναι ἡ περίληψη καὶ τὸ συμπέρασμα ὁλόκληρου τοῦ ἔργου μου, στὴν ἀγαπημένη μου Γυναίκα», ἔγραψε ὁ Ζολά. Ἀλλὰ σ' ἕνα ἀντίτυπο τοῦ βιβλίου ὁ συγγραφέας χάραξε μιὰ ὁλότελα διαφορετικὴ ἀφιέρωση. «Στὴν ἀγαπημένη μου Ζάν, ποὺ μοῦ χάρισε τὸ βασιλικὸ γεῦμα τῆς νιότης της καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν Ντενίζ μου καὶ τὸν Ζάκ μου, τ' ἀγαπημένα μου παιδιά. Γι' αὐτὴν ἔγραψα τὸ βιβλίο αὐτό. Θέλω νὰ μάθουν τὰ παιδιά μου τὸ πόσο λατρεύω τὴ Μητέρα τους».

Ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ὁ Ζολὰ ἔνοιθε ἀναλλοίωτα αὐτὰ τὰ δυὸ συναισθήματα -τὴν ἀφοσίωση στὴν «ἀγαπημένη του γυναίκα» καὶ τὴ λατρεία στὴν «ἀγαπημένη του Ζάν».

Ἡ ἀνάμιξή του στὴ δίκη Ντρέϋφους

Ὅταν ὁ Ζολὰ τελείωσε τὸ δέκατο μυθιστόρημά του πάνω στὸν «ἐπικὸ ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀλήθεια», φαινόταν πὼς δὲν εἶχε νὰ κάνη τίποτ' ἄλλο ἀπὸ το ν' ἀναπαυτῆ πάνω στὶς δάφνες του. Κι ὅμως, τότε μονάχα θ' ἄρχιζε ὁ ἀληθινὸς ἀγώνας τῆς ζωῆς του.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο πρόβαλε ἡ δίκη τοῦ λοχαγοῦ Ἀλφρέδου Ντρέϋφους. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ζολὰ ἔδωσε πολὺ λίγη προσοχὴ στὴν ὑπόθεση αὐτή. «Ἕνας ἀκόμα Ἑβραῖος πού κατηγορεῖται γιὰ ἀντιπατριωτικὴ δράση», σκέφτηκε. Ὁ Ζολὰ δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ, μάλιστα, στὰ νειάτα του τοὺς ἀντιπαθοῦσε.

Καθὼς, ὅμως, προχωροῦσε ἡ δίκη, ἄρχισε νὰ νοιώθη ὅτι κάτι παράξενο συνέβαινε στὴν ὅλη αὐτὴ ἱστορία. Συνηθισμένος νὰ κάνη ἀκριβεῖς παρατηρήσεις γιὰ τὴν προετοιμασία τῶν μυθιστορημάτων του, ἄρχισε νὰ ὑποπτεύεται ὅτι οἱ κατηγορίες κατὰ τοῦ Ντρέϋφους ἔκρυβαν κάποια πλεκτάνη σὲ βάρος ἑνὸς ἀθώου ἀνθρώπου.

Ἄρχισε νὰ μελετάη τὴν ὑπόθεση κι οἱ ὑποψίες του ἔγιναν βεβαιότητα. Μιὰ τρομερὴ πράξη ἀδικίας γινότανε μέσα στὴ χώρα του. Ἦταν καθῆκον του, σὰν πολίτη καὶ πατριώτη, νὰ ἐπανορθώση τὸ ἄδικο. Δὲ δικαζόταν ὁ Ντρέϋφους, δικαζόταν ὁλόκληρη ἡ Γαλλία μπρὸς στὰ μάτια ὁλόκληρου τοῦ κόσμου. Ἔτσι ὁ Ζολὰ ρίχτηκε μ' ὅλη του τὴν ψυχὴ καὶ μ' ὅλη τὴν ὕπαρξή του στὸν ἀγῶνα ποὺ σκοπὸ εἶχε νὰ ἐξαγνίση τὸ ὄνομα τοῦ Ντρέϋφους, γιὰ νὰ ἐξαγνίση τὸ ὄνομα τῆς Γαλλίας.

Ὁ Ντρέϋφους ζοῦσε σὲ ἀπομόνωση στὸ νησὶ τοῦ Διαβόλου. «Εἶμαι ἀθῶος!» φώναζε καὶ ξαναφώναζε, κι ἀπελπισμένος πίστευε ὅτι μονάχα ὁ ἄνεμος καὶ τὰ κύματα ἄκουγαν τὴ φωνή του.

Ἀλλὰ ὁ Ζολὰ εἶχε ἀκούσει τὴν κραυγὴ αὐτὴ κι ἀνάγκασε ὁλόκληρο τὸν κόσμο νὰ τὴν ἀκούσῃ. Ἔγραψε τὸ περίφημο «Κατηγορῶ», ὅπου ἔκανε λεπτομερῆ ἀνάλυση τῆς ὅλης ὑπόθεσης, ὄχι μόνο ἀποδεικνύοντας τὴν ἀθωότητα τοῦ Ντρέϋφους, ἀλλὰ καὶ διατυπώνοντας ἔντονο κατηγορητήριο ἐναντίον ἀνθρώπων καὶ θεσμῶν, ποὺ ἔφταιγαν στὸ προκείμενο.

«Μονάχα σήμερα ἀρχίζει ἡ ὑπόθεση αὐτή», ἔγραφε, «γιατὶ μονάχα τώρα ξεχωρίζουν ὁριστικὰ τὰ πράγματα· ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος εἶναι οἱ κακοί, ποὺ δὲ θέλουν νὰ χυθῆ φῶς πάνω στὴν ὑπόθεση αὐτή· ἀπὸ τὸ ἄλλο εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ ἀγαποῦν τὴ δικαιοσύνη καὶ ποὺ θὰ θυσίαζαν τὴ ζωή τους, γιά τὸ σκοπὸ αὐτό… Ἕνα καὶ μόνο πάθος μὲ κατέχει, τὸ πάθος τοῦ φωτός…» Καὶ συνέχιζε, λέγοντας, ὅτι ἡ φλογερή του διαμαρτυρία ἐκείνη ἦταν ἡ κραυγὴ τῆς ψυχῆς του κι ὅτι, ἂν τὸν πήγαιναν στὸ δικαστήριο, τότε θὰ πρόβαλλε ἡ ἀλήθεια.

Αὐτὰ προκάλεσαν ἔκρηξη μίσους, βίας καὶ πάθους κατὰ τοῦ Ζολά. «Κάτω ὁ Ζολά!» φώναζαν. «Κάτω ὁ προδότης, ὁ πουλημένος στοὺς Ἑβραίους!».

Ἔγινε ἐπίθεση στὸ σπίτι του. Λιθοβόλησαν τὰ παράθυρά του. Τὰ βιβλία του κηρύχτηκαν σὲ διωγμό. Κάψανε ἕνα ὁμοίωμά του καὶ τὸ ρίξανε στὸ Σηκουάνα. Καὶ μιὰ παρισινὴ ἐφημερίδα, ὁ «Ἐλεύθερος Λόγος» ζητοῦσε τὴ δολοφονία τοῦ Ζολᾶ καὶ τὴ λεηλασία τοῦ σπιτιοῦ του.

Τέλος ἡ ἱστορία αὐτὴ ἔφτασε στὸ ὕψιστο σημεῖο της. Ὁ Ζολὰ συνελήφθη μὲ τὴν κατηγορία τῆς συκοφαντίας. Ἀκολούθησε μιὰ παρωδία δίκης, ὅπου ὅταν ὁ συνήγορός του ὑπέβαλλε καμμιὰ ἐρώτηση, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ρίξῃ φῶς στὰ πράγματα, ὁ δικαστὴς ἀπαγόρευε στοὺς μάρτυρες ν' ἀπαντήσουν. Στὸ τέλος τῆς δίκης ὁ Ζολὰ ζήτησε τὴν ἀπονομὴ δικαιοσύνης, ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γιὰ τὸν Ντρέϋφους.

«Εἶναι ἀθῶος», εἶπε, «τὸ ὁρκίζομαι, τὸ ἐγγυῶμαι μὲ τὴ ζωή μου, μὲ τὴν τιμή μου. Σ' αὐτὴ τὴν ἐπίσημη ὥρα, μπρός σ' αὐτὸ τὸ δικαστήριο ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, μπρὸς σ' ὁλόκληρη τὴ Γαλλία, μπρὸς σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο, ὁρκίζομαι ὅτι ὁ Ντρέϋφους εἶναι ἀθῶος. Καὶ πάνω στὰ σαράντα χρόνια τῆς ἐργασίας μου, πάνω στὸ κῦρος ποὺ μοῦ δίνει τὸ ἔργο μου, ὁρκίζομαι ὅ,τι ὁ Ντρέϋφους εἶναι ἀθῶος. Πάνω σ' ὅ,τι ἔχω κερδίσει, πάνω στὸ ὄνομα ποὺ δημιούργησα, πάνω στὰ ἔργα μου ποὺ βοήθησαν τὴν ἀνάπτυξη τῶν γαλλικῶν γραμμάτων, ὁρκίζομαι ὅτι ὁ

Ντρέϋφους εἶναι ἀθῶος. Νὰ καταστραφοῦν ὅλα αὐτά, νὰ χαθοῦν ὅλα μου τὰ ἔργα, ἂν ὁ Ντρέϋφους δὲν εἶναι ἀθῶος. Εἶναι ἀθῶος!».

Κι ὅσο γιὰ τὴ δική του περίπτωση, εἶπε: «Εἶμαι ἥσυχος. Μπορεῖ νὰ καταδικαστῶ ἐδῶ, θὰ νικήσω, ὅμως. Κάποια μέρα ἡ Γαλλία θὰ μ' εὐχαριστήση ποὺ τὴ βοήθησα νά σώση τὴν τιμή της».

Οἱ ἔνορκοι τὸν ἔκριναν ἔνοχο δυσφήμησης τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν κατηγορήσει καὶ καταδικάσει τὸν Ντρέϋφους καὶ τοῦ ἐπιβάλανε πρόστιμο τριάντα χιλιάδων φράγκων. Ἡ μάχη του αὐτὴ γιὰ τὴ δικαιοσύνη τοῦ εἶχε κοστίσει ὁλόκληρη τὴν ἐργασία του, τὴν ὑγεία του, τὴ φήμη του, τὶς οἰκονομίες μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς, τοὺς φίλους του. Τώρα βρισκόταν, ὅπως σαράντα χρόνια πρίν, μόνος καὶ κατεστραμμένος.

Κι ὅμως, συνέχισε τὸν ἀγῶνα καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρη τὴ συνείδηση τῆς Γαλλίας. Ἔγινε ἀναθεώρηση τῆς δίκης τοῦ Ντρέϋφους, ποὺ ἀθωώθηκε κι ἀφέθηκε ἐλεύθερος.

Ὁ Ζολὰ εἶχε νικήσει κι ἔζησε νὰ δῆ τὴν ἡμέρα πού, ὅπως εἶχε προφητέψει στὴ δίκη του, ἡ πατρίδα του θὰ τὸν εὐχαριστοῦσε, γιατὶ τὴν εἶχε βοηθήσει νὰ σῶση τὴν τιμή της.

Τὸ τέλος του

Ὁ ρόλος του στὴ σκηνὴ τῆς ζωῆς εἶχε τελειώσει κ' ἡ μοῖρα ἔκρινε ὅτι ἔπρεπε νὰ κλείση ἡ αὐλαία. Πέθανε δραματικά, ὅπως ταίριαζε σ' ἕναν πρωταγωνιστὴ τοῦ μεγέθους τοῦ Ζολᾶ, στὶς 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1902.

Τὴ μέρα ἐκείνη ὁ Σεζάν, ὁ πιὸ παλιὸς φίλος τοῦ Ζολᾶ, μπήκε στὸ ἐργαστήριό του κι ἄρχισε νὰ ἑτοιμάζη τὴν παλέτα του γιὰ ν' ἀρχίση νὰ ζωγραφίζη. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη φτάνει λαχανιασμένος ὁ ὑπηρέτης του.

«Κύριε, κύριε!» τοῦ φώναξε, «ὁ κ.Ζολὰ πέθανε!».

Ἡ καρδιὰ τοῦ Σεζὰν χτύπησε δυνατά:

«Πῶς ἔγινε αὐτό;» ρώτησε μὲ ἀγωνία.

«Δυστύχημα, κύριε! Ὅταν ἔπεσε στὸ κρεβάττι του χτὲς τὸ βράδυ, ἄφησε τὸ γκὰζ ἀνοιχτὸ καὶ πέθανε ἀπὸ ἀσφυξία!».

Ὁ Ζολὰ εἶχε ἐργαστῆ ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα τοῦ θανάτου του. Τὴν ἄλλη μέρα βρῆκαν πάνω στὸ γραφεῖο του ἕνα ἀτέλειωτο χειρόγραφο ὅπου ἦταν καὶ μιὰ κακογραμμένη φράση, ποὺ συνώψιζε τὴ φιλοσοφία καὶ τὴν οὐσία ὁλόκληρης τῆς ζωῆς του:

«Νὰ ξαναγίνη, μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀλήθειας, μιὰ ἀνώτερη καὶ πιὸ εὐτυχισμένη ἀνθρωπότητα».

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΖΟΛΑ

«Τερέζα Ρακὲν», «Ἡ τύχη τῶν Μακὰρ Ρουγκὸν», «Ἡ ταβέρνα», «Ἡ Νανά», «Γιατρὸς Πασκὰλ», «Ζερμινὰλ», «Ἡ Γῆ», «Τὸ Ὄνειρο»,

«Κατηγορῶ», «Ρώμη», «Λούρδη», «Παρίσι», «Γονιμότης», «Ἐργασία», «Ἀλήθεια», «Δικαιοσύνη» (ἡμιτελὲς).

Πηγή: Ἀπό τό βιβλίο τοῦ Σπύρου Μελᾶ, «Οἱ μεγάλοι λογοτέχναι» Ἐκδόσεις «ΔΕΛΤΑ»

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Δάφνινο στεφάνι γιά τόν κυβερνήτη

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας γεννήθηκε στίς 10 Φεβρουαρίου 1776. Πατέρας του ἦταν ὁ Ἀντώνιος Καποδίστριας. Μητέρα του ἡ Διαμαντίνα Γονέμη, ἀπό ἀρχοντική οἰκογένεια τῆς Κύπρου. Ἦταν τό ἕκτο παιδί τους.

Ἔχουν, λοιπόν, περάσει πάνω ἀπό 200 χρόνια ἀπό τή γέννησή του καί πάνω ἀπό 150 ἀπό τή δολοφονία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, τοῦ πρώτου κυβερνήτη τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καί ὅμως, ἡ προσωπικότητά του δέ μᾶς ἔχει γίνει ἀκόμη, ἀπόλυτα γνωστή.

Θά ἔπρεπε τά 200 καί πλέον χρόνια νά ἀρκέσουν, γιά νά ἔχουμε, ἤδη, ἀποκτήσει μιά ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς μεγάλης προσωπικότητάς του. Δέ συνέβη, ὅμως, αὐτό, ἴσως, γιατί ἡ ἀκτινοβολία πού ἐξέπεμπε ὁ Καποδίστριας, προκάλεσε μεγάλο θαυμασμό, ἀλλά καί ὀξύτατες ἀποστροφές, τόσο ἀπό στούς συγχρόνους του, ὅσο καί στούς μεταγενέστερους. Ἀπό ἄλλους λατρεύτηκε σάν θεός καί ἄλλοι τόν μίσησαν σάν διάβολο, μέ ἀποτέλεσμα νά δημιουργηθοῦν καταστάσεις πού προκάλεσαν κάποιες σοβαρές ἀναστολές στήν ἱστοριογραφική ἐνατένισή του.

Παρά ταῦτα ἡ βιβλιογραφία, ἑλληνική καί ξένη, γύρω ἀπό τόν Καποδίστρια, εἶναι τεράστια. Κι ὅμως, ἡ πλούσια αὐτή βιβλιογραφία δέ μᾶς ἔχει δώσει ἀκόμη τό συνθετικό ἔργο πού θά πρόβαλε ἀκέραια τήν προσωπικότητα καί τό ἔργο τοῦ πρώτου κυβερνήτη τῆς πατρίδας μας, χωρίς τήν ὑπερβολή τοῦ ἐγκωμίου ἤ τήν αὐστηρότητα τῆς κατάκρισης, χωρίς ἐθνικές, ἰδεολογικές ἤ προσωπικές προκαταλήψεις. Καί μόνον ὅταν γίνουν κτῆμα τῆς ἐπιστήμης ὅλα τά γραπτά του κείμενα, τότε θά γίνη τέλεια γνωστός καί ὁ ὀνομαστός Κερκυραῖος διπλωμάτης. Τότε θά φωτισθῆ μέ ἄπλετο φῶς καί ἡ προσωπικότητα καί ἡ τεράστια προσφορά του σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς καί δημοσιας ζωῆς μας.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας σπούδασε ἰατρική στήν Ἰταλία, στό πανεπιστήμιο τῆς Πάδοβας. Ὅταν ἐπέστρεψε στήν Κέρκυρα, ἐξάσκησε μέ ἀφιλοκέρδεια τό ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ, μόνο γιά λίγο καιρό καί ἀμέσως μετά, ἀσχολήθηκε μέ τή διαχείρηση τῶν κοινῶν.

Πράγματι, ἀφοῦ διωρίστηκε διευθυντής τοῦ ὀθωμανικοῦ νοσοκομείου τῆς Κέρκυρας ἱδρύει τήν Ἰατρική Ἑταιρεία Κέρκυρας, πού ὑπήρξε καί ὁ πρῶτος ἑλληνικός ἰατρικός Σύλλογος. Στίς 15 Μαρτίου 1804, ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Α' ἀπονέμει στόν Καποδίστρια, πού εἶχε γίνει ἐν τῷ μεταξύ, Γραμματέας γία τίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις καί τή ναυτιλία τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, τό

βαθμό τοῦ κολλεγιακοῦ συμβούλου. Ἀργότερα, διορίζεται ἀπό τή Γερουσία τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας ἔκτακτος ἐπίτροπος καί συντονιστής τῆς ἄμυνας καί τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων στή Λευκάδα, ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ - Πασᾶ. Ὀργανώνει τήν ἄμυνα τοῦ νησιοῦ καί ἀποκαθιστᾶ στενές σχέσεις μέ τούς Ἀρματωλούς καί Κλέφτες.

Τό 1808, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας φεύγει γιά τήν Πετρούπολη, ἔπειτα ἀπό πρόσκληση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν καί στίς 2 Μαΐου 1809, τοποθετεῖται στό ρωσικό ὑπουργεῖο ἐσωτερικῶν. Ὕστερα ἀπό ἀλλεπάλληλες ἐπιτυχίες καί προαγωγές, προβιβάζεται τό 1812, σέ ἐνεργό κρατικό σύμβουλο. Ἀμέσως, δέ, ἀργότερα, σημειώνει καταπληκτική ἄνοδο στή λαμπρή διπλωματική σταδιοδρομία του. Καί, ἀναλυτικώτερα:

Τό Νοέμβριο τοῦ 1813, ἀρχίζει ἡ ἀποστολή του στήν Ἑλβετία, ὅπου πετυχαίνει τή συνδιαλλαγή τῶν ἀντιμαχομένων μερίδων καί συντάσσει τό Σύνταγμα τοῦ ὁμόσπονδου κράτους τῆς Ἑλβετιας.

Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1814, φθάνει στή Βιέννη γιά νά συμμετάσχη ὡς μέλος τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας, στό ὁμώνυμο συνέδριο. Δίνει ἐκεῖ τίς πρῶτες διπλωματικές μάχες μέ τόν αὐστριακό ὑπουργό τῶν ἐξωτερικῶν Μέτερνιχ, ὁ ὁποῖος θά ἐξελιχθῆ ἀργότερα, στόν φανατικώτερο ἀντίπαλό του.

Τό Σεπτέμβριο τοῦ 1815, ὁ Τσάρος τόν ὀνομάζει γραμματέα τοῦ κράτους γιά τίς ἐξωτερικές ὑποθέσεις καί τό Νοέμβριο τοῦ ἰδίου χρόνου ὑπογράφεται στό Παρίσι συνθήκη μεταξύ τῶν νικητῶν τοῦ Ναπολέοντα, μέ τήν ὁποία ἱδρύεται τό Ἡνωμένο Κράτος τῶν Ἰονίων Νήσων καί ἡ Ἀγγλία ἀναγνωρίζεται ὡς «Προστάτρια δύναμις». Ἡ συνθήκη αὐτή ἀποτέλεσε προσωπική διπλωματική νίκη τοῦ Καποδίστρια, πού κατώρθωσε, ἐκμεταλλευόμενος τίς ἀντιθέσεις τῶν δυνάμεων, νά πετύχη ἡ λιγότερο κακή λύση στά Ἑπτάνησα. Γιά ὅλες αὐτές τίς ὑπηρεσίες του ὁ Καποδίστριας προβιβάζεται σέ μυστικό σύμβουλο ($3^{ος}$ βαθμός στή ρωσική ἱεραρχία).

Τό Μάρτιο τοῦ 1819, δύο χρόνια πρίν ἀπό τήν Ἐπανάσταση, ἐπισκέπτεται τήν Κέρκυρα γιά νά δῆ τόν πατέρα του. Συναντιέται μέ τόν Κολοκοτρώνη καί ἄλλους ὁπλαρχηγούς, τούς ὁποίους ἐνισχύει οἰκονομικά καί τούς ὑπόσχεται βοήθεια ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας. Καί ὅταν στίς 25 Μαρτίου 1821 ἐκδηλώνεται ἡ ἐπανάσταση στήν Ἑλλάδα, ὁ Καποδίστριας προσπαθεῖ νά πείση τόν Τσάρο νά ἐκδηλωθῆ ὑπέρ τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, πού ὑποφέρουν τά πάνδεινα ἀπό τούς Τούρκους, ἀλλά ὁ Τσάρος, πιστός στήν Ἱερή Συμμαχία, ἀντιδρᾶ ἀρνητικά. Κι ἔτσι, στίς 19 Αὐγούστου 1822, ὁ Καποδίστριας παραιτεῖται καί ἀποχωρεῖ ἀπό τήν Πετρούπολη. Ἡ συνείδηση καί τό ἐθνικό φιλότιμο δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά παρίσταται

ὑπό τήν ὑπεύθυνη θέση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, βουβός μάρτυρας τοῦ διωγμοῦ τῶν ὁμοεθνῶν του. Ἐγκαθίσταται στή Γενεύη ἀπό τήν ὁποία ἀναπτύσσει πολυπλευρη δραστηριότητα γιά τήν ἐνίσχυση τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων.

Στίς 14 Ἀπριλίου 1827, ἡ ἐθνική συνέλευση τῆς Τροιζήνας τόν ἐκλέγει «Κυβερνήτη» τῆς Ἑλλάδος γιά ἑφτά χρόνια. Τό καλοκαίρι τοῦ ἴδιου χρόνου ταξιδεύει στίς εὐρωπαϊκές πρωτεύουσες, ζητώντας βοήθεια γιά τό νεοσύστατο ἑλληνικό κράτος. Στίς 20 Ὀκτωβρίου τοῦ ὁριακοῦ αὐτοῦ χρόνου γιά τήν ἐπανάσταση, γίνεται ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, σταθμός καί ἀφετηρία στή νεώτερή μας ἱστορία. Ἐννιά μῆνες ἀπό τήν ἐκλογή του, στίς 6 Ἰανουαρίου 1828, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἀποβιβάζεται στό Ναύπλιο καί στίς 11 τοῦ ἰδίου μῆνα στήν Αἴγινα, προσωρινή πρωτεύουσα τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀμέσως κατευθύνθηκε στή Μητρόπολη γιά τή δοξολογία. Ἐκεῖ, μέσα στήν ἐκκλησία, τοῦ εἶχαν ἑτοιμάσει ἕνα μικρό θρόνο. Ἀλλά, ὁ Καποδίστριας ἀρνήθηκε ν' ἀνέβη σ' αὐτόν. Καί ἔμεινε ὄρθιος, μεταξύ τῶν ἄλλων ἀγωνιστῶν καί τοῦ λαοῦ, πού τόν περίμεναν μέ εἰλικρινά αἰσθήματα χαρᾶς, θαυμασμοῦ, σεβασμοῦ καί ἐλπίδων. Ἐλπίδων γιά ἔξοδο ἀπό τή φτώχεια καί τήν κακομοιριά, γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό τίς ληστεῖες, τούς φόνους καί τίς πειρατείες, πού τότε κυριαρχοῦσαν στήν Ἑλλάδα.

Ἡ στάση αὐτή τοῦ Καποδίστρια μέσα στήν ἐκκλησία, στήν Αἴγινα, καί ἡ λιτότητα πού ἐπέβαλε στόν ἑαυτό του σάν κυβερνήτης, δείχνουν πόσο συναισθανόταν καί πόσο τόν εἶχε ἐπηρεάσει ἡ δραματική θέση, στήν ὁποία βρισκόταν ὁ ἑλληνικός λαός. Ὅταν ἡ πατρίδα μου ἀγωνίζεται κι ἐγώ ζητῶ τή συνδρομή ὅλων, δέν εἶναι δυνατόν - ἔλεγε ὁ ἴδιος – νά ζῶ μέ ἄνεση.

Ἀλλά, καί μετά τήν ἐπανάσταση, ὅταν ἐγκαταστάθηκε ὁριστικά στό Ναύπλιο, ἔμεινε σ' ἕνα μικρό σπίτι, λίγο σκοτεινό, μέ ξύλινη σκάλα καί ἕνα μικρό γραφεῖο. Ἡ εἰκόνα τήν ὁποία ἀντιμετώπισε ὁ Καποδίστριας, μετά τήν ἄφιξή του στήν Αἴγινα, καί καθ' ὁδόν, πρός τή Μητρόπολη, πρέπει νά τόν συγκλόνισε. Καί νά ἄσκησε τή συγκλονιστική του ἐμπειρία, στόν τρόπο διακυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶπε δέ τότε κατά τόν Τερτσέτη:

«Εἶδα πολλά στή ζωή μου, ἀλλά αὐτό πού εἶδα στήν Αἴγινα, τό ἔβλεπα γιά πρώτη φορά: Γυναῖκες ἀναμαλλιασμένες, ἄνδρες, μέ τίς λαβωματιές τοῦ πολέμου στά σώματά τους, ὀρφανά πού εἶχαν κατέβει ἀπό τίς σπηλιές, φώναζαν: «Ζήτω ὁ σωτῆρας μας, ὁ ἐλευθερωτής μας, ἡ κυβέρνησή μας».

«Ἡ ὑποδοχή, πού δέν ἦταν φωνή χαρᾶς, ἀλλά θρῆνος. Ἡ γῆ ἐβρέχετο ἀπό δακρυα. Ἀνατριχίλα. Ἔτρεμαν τά γόνατά μου. Ἡ φωνή τοῦ λαοῦ μοῦ ἔσχιζε τήν καρδιά. Μαυροφορεμένες γυναῖκες

μοῦ ζητοῦσαν νά ἀναστήσω τούς νεκρούς τους. Μανάδες μοῦ ‘δειχναν τά παιδιά τους καί μοῦ ζητοῦσαν νά τά ζήσω».

«Ἡ ἑλληνική ἐλευθερία – λέει σέ ἄλλο σημεῖο ὁ Καποδίστριας - ἀντιμετωπίζει, ἀκόμα, πολλούς καί σοβαρούς κινδύνους».

Ἐπομένως, παρελάμβανε χάος καί ὤφειλε νά δημιουργήση κράτος. Καί χρειαζόταν πυγμή γι’ αὐτό, πρᾶγμα πού ἀντελήφθη ἀμέσως. Καί προσπάθησε νά κυβερνήση τόν τόπο μέ πυγμή. Κι ἔτσι, τελικά, κατάφερε νά γίνη ἕνας αὐταρχικός κυβερνήτης. Τό γεγονός αὐτό προκάλεσε ἀντιδράσεις, ὄχι τοῦ λαοῦ πού τόν ἀγαποῦσε, ἀλλά ὡρισμένων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως πού, ἐνῶ εἶχαν θυσιασθῆ στόν ἀγῶνα γιά τήν ἐλευθερία, ἔβλεπαν τώρα τούς ἑαυτούς τους νά παραμερίζωνται καί τίς ἀρχές τοῦ φιλελευθερισμοῦ, γιά τίς ὁποῖες, ἐπίσης, πολέμησαν, νά παραβιάζωνται. Ὁ Καποδίστριας ὅμως, δέν ἦταν τύραννος, ὅπως ἐπεδίωκε νά τόν ἐμφανίση ἡ ἀντιπολίτευση πού δημιουργήθηκε στά χρόνια πού κυβερνοῦσε τόν τόπο, μέχρι τή δολοφονία του.

Ἁπλούστατα, ἀντιλαμβανόταν, ὅτι ἕνα πολίτευμα, ὅπως τό ἀγγλικό, θά ἀνέστειλε τή γρήγορη καί ἀποτελεσματική ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τοῦ τόπου.

Γι’ αὐτό καί διάλυσε τήν ἐθνοσυνέλευση καί στή θέση της δημιούργησε τό «Πανελλήνιο» ἕνα καθαρό συμβουλευτικό ὄργανο, ἀπό 77 μέλη.

Ἕνα ἀπό τά πρῶτα μεγάλα ἔργα τοῦ καποδίστρια ἦταν τό κτύπημα τῆς πειρατείας, πού ἀποτελοῦσε μάστιγα τῶν ἑλληνικῶν πελάγων.

Ὁ Μιαούλης τόν βοήθησε στήν προσπάθειά του αὐτή, διαλύοντας τίς βάσεις τῶν πειρατῶν στίς Βόρειες Σποράδες καί τήν Κρήτη.

Ἄλλες ἐπιτυχεῖς προσπάθειες τοῦ Καποδίστρια ἦσαν: Ἡ διοικητική διαίρεση τῆς χώρας καί ἡ ὑποταγή τῶν περιφερειῶν στήν κεντρική διοίκηση τοῦ κράτους, πρᾶγμα πού σήμαινε τόν περιορισμό τῆς ἰσχῦος τῶν Κοτσαμπάσηδων. Ἐπίσης, ἡ δημιουργία στρατοῦ. Ἀπό τά οἰκονομικά καί, κυρίως, ἀγροτικῆς πολιτικῆς μέτρα, ἦταν ἡ εἰσαγωγή καί ἡ καλλιέργεια πατάτας, πού ἦταν ἄγνωστη μέχρι τότε στήν Ἑλλάδα. Ἐνῶ, ἡ προσπάθειά του νά δημιουργήση Κρατική Τράπεζα ναυάγησε, ἐξ’ αἰτίας τῶν Κοτσαμπάσηδων καί τῶν Καραβοκυραίων.

Τό πολύπλευρο, ὅμως, τοῦ Κυβερνήτη ἔγινε φανερό καί σ’ ἄλλους τομεῖς. Ἀνάμεσα σ’ αὐτούς καί στήν παιδεία καί στήν δικαιοσύνη. Χωρίς νά καταργήση τά ὑποτυπώδη σχολεῖα, πού μέ δυσκολία λειτουργοῦσαν κατά τά χρόνια τοῦ συνεχιζόμενου ἀγῶνα,

ἀποφάσισε νά προχωρήση μέ σύστημα στήν ὁριστική διοργάνωση τῆς στοιχειώδους καί μέσης ἐκπαίδευσης.

Ἔργα του ὑπῆρξαν ἡ ἵδρυση τοῦ Ὀρφανοτροφείου στήν Αἴγινα, τοῦ κεντρικοῦ σχολείου στήν Αἴγινα, τῆς γεωπονικῆς σχολῆς στην Τίρυνθα καί ἐπίσης, ἡ ἀνεγερση σχολικῶν κτιρίων, ὄχι μόνο στήν Αἴγινα, στό Ναύπλιο καί στό Ἄργος, ἀλλά καί σέ ἄλλες πόλεις καί κωμοπόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς καί νησιώτικης Ἑλλάδας. Ἡ φροντίδα τοῦ Καποδίστρια γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς τυπογραφίας καί γιά τήν ἐκτύπωση σχολικῶν βιβλιων, ἡ μέριμνά του γιά τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ πολεμικοῦ σχολείου στό Ναύπλιο, καθώς καί ἡ ἐκπαίδευση τῶν ναυτοπαίδων, ἀκόμη καί ἡ ἐκπαίδευση τοῦ κλήρου στό ἐκκλησιαστικό σχολεῖο τοῦ Πόρου, μαρτυροῦν, μαζί μέ πολλά ἄλλα, τόν ἐνθουσιασμό, μέ τόν ὁποῖο ὁ Κυβερνήτης ἀντιμετώπισε τό πρόβλημα τῆς παιδείας.

Γιά τήν ἀνωτάτη ὅμως, ὁ ὁραματισμός καί τά σχέδια πού ἑτοίμαζε, δέν πρόλαβαν νά πραγματοποιηθοῦν, ἀφοῦ αὐτά τά πρόλαβε ἡ δολοφονία του. Καί ἔπρεπε νά περάσουν μερικά χρόνια ἀκόμη, μετά τή δολοφονία αὐτή, γιά νά πραγματωθῆ τό κληροδότημα τοῦ φίλου του ἀπό τή Ρωσία Ἰωάννη Δρόμπολη, καί νά θεμελιωθῆ τό Πανεεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν, τό πανεπιστήμιο πού ἀρχικά ὠνομάστηκε «Ὀθώνειον» ὕστερα «Ἐθνικόν», κατόπιν «Καποδιστριακόν» καί τέλος «Ἐθνικόν καί Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν». Τό ὄνομα τοῦ Καποδίστρια καθαγιάστηκε μ' αὐτό τόν τρόπο ἀπό τήν ἀνώτατη παιδεία, πολύ ἀργά μετά τό θάνατό του. Στή στοιχειώδη ὅμως, καί στή μέση παιδεία, τό ὄνομά του πρόλαβε νά καθιερωθῆ, ἀκόμη καί πρίν ἀπό τή δολοφονία του.

Καί ἦταν αὐτό μεγάλη ἀνταμοιβή πού πολύ εἶχε μοχθήσει γιά τούς νέους καί τήν προκοπή τους. Γιά τόν ἄνθρωπο πού εἶχε συλλάβει τό νόημα καί τή σημασία καί τῆς δικαιοσύνης γιά τήν ἀναγεννόμενη Πολιτεία. Τῆς δικαιοσύνης πού, μαζί μέ τήν παιδεία, ἀποτελεῖ τό στυλοβάτη καί τήν κρηπίδα, ὅπου στηρίζεται ἡ εὔρυθμη λειτουργία κάθε παλιᾶς καί κάθε νέας Πολιτείας.

Κατά τή διάρκεια τῶν ἑπτά χρόνων τῆς ἐπανάστασης ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, οὐσιαστικά, ἦταν ἀνύπαρκτη. Ἔτσι, στόν τομέα αὐτό ἐπικρατοῦσε ἀνασφάλεια καί ἀνομοιομορφία. Καί γιά τήν ἄρση αὐτῶν κατέβαλε σύντομες προσπάθειες. Προσπάθειες πού ἀπέδωσαν γρήγορα καρπούς ἀφοῦ, κατά τό 1828 σημειώνεται ἡ ἔκδοση τοῦ τόμου περί διοργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, μέ τόν ὁποῖο ἱδρύονται εἰρηνοδικεῖα, πρωτοβάθμια καί δευτεροβάθμια δικαστήρια, καθώς καί ἐμποροδικεῖα. Κατά τό 1929, θά δημιουργηθῆ ἡ ποινική δικονομία, πού ἀκολουθοῦσε γαλλικά

πρότυπα καί κατά τό ἔτος 1930, θά ἐκδοθοῦν τό ψήφισμα περί καταστάσεως μνημονείας καί τό ψήφισμα τῶν διαθηκῶν.

Μέ τό νέο διοργανισμό τῶν δικαστηρίων καί μέ τήν πολιτική καί ἐγκληματική διαδικασία τοῦ ἴδιου χρόνου, θά ἀνανεωθῆ ἡ πολιτική καί ἡ ποινική δικονομία καί θά σημειωθοῦν σημαντικές πρόοδοι, μέ προσανατολισμό πρός τίς νεώτερες, τότε, ξένες νομοθεσίες. Ὁ Καποδίστριας, μέ κύριο συνεργάτη του τό συμπατριώτη του νομικό Ἰωάννη Γεννατᾶ, θ' ἀνανεώση κατά τόν τρόπο αὐτό τό δικονομικό δίκαιο, ἀλλά καί τό ποινικό, ἀκόμη, κάπως, καί τό ἀστικό δίκαιο· ὡς πρός τό τελευταῖο θά κατισχύση, τελικά, τό παραδοσιακό βυζαντικό δίκαιο. Αὐτό θά τό ἐξαγγείλη καί ρητά τό ψήφισμα, περί διοργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, νά ἰσχύση ἡ ἐξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου, πού εἶχε συνταχθῆ στή Θεσσαλονίκη, κατά τό 14^{ο} αἰῶνα, ἐνῶ γιά τό ἐμπορικό δίκαιο θά ἐξακολουθήση νά ἰσχύη ὁ γαλλικός ἐμπορικός κώδικας πού, μεταφρασμένος στά ἑλληνικά, ἐφαρμοζόταν καί πρίν καί κατά τή διάρκεια τῆς ἐπανάστασης.

Ἔτσι, στό Ἀστικό Δίκαιο θριάμβευε ἡ παραδοσιακή ἀντίληψη πού διαιώνιζε τήν ἰσχύ τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου. Καί θά ἐξαγγείλη μέν ὁ Κυβερνήτης σέ διάταγμά του τό 1830 τήν ἀνάγκη νέου Ἀστικοῦ Κώδικα, μέ βάση πάντα τά βυζαντινά κείμενα. Ὅμως, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ πρώτη αὐτή ἐξαγγελία σύνταξης νέου ἑλληνικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικα ἔμελλε νά πραγματωθῆ μόλις κατά τό 1946, ὅταν τέθηκε σέ ἐφαρμογή ὁ σημερινός μας Ἀστικός Κώδικας. Γιά τά χρόνια τοῦ Κυβερνήτη θ' ἀπομείνη ἔτσι ἡ τιμή, ὅτι τότε τέθηκε τό πρόβλημα, ἔστω καί ἄν δέ βρῆκε τήν ἄμεσή του λύση. Καί ὡς τό τέλος, μπορεῖ μέ ἀσφάλεια νά λεχθῆ ὅτι, ἄν ὁ Κυβερνήτης δέν κατώρθωσε νά λύση ὁριστικά τό πρόβλημα τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικα, ὅμως, στόν τομέα τῆς δικαιοσύνης ὑπῆρξε ὁ πρῶτος πού ἔθεσε κάποια τάξη καί στή νομοθεσία, κυρίως, ὅμως, στήν ὀργάνωση τῶν δικαστηρίων καί στήν εὔρυθμη λειτουργία τους στήν ἐλεύθερη χώρα. Καί ἡ προσφορά του αὐτή ἦταν ἐξαιρετικά σημαντική.

Αὐτή ὑπῆρξε σέ πολύ ἀδρές γραμμές ἡ προσφορά τοῦ Καποδίστρια στήν ὀργάνωση τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Αὐτό ὑπῆρξε τό ἔργο του. Σ' αὐτό, θά πρέπει νά προσθέση κανείς καί τόν ἀδιάκοπο ἀγῶνα του στό διπλωματικό τομέα, τίς συνεχεῖς, δηλαδή, προσπάθειές του πρός τίς τρεῖς δυνάμες γιά τή βελτίωση τῶν ὅρων τῶν εὐρωπαϊκῶν συνθηκῶν, πού ἀφοροῦσαν τήν Ἑλλάδα.

Δέν εἶναι ὑπερβολή νά ὑποστηρίξη κανείς ὅτι, χάρη στό κῦρος καί στίς ἐνέργειες τοῦ Καποδίστρια, ἔγινε δυνατό, ἀντί γιά τή μικρή αὐτόνομη καί φόρου ὑποτελή στό σουλτάνο ἑλληνική ἡγεμονία, πού προβλεπόταν στήν ἀρχή, νά δημιουργηθῆ τό πρῶτο κράτος τῆς

βαλκανικῆς χερσονήσου, μέ ὅρια τή γραμμή τῶν κόλπων Βόλου - Ἄρτας. Ὁ ἴδιος, ὅμως, δέν ἔζησε γιά νά δῆ τούς τελικούς καρπούς τῶν προσπαθειῶν του.

Πράγματι, ἄν κυβερνοῦσε τήν Ἑλλάδα ὁ Καποδίστριας μερικά χρόνια ἀκόμα - ὅταν πέθανε ἦταν δέν ἦταν οὔτε 56 ἐτῶν – θά ἦταν ἄλλη ἡ μοῖρα αὐτοῦ τοῦ τόπου καί πολλά δεινά πού ἀκολούθησαν, θά εἶχαν ἀποτραπεῖ. Ἴσως, λίγοι, τότε, νά ἦσαν σέ θέση νά ἀντιμετωπίσουν τό μέγεθος τῆς ἐθνικῆς συμφορᾶς πού προκάλεσε ὁ θάνατός του. Μόνο ἡ ἀπόσταση μᾶς ἐπιτρέπει νά τήν δοῦμε σήμερα ὁλόκληρη, σέ ὅλες του τίς συνέπειες. Θεωρώντας ἀπό μιά ὑψηλότερη σκοπιά τά πράγματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί χωρίς καθόλου νά ὑποτιμοῦμε τή συμβολή ὅλων τῶν ἀγωνιστῶν, τῶν στρατιωτικῶν καί τῶν πολιτικῶν, μποροῦμε νά ὑποστηρίξουμε, μήν ἀδικώντας κανένα, πώς χωρίς τήν παρουσία καί τή δράση τοῦ Καποδίστρια, δέν θά κατωρθωνόταν ἡ ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας μας. Τό πλέγμα τῶν ἐνεργειῶν του ἀπό τό 1820 ὡς τή μέρα τοῦ θανάτου του, ἀποτελοῦν τόν κύριο παράγοντα πού στερέωσε τήν ἐλευθερία μας καί τήν πολιτειακή μας ὑπόσταση.

Δέν πρέπει νά λησμονῆται ὅτι ἡ Ἑλλάδα δέν ἐλευθερώθηκε ἀπό τή ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ὅσο καί ἄν αὐτή στὰθηκε γεγονός σπουδαῖο. Ἐπί δύο ἀκόμα χρόνια μετά, ἀγωνίζονται οἱ Ἕλληνες γιά νά ἀπομακρύνουν τόν ἐχθρό, ἀπό τήν Πελοπόννησο καί τή Στερεά. Καί ὅλος αὐτός ὁ ἀγώνας διεξάγεται μέ πραγματικό ἡγέτη τόν Κυβερνήτη.

Μετά τόν Καποδίστρια ἡ μικρή, τότε, Ἑλλάδα μεγάλωνε. Τό 1864, τό 1913, τό 1920, τό 1947. Καί ὅπως ἔλεγε ἐπιγραμματικά ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος, μπορεῖ ὁ Βενιζέλος, παρ' ὅλες τίς κατοπινές συμφορές νά ἔκανε τή Μεγάλη Ἑλλάδα, ἀλλά τή Ἑλλάδα τήν ἔκανε ὁ Καποδίστριας.

Ὁ Κυβερνήτης μπορεῖ νά μᾶς γίνη ὑπόδειγμα, ζωντανή παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ μέτρου. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος, πού ὅλη σχεδόν ἡ ἀλληλογραφία του εἶναι γραμμένη στά γαλλικά, αὐτός ὁ κόμης τοῦ Librod' oro, πού τά περισσότερα χρόνια του τά ἔζησε ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα, ἦταν κατ' ἐξοχήν Ἕλληνας, φορέας ἐκείνων τῶν ἀρετῶν πού κάνουν τήν ἑλληνική ἱστορία, τήν ἑλληνική τέχνη καί τήν ἑλληνική σκέψη βάθρο τοῦ πολιτισμοῦ, ὅλων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ ὕπαρξή του, ἡ παρουσία του στίς πρῶτες ὧρες τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, πρέπει ὅλους νά μᾶς ἐμπνέη μέ ὑπερηφάνεια.

Ὁ Καποδίστριας προσπάθησε πολύ γιά νά φτειάξη κράτος, ἀπό ἐρείπια. Στήν προσπάθειά του αὐτή συνάντησε τήν ἔντονη ἀντίδραση, ὅπως εἴδαμε, πολλῶν ἀγωνιστῶν, τῶν ὁποίων τά προνόμια ἐθίγοντο. Λόγος, ἀπό τόν ὁποῖο προήλθε ἡ δολοφονία

του, στίς 27 Σεπτεμβρίου 1831. Μία ἀπό τίς οἰκογένειες πού ἐθίγοντο, ἦταν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, πού θεωροῦσε τή Μάνη δική του «ἐπικράτεια.»

Ὁ Κωνσταντῖνος καί ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, δοξασμένοι οἱ ἴδιοι στόν Ἀγῶνα, ἐλησμόνησαν καί αὐτόν καί τήν ἀρχοντιά τους καί ἔγιναν θύματα τοῦ μίσους καί τοῦ πάθους, ἐκείνων πού σημαδευαν τήν ἀνάσταση τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐκεῖνο τό μοιραῖο πρωΐ, μιά πιστολιά μιά μαγκριά ἀπό τό χέρι τους, σκότωναν τόν Ἰωάννη Καποδίστρια, πού πήγαινε στήν ἐκκλησία, μέ συνοδεία δύο μόνον ἀνθρώπους, ὁ ἕνας ἀπό τούς ὁποίους ἦταν ἀνάπηρος τοῦ πολέμου. Ἔσβηνε ἡ ζωή τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἄνδρα, ἔσβηνε μιά ζωή συνεχοῦς ἄγχους καί συνεχοῦς προσπάθειας. Τό βόλι καί ἡ μαγκριά στό ταλαιπωρημένο καί κουρασμένο κορμί του, σήμαναν τό τέρμα τῆς ἱστορίας τοῦ πρώτου θεμελιωτή τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Καί ὅπως, ἐπίσης, ἐπιγραμματικά εἶπε καί ὁ καθηγητής Παναγιώτης Ζέπος, τό βόλι πού περίσσεψε σφηνωμένο στό τοῖχο τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος στό Ναύπλιο, ἀπόμεινε σφῆνα στήν καρδιά τῆς Ἑλλάδας καί τῆς αἰώνιας πορείας της. Ἐμεῖς, στόν τάφο τοῦ Κυβερνήτη, ἀφήνουμε ἕνα δάφνινο στεφάνι, μέ τήν προσδοκία νά τόν βροῦν ἀμάραντο, ὅσοι ἔρχονται, ὕστερα ἀπό ἐμᾶς, κι ἐπιθυμοῦν ν' ἀκούσουν τή φωνή τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους των.

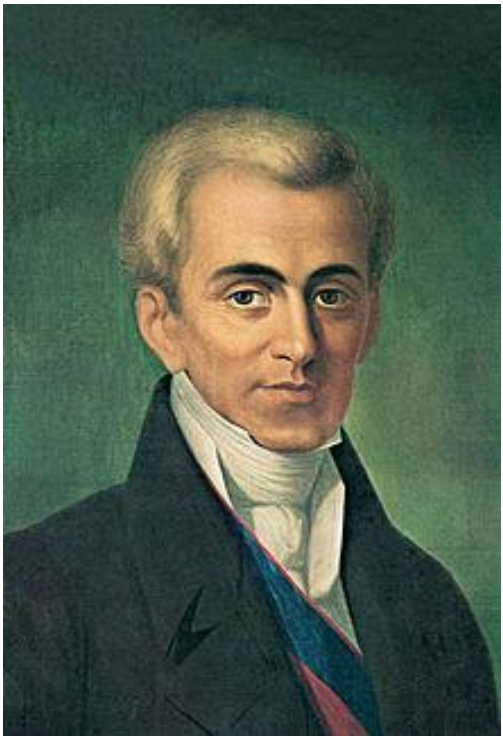

Πηγή: Μακεδονικό Ἡμερολόγιο, ἔτους 1987

Μοναχός Μελέτιος Ἀϊβαζίδης

Πρόλογος

Σύμφωνα μέ τό λεξικό, θαῦμα ὀνομάζεται κάτι τό θαυμάσιο, κάτι πού προκαλεῖ ἔκπληξη, φαινόμενο πού γίνεται πέρα ἀπό τίς φυσικές δυνάμεις.

Τί χρειάζεται, ὅμως, γιά νά γίνη ἕνα θαῦμα; Ἡ θρησκεία μας ἀπαντᾶ μεγάλη πίστη. Ἀλλά πόση πίστη χρειάζεται ἕνα θαῦμα διαρκείας 55 ἐτῶν, ἀπό ἕνα μοναχό μέ ὁλική τυφλότητα καί ἐλάχιστες γραμματικές γνώσεις; Πῶς γίνεται ἕνας ἄνθρωπος νά περιμαζέψη πάνω ἀπό 2000 ὀρφανά παιδιά, νά τά φροντίση, νά τά σπουδάση καί νά ἐξασφαλισθῆ ἡ ἀποκατάστασή τους στήν κοινωνία καί νά γίνουν χρήσιμοι πολίτες; Πῶς γίνεται ἕνας ἄνθρωπος νά ὑποκαθιστᾶ τόν πατέρα, τή μητέρα για κάθε ὀρφανό πού συντηρεῖ, χωρίς τό κάθε παιδί νά στερηθῆ τή στοργή, τήν ἀγάπη, τό χάδι καί νά μεγαλώση καί ἐνηλικιωθῆ χωρίς κανένα κοινωνικό ἔλλειμα; Νά δέχεται κάθε παιδί ἀπέραντη ἀγάπη, φροντίδα καί ἀφοσίωση, κάτω ἀπό ὀρθόδοξο χριστιανικό πνεῦμα καί, μάλιστα, νά ξεχωρίζει ἀπό ἄλλους συνομηλίκους του;

Ὅλα αὐτά ἐπιτεύχθηκαν ἀπό ἕνα καί μόνο ἄνθρωπο, τό μοναχό πατέρα Μελέτιο Ἀϊβαζίδη, πού πίστεψε, σχεδίασε καί πραγματοποίησε τιτάνιο κοινωνικό ἔργο, παίρνοντας τήν πρωτοβουλία νά χαράξη λαμπρή πορεῖα. Ἦταν πρόσωπο σεβάσμιο, ὁ κόσμος τόν ἐμπιστευόταν καί τόν βοήθησε. Ξεπέρασε κάθε προσδοκία καί ἐργάστηκε σε καιρούς χαλεπούς. Ἡ προσφορά του ἦταν μεγαλύτερη ἀπό ἐκείνη τοῦ κράτους. Ἄν ἡ χώρα μας γεννοῦσε ἕνα Πατροκοσμᾶ καί ἕνα γέροντα Μελέτιο κάθε 50 χρόνια, τά πράγματα θά ἦσαν πολύ καλύτερα. Καί οἱ δύο εἶχαν μεγάλη πίστη και συνιστοῦσαν μόρφωση γιά τους νέους. Ἀφιέρωσαν ὅλη τους τή ζωή σέ θεάρεστο ἔργο. Εἶπε κάποτε ὁ πατέρας Μελέτιος: «Ὁ Θεός μέ κάλεσε τυφλό νά τόν ὑπηρετήσω καί ἐγώ ἀνταποκρίθηκα».

Ἀκολουθεῖ ἡ βιογραφία καί ἡ ὀρφανοτροφική δράση τού πατρός Μελετίου, πού βασίστηκε κυρίως στό βιβλίο τοῦ Ἰάκωβου Εὐσταθιάδη, «Μοναχός Μελέτιος», αὐτοέκδοση καί σέ μαρτυρίες τοῦ π. Ἀβραάμ Τουμπίδη, πρωτοπρεσβυτέρου, παλαιοῦ τροφίμου, ἐπί δεκαετία, τοῦ ὀρφανοτροφικοῦ οἴκου τοῦ π. Μελετίου. Τό φωτογραφικό ὑλικό με το ὁποῖο εἶναι ἐμπλουτισμένο το κείμενο πού ἀκολουθεῖ, παρέσχε εὐγενικά ὁ κ. Ἰωάννης Παπαλαζάρου, ἱστορικός ἐρευνητής-συγγραφέας, ὁ ὁποῖος, βοήθησε, ἐπίσης, μέ ὑποδείξεις και ἐπισκέψεις σέ χώρους γιά συγκέντρωση πληροφοριῶν. Τούς εὐχαριστῶ θερμά.

Μ.Π.

Μοναχός Μελέτιος

Στό χωριό Κόβεσμε, κοντά στήν πόλη Τοκάτη, στήν περιοχή τῆς Σεβάστειας τῆς Μ. Ἀσίας, ζοῦσε τό ἀντρόγυνο Λάζαρος καί Μαρία Ἀϊβαζίδη, ἀρχικά, μέ τούς δύο γυιούς τους Νικόλαο καί Παῦλο. Στά 1918 γεννήθηκε ὁ Κυριάκος. Ἡ οἰκογένεια ἦταν εὐσεβέστατη, μέ μεγάλη Χριστιανική πίστη, ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό τῶν Ποντίων καί ὄχι μόνο, κι ἔτσι τά παιδιά τους γαλουχήθηκαν ἀνάλογα. Ὁ Κυριάκος, ἐμέλλετο να δραστηριοποιηθῆ ὑπέρ του πλησίον καί νά δοξάση τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Το 1922, μέ τό ξεριζωμό καί τίς θηριωδίες τῶν Τούρκων, ἡ οἰκογένεια Ἀϊβαζίδη εὐτύχησε νά ἐπιζήση καί μέ τούς ἄλλους πρόσφυγες, ἦρθε στήν Ἑλλάδα· ἀρχικά ἐγκαταστάθηκε στήν περιοχή τῆς Ἀριδαίας, στή συνέχεια στή Δροσιά τῆς Ἔδεσσας γιά νά καταλήξη στή Λεπτοκαρυά Γιαννιτσῶν.

Σέ ἡλικία 11 ἐτῶν ὁ Κυριάκος χάνει τό φῶς τοῦ ἑνός ματιοῦ του ἀπό ἀτύχημα καί στή συνέχεια ἀπό μόλυνση καί τοῦ δευτέρου.

Ἕνα παιδί, σέ ἡλικία πού θά μποροῦσε νά κάνη ὄνειρα, νά σχεδιάση καί νά κατακτήση τή ζωή, ξαφνικά, τυφλώνεται ἐντελῶς, καί κόβεται κάθε γέφυρα δράσης καί προοπτικῆς. Τί περιμένουμε νά νοιώση ἕνα μικρό παιδί ἤ και ἐνήλικας, ἀκόμα, ὅταν σέ μιά κακιά ὥρα χάνη ὅ,τι πολύτιμο ἔχει και καταδικάζεται νά ζῆ στό ἐξῆς στο σκοτάδι; Σίγουρα ἔντονη ὀργή καί μῖσος για τούς ἀνθρώπους. Τό ὅ,τι ἀνθρώπινο! Καί ὅμως, ὁ μικρός Κυριάκος δέν ὠργίστηκε, δέ μίσησε. Πίστευε στό Θεό καί ἀπό αὐτόν ἔπαιρνε κουράγιο.

Ὁ πατέρας του, τοῦ ἀγόρασε μιά λύρα κι ἕνα βιολί. Ὁ μικρός Κυριάκος ἔμαθε νά παίζη καί ἐξελίχθηκε σέ δεινό ὀργανοπαίκτη. Ἔπαιζε καί τραγουδοῦσε στίς χαρές τοῦ χωριοῦ καί τόν ἀγαποῦσαν ὅλοι οἱ συγχωριανοί του και τόν συμπαραστέκονταν.

Μιά χρονιά τή Μεγάλη Ἑβδομάδα, μπῆκε μέ ἄλλους φίλους του στό ναό τοῦ χωριοῦ καί ἔψελναν. Ὅταν ὁ Κυριάκος συνειδητοποίησε ὅτι δέν μπορεῖ νά διαβάση τά ἱερά εὐαγγέλια, ξέσπασε σέ ἕνα πικρό κλάμα, πού ἀργότερα ὡμολόγησε ὅτι τέτοιο κλάμα δέν ἔκανε ἄνθρωπος. Κατόπι κοιμήθηκε μέσα στο ναό καί εἶδε στόν ὕπνο του ἕνα ἀνεξήγητο ὄνειρο, τό ὁποῖο ὁ ἴδιος ὠνόμασε θεία ἀποκάλυψη. Ἡ στενοχώρια του ἔφυγε ἀμέσως. Τότε συνειδητοποίησε τή ματαιότητα αὐτῆς τῆς ζωῆς καί τό μεγαλεῖο τής ἀφιέρωσης στό Θεό. Κατάλαβε τίς ἀξίες πού κρύβονται μέσα σ' αὐτή τήν ἀπόφαση. Γεννήθηκε μέσα του ὁ πόθος τοῦ μοναχισμοῦ. Εἶπε χαρακτηριστικά: «Ὅπως ὁ τσοπάνος πιάνη τό πρόβατο καί τό ἐπαναφέρη στό μαντρί, ἔτσι καί μένα, μέ πῆρε ἀπό τό αὐτί καί μέ κάλεσε κοντά του».

Στό ἑξής θά πορευώταν ἀπό τήν πνευματική στασιμότητα στό συνεχῆ ἀγῶνα. Ὅπλο του θα εἶχε τήν προσευχή καί συντρόφους τό Χριστό καί τούς Ἁγίους, αὐτούς πού τοῦ ἔδωσαν πνευματικούς ὀφθαλμούς καί τόν ἀξίωσαν νά προσφέρη τά μέγιστα στόν πλησίον.

Ἀφοῦ, λοιπόν, ὅλα ξεκαθάρισαν μέσα του, κάλεσε τούς γονεῖς του, τούς ἐπέστρεψε τά μουσικά ὄργανα καί τούς ἀνακοίνωσε τήν ἀπόφασή του νά μονάση.

Τό Πάσχα ἐκεῖνο ἦταν τό τελευταῖο του στό χωριό. Τό φθινόπωρο ξεκίνησε γιά τήν ἀναζήτηση νέας ζωῆς. Μιά νέα σελίδα ἄνοιγε γιά τό τυφλό παλληκάρι τῆς Λεπτοκαρυᾶς.

Επισκέφθηκε πολλά μοναστήρια γιά νά μονάση, ἀλλά κανένα δέν τόν δεχόταν. Ἡ ὀλική τυφλότητά του ἦταν σοβαρό ἐμπόδιο γιά νά γίνη μοναχός. Τελικά, στή Νάουσα, ἐκάρη μοναχός, στίς 28 Αὐγούστου τοῦ 1938, καί τοῦ δόθηκε τό ὄνομα Μελέτιος.

Παίρνοντας τό μοναχικό σχῆμα ὁ Μελέτιος, ἐγκαταλείπει τό ἐγώ καί με τήν πίστη καί τήν προσευχή μάχεται γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου. Μέλος τῆς Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, ὁ Μελέτιος, ἀρχικά, δίνει ὅ,τι ἔχει νά δώση ἕνας μοναχός.

Μέ τήν ἔναρξη τοῦ πολέμου, οἱ μοναχοί τῆς Ἱ.Μ. Τιμίου Προδρόμου κατέφυγαν στό Ἅγιο Ὄρος, ἐνῶ ὁ μοναχός Μελέτιος πῆγε στούς γονεῖς του. Οἱ δύο ἀδερφοί του στρατεύθηκαν καί αὐτός ἔγινε παρήγορος τῶν γονέων του.

Στίς γειτονιές τῆς Νάουσας με τό «κάρο τῆς ἀγάπης» καί τῆς ἀναζήτησης κοινωνικῆς συμπαράστασης.

Κατά τήν παραμονή του στό κτῆμα τους, ἔκτισε ἕνα ἐκκλησάκι ἀφιερωμένο στήν Ἁγία Τριάδα καί ἕνα κελλί γιά τόν ἑαυτό του, ἀποφασισμένος νά ζήση μοναχικό βίο. Παράλληλα, πῆρε ὑπό τή προστασία του ἕνα ὀρφανό παιδάκι καί ἕναν ἀνήμπορο γέροντα. Φιλοξένησε, ἐπίσης, ὀκτώ ὀρφανά παιδάκια ἀπό τή Θεσσαλονίκη.

Ἡ φιλοξενία αὐτῶν τῶν παιδιῶν, ἀποτελεῖ, οὐσιατικά, τήν ἀφετηρία τοῦ ὀρφανοτροφικοῦ ἔργου τοῦ πατρός Μελετίου.

Ὁ ἀντικαταστάτης τοῦ Μητροπολίτη Κωνσταντίνου ἀπό τόν Παντελεήμωνα, ἐπέφερε πολλές ἀλλαγές στή ζωή τοῦ π.Μελετίου. Τό πρῶτο πού ἔκανε ἦταν νά τόν εγγράψη στή δύναμη τῆς Ἱ.Μ. Τιμίου Σταυροῦ Ἐδέσσης.

Περίοδος πολέμου με ἀνεπανόρθωτες ζημίες γιά τό Ἔθνος καί δυσκολία ζωῆς καί γιά τους μοναχούς.

Μέ τήν εὐλογία τοῦ μητροπολίτη Παντελεήμονα ὁ π.Μελέτιος ἔκανε ἐράνους γιά τίς Ἱ.Μ. Τιμίου Σταυροῦ καί Ἁγίας Τριάδας. Δυσκολίες πολλές καί οἱ προσφορές τῶν κατοίκων λίγες. Παρ' ὅλα αὐτά ὁ ἀγώνας νά προβαίνη σέ ἐράνους μέ πίστη καί αὐτοθυσία, τόν προετοίμαζε γιά μεγαλύτερο θεάρεστο ἔργο.

Στίς ἀρχές τοῦ 1944, στό φούντωμα τοῦ πολέμου, οἱ μοναχοί τῶν δύο Ἱ.Μ. κυνηγημένοι ἀπό ἐχθρούς, σκόρπισαν καί παρέμεινε μόνος ὁ π.Μελέτιος.

Το Νοέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου, ἔφεραν στόν π.Μελέτιο δύο ὀρφανά παιδάκια, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς ἦσαν θύματα πολέμου. Ἔπρεπε νά πᾶνε στό Ὀρφανοτροφεῖο Ἐδέσσης, ἀλλά δέν ἔγιναν δεκτά. Ὁ π.Μελέτιος νοίκιασε γι' αὐτά σπίτι γιά στέγαση καί ζητιανεύοντας τά συντηροῦσε. Ἤδη, ἀρχισαν νά γίνωνται τά πρῶτα φιλανθρωπικά του βήματα.

Τό 1945 ἐπέστρεψε στήν Ἱ.Μ. Τιμίου Σταυροῦ. Ὀρφανά ἀγόρια ἔρχονται ἀπό διάφορες περιοχές καί ἀριθμοῦνται σέ 16. Ἡ κατάσταση ἀρχίζει νά γίνεται ἀπελπιστική. Νοικιάζει τό σπίτι κάποιας κυρίας ἀντί 200 ὀκάδων σιταριοῦ τό χρόνο.

Τό 1947 ὁ Ὀρφανικός οἶκος ἦταν στήν Ἔδεσσα. Κάποια μέρα ἔγινε ἄγρια συμπλοκή μεταξύ ἀνταρτῶν καί στρατοῦ καί τό ορφανοτροφεῖο, ἀπό τήν μεριά τῆς διαμονῆς τῶν παιδιῶν, βαλόταν ἀπό πυρά. Τότε, ψύχραιμος ὁ π. Μελέτιος συγκέντρωσε τά παιδιά καί τά ὠδήγησε στην πίσω μεριά σέ μιά αποθήκη, μέχρι τήν ὥρα πού παρῆλθε ὁ κίνδυνος.

Ὁ μητροπολίτης Παντελεήμων σέ συνεργασία μέ κάποιον κ. Ἰωάννη Ἀπέργη, διευθυντή τῆς κοινωνικῆς Πρόνοιας Πέλλης, ἐξασφάλιζαν μικρή οἰκονομική βοήθεια, ἡ ὁποία μέ τούς ἐράνους τοῦ καλόγερου, συντηροῦσαν τούς τροφίμους. Τά γεύματα ἦσαν λιτά, ἀποτελούμενα ἀπό ὄσπρια, ζυμαρικά καί πατάτες.

Ἀργότερα, μέχρι τό τέλος τῆς δεκαετίας του ’40, ἐγκαταστάθηκαν στά Γιαννιτσά, στό πατρικό σπίτι τοῦ π.Μελετίου, καί το 1953 μετακόμισαν στήν Παναγιωπούλα Ναούσης. Ἀπό τά παιδιά, ἄλλα ἔμαθαν τέχνες καί ἀλλα συνέχισαν πανεπιστημιακές σπουδές. Σύμφωνα μέ μαρτυρίες τῶν παιδιῶν, ὁ π.Μελέτιος τά μάζευε ἀπό τούς δρόμους, τά ἔσωνε ἀπό τήν ἀλητεία καί τά σοφρόνιζε, μεταδίδοντάς τα τό λόγο τοῦ Θεοῦ.

Οἱ πολλές καί μεγάλες ἐμπειρίες του, ἡ πνευματικότητα μέ τήν ὁποία ἦταν ὡπλισμένος και ἡ ἀπό αγάπη πλημμυρισμένη καρδιά του, ἔκανε τόν κόσμο νά τόν θαυμάζη καί ὅλοι ἀποροῦσαν, πῶς ἕνας τυφλός, καταφέρνει ἕνα τεράστιο θεάρεστο ἔργο. Κι αὐτός, ἀπτόητος προχωροῦσε ἐπαναλαμβάνοντας: «Ὁ Θεός σώζει καί προστατεύει τά ὀρφανά».

Στήν Παναγιωπούλα ἔμειναν μέχρι τό 1970. Μεταστεγάστηκαν σ’ ἕνα κτίριο, πάλι κοντά στή Νάουσα, ὅπου τά πράγματα ἦσαν καλύτερα. Ἡ βοήθεια τοῦ μητροπολίτη Βεροίας μεγάλη, ἐνῶ τά μεγαλύτερα παιδιά τοῦ π.Μελετίου ἐργάζονταν καί βοηθοῦσαν τά ὑπόλοιπα παιδιά. Ἡ τοπική κοινωνία ἀγκάλιαζε τό σεβάσμιο γέροντα καί τό ἔργο του, καί τόν βοηθοῦσε.

Τά παιδιά τοῦ οἰκοτροφείου δραστηριοποιοῦνταν ποικιλοτρόπως προκαλώντας ὠφέλη, ὑπό τήν καθοδήγηση τοῦ π.Μελετίου, ἐκκλησιάζονταν πάντα καί ἔπαιρναν τή χριστιανική ἀγωγή.

Πατέρας τῶν ὀρφανῶν ὁ γέροντας, ἀντικαθιστοῦσε καί τή μητέρα τους, ακόμα, τόσο τρυφερός ἦταν, πού στά 55 χρόνια λειτουργίας τοῦ ὀρφανοτροφείου, δέχθηκαν προστασία καί φροντίδα πάνω ἀπό δύο χιλιάδες παιδιά, ἐνῶ ὑπερδιπλάσιοι πολίτες βοήθησαν τό ἔργο του. Ὅσο ἀπίστευτο κι ἄν φαίνεται αὐτό ἀπό πολλούς, ἀφοῦ ἦταν τυφλός καί ἀγράμματος κατάφερε τά μέγιστα γιατί ἦταν ὡπλισμένος μέ μεγάλη πίστη, θέληση καί ἀφοσίωση.

Στή συνέχεια τά παιδιά περίσσευαν ὀλοένα καί κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ π.Μελετίου, προώδευαν στό σχολεῖο. Ἡ εἰκόνα αὐτή τῶν παιδιῶν ἔκανε τό διευθυντή τοῦ σχολείου πού φοιτοῦσαν να ὁμολογήση: «Τά ὀρφανά αὐτά εἶναι ὑπόδειγμα στό σχολεῖο, στή μελέτη τους, στή διαγωγή τους, στήν καθαριότητά τους, εἶναι τά λαμπρότερα παιδιά! Εἶναι δέ τόσο ὡραῖα, ὥστε ἐλέγχονται καί τά ὑπόλοιπα παιδιά καί οἱ γονεῖς των».

Ἄν στήν .ομορφη, ἀλλά τόσο ταλαιπωρημένη χώρα μας εἴχαμε κι ἄλλους τέτοιους «τυφλούς» καί «ἀγράμματους», σίγουρα τό αὔριο θά φάνατζε λαμπρό, φωτεινό, σάν τό φῶς πού πήγαζε μέσα ἀπό τήν ψυχή τοῦ παπούλη.

Τό 1953 παραχωρεῖται στόν πατέρα Μελέτιο καί τά ὀρφανά του στέγη, ἀπό τόν τότε μητροπολίτη Ἀλέξανδρο, στή Ζωοδόχο πηγή Ναούσης, τήν λεγόμενη Παναγιωπούλα. Θεία φώτιση ὡδήγησε τό μητροπολίτη στήν ἐνέργεια αὐτή, γιατί ἡ στέγη αὐτή ἀπετέλεσε τήν πνευματική κυψέλη γιά ὅλο τόν κόσμο, γιά 18 συνεχόμενα χρόνια.

Ἡ νέα στέγη ἀποτελεῖ τό χῶρο, ἀπό τόν ὁποῖο μέλλονται νέες ἐξορμήσεις. Ὁ π.Μελέτιος ἔρχεται σέ συνεννόηση μέ ἀνθρώπους-κλειδιά καί ἀποσπᾶ ὑποσχέσεις βοήθειάς των. Το Σεπτέμβριο τοῦ 1953, οἱ ὀρφανοί τρόφιμοι μεταγράφονται σέ σχολεῖο τῆς Νάουσας.

Ἡ στρατηγική του ἦταν περίφημη. Φρόντιζε νά ἔχη γύρω του ἀνοικτές πόρτες και προετοίμαζε τούς πολίτες στό νά ἐκφράσουν τήν ἀγάπη τους πρός τά ὀρφανά μέ διάφορες προσφορές.

Τα γύρω χωριά τῆς περιοχῆς συνδράμουν οἰκονομικά στό ὀρφανοτροφικό ἔργο. Ὁ γέροντας στίς ἀρχές τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους, ἐπισκέπτεται τό ἐργοστάσιο ζυμαρικών Α.Β.Ε.Ζ. καί ἐξασφαλίζει μηνιαία προσφορά της, ἀρκετῆς ποσότητας ζυμαρικῶν, γιά τή διατροφή τῶν ὀρφανῶν.

Στή συνέχεια παίρνει μεγάλο χρηματικό ποσό ἀπό τό μητροπολίτη Παντελεήμονα (πού μετατέθηκε στή Θεσσαλονίκη), ἀπό τά κλωστήρια Λαναρᾶ πού ὁ ἰδιοκτήτης τους πρόσφερε κι αὐτός οἰκονομική βοήθεια. Ἐπίσης ἐνίσχυσε οἰκονομικά και κάποιος φιλάνθρωπος ἀπό τό χωριό Λυκόγιαννη, καθώς καί ἄλλοι πολλοί, κατά τίς περιοδεῖες τοῦ γέροντα.

Με πρωτοβουλία τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου Ἐδέσσης, συγκροτεῖται τριμελής ἐπιτροπή πού προβαίνει σέ διενέργεια ἐράνου. Ἀπό αὐτόν τόν ἔρανο συγκεντρώθηκε τό ποσό τοῦ 1.030.000 δρχ.

Ὁ ὀρφανικός οἶκος τοῦ π.Μελετίου δέν πῆρε μέχρι τώρα τήν ἐπίσημη ἀναγνώρισή του, ἄν καί ἡ ἰδιωτική πρωτοβουλία θριάμβευε, σέ ἀντιδιαστολή μέ τήν ἀδρανῆ κρατική μέριμνα.

Το 1963 ἕνα περιστατικό ἑνός τρόφιμου πού πῆγε στή Θεσσαλονίκη γιά ἀναζήτηση τῶν φυσικῶν γονέων του, ἔπεσε στήν ἀντίληψη μιᾶς δικαστικῆς ἐπιμελητρίας καί τό παιδί συνελήφθη. Ἔμαθε ἀπό αὐτό γιά τόν ὀρφανικό οἶκο καί κοινοποίησε τό ἀρμόδιο ὑπουργεῖο. Οἱ κρατικοί ὑπάλληλοι θεώρησαν σωστό νά πάψη ἡ λειτουργία τοῦ ὀρφανοτροφείου, βρίσκοντας ὡς αἰτία τήν τυφλότητα τοῦ γέροντα. Διέταξαν λοιπόν, τή διάλυση τοῦ ὀρφανοτροφείου.

Στίς 22/01/1964 ἀπό ὑπαλλήλους τῆς κοινωνικῆς Πρόνοιας Βεροίας, ὁ π.Μελέτιος πληροφορεῖται τούς ἀκριβεῖς λόγους τῆς ἀπόφασης τοῦ Ὑπουργείου.

Στίς 02/03/1964 τριμελής ἐπιτροπή ἐπισκέπτεται τό ὀρφανοτροφεῖο γιά ἐπιτόπιο ἔλεγχο. Τήν ἴδια στιγμή ὁ γέροντας παίρνει μιά ἐπιστολή ἀπό παλιό του τρόφιμο, τήν ὁποία δίνει σέ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς νά τήν διαβάση. Ὁ ἀποστολέας περιγράφει μέ λεπτομέρεια τή διαμονή του στό ὀρφανοτροφεῖο, ἐνῶ εὐγνωμονεῖ ἀπό καρδιᾶς τό γέροντα. Τά μέλη τῆς ἐπιτροπής ἔφυγαν δακρυσμένα χωρίς νά προβοῦν σέ καμμία ἐνόχληση.

Μέ ἐπιστολές του ὁ π.Μελέτιος πρός τό Ὑπουργεῖο καί διάφορους φορεῖς, ἐξασφάλιζε τρόφιμα καί ρουχισμό.

Ἑκατοντάδες ὀρφανά παιδιά γαλουχήθηκαν στήν ὀρφανική στέγη· στή συνέχεια σπούδασαν, ἔμαθαν τέχνες, γίνανε χρήσιμοι πολίτες καί ἀπό τά εἰσοδήματά τους ἔστελναν οἰκονομική βοήθεια στό γέροντα. Παράλληλα, ἡ φήμη τῆς δραστηριότητας αὐτής, ξεπέρασε τά ὅρια τής Ἑλλάδας καί φιλάνθρωποι ἀπό τό ἐξωτερικό ἔστελναν χρήματα.

Ἀρχές τοῦ ’50 στή Νάουσα μέ πολυπληθῆ ὁμάδα οἰκοτρόφων

Ὁ πατέρας Μελέτιος βίωσε τήν ἐλεημοσύνη καί τή φιλανθρωπία καί δεχόμενές τες καί προσφέροντάς τες. Ἤξερε πολύ καλά τή σημασία τους καί τίς ἐξύψωσε σέ μέγιστο βαθμό. Καί κατ’ αὐτόν ὁ ἐλεήμων πρός τούς ἀνθρώπους εἶναι σάν νά ἐλεῆ τό Θεό, ὁ εὐεργέτης νοιώθει τήν καρδιά του πλημμυρισμένη ἀπό πραγματική ἀγάπη καί χαρά καί καθώς ὁ δέκτης τῆς ἐλεημοσύνης τήν ἔχει μεγάλη ἀνάγκη, εὐγνωμωνεῖ τόν εὐεργέτη του καί ὅλα αὐτά εὐχαριστοῦν τό Θεό. Παραδέχεται ὅτι δέχθηκε φιλανθρωπία ἀπό τόν κόσμο, τήν ὁποία μέ τη σειρά του πρόσφερε κι αὐτός τά αγαθά της

στά ὀρφανά παιδιά, φανερώνοντας ταυτόχρονα τή μεγάλη του χαρά και τήν εὐγνωμοσύνη του. Τέλος, παραδέχεται ὅτι ὁ ελεήμων ἀπαλλάσσεται ἀπό τίς ἁμαρτίες του, ἐνῶ παράλληλα ἀποκτᾶ διαρκῆ ὑγεία, κάτι ἀνάλογο, δηλαδή, μέ τά κηρύγματα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐπίσης, ἡ ἐλεημοσύνη ἀνοίγει στόν ἐλεήμωνα τήν πόρτα τοῦ Παραδείσου.

Τό 1996 ὁ ὀρφανοτροφικός οἶκος, μετά ἀπό 55 χρόνια λειτουργίας, παύει να ὑπάρχη.

Μοναχός Μελέτιος Ἀϊβαζίδης

Πενήντα πέντε χρόνια συνεχοῦς προσφορᾶς στά ὀρφανά τῆς Ἑλλάδας. Ὁ ἐπίγειος αὐτός ἄγγελος νίκησε τήν κάθε δυσκολία πού βρέθηκε στό δρόμο του, σέ ἐποχές δύσκολες. Σέ χρόνια πολέμου, πού ὁ Ἕλληνας πεινοῦσε, αὐτός μεγάλωνε ὀρφανά. Ἕνας τυφλός ἄνθρωπος πού θά ἔπρεπε ὁ ἴδιος νά ἐλεηθῆ, περιμάζεψε, τάϊσε, σπούδασε καί ἀποκατέστησε περισσότερα ἀπό 2000 ὀρφανά. Ἕνας ἄνθρωπος μόνος του…

Στά γεράματά του, μετά τόν τερματισμό τῆς λειτουργίας τοῦ ὀρφανοτροφείου, συνεχίζει νά προσφέρη. Χτίζει τήν Ἱ.Μ.Ἐπταρίθμου Χάριτος καί στηρίζει ὑλικά καί πνευματικά τούς φτωχούς καί τούς πεινασμένους. Ἱδρύει ἕνα μοναστήρι-πτωχοκομεῖο πρός δόξαν Θεοῦ.

Ὁ μικρός ναός τῆς Ἑπταρύθμου Χάριτος στό Ἡσυχαστήριο

Μοναχός Μελέτιος Ἀϊβαζίδης

Διαχρονικά πνευματικό στήριγμα χιλιάδων Χριστιανῶν. Πατέρας στοργικός καί πνεῦμα φωτισμένο, ἔδειξε σέ ὅλους μας τό δρόμο τόν καλό, τό δίκαιο, τόν ἀνηφορικό. Μᾶς διδαξε -ἔμπρακτα

πάντα- τήν ταπείνωση, τήν ἐλεημοσύνη, τήν ἐξομολόγηση, τήν ἀξία τής προσευχῆς. Τήν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στό θεῖο θέλημα. Τήν ἐν Χριστῷ προσφορά χωρίς ἰδιοτέλεια καί ἀνταλλάγματα.

Αὐτός ἦταν ὁ Μοναχός Μελέτιος. Ἕνα διαμάντι πού κόσμησε τόν τόπο μας.

Καμμιά δημόσια ὑπηρεσία ἤ δημόσιο ἵδρυμα δέν τίμησε τό ἔργο του καί τήν ἀνεκτίμητη κοινωνική προσφορά του, ὡς ὑπέροχο παράδειγμα ἀγάπης στό συνάνθρωπο, ὡς λαμπρό ὑπόδειγμα πρός μίμηση.

Ἡ Ἱστορική - Λαογραφική Ἑταιρεία Γιαννιτσῶν «ΦΙΛΙΠΠΟΣ», μέ πρόταση τοῦ Ἀντιπροέδρου της κ. Ἰωάννη Παπαλαζάρου καί μέ ὁμόφωνη ἀπόφαση τοῦ Δ.Σ., τόν τίμησε σέ ἐτήσια πανηγυρική ἐκδήλωσή της, στίς 05/02/2007, μέ εἰδικό ἀφιέρωμα καί προβολή τοῦ ἔργου του.

Ἔζησε μέχρι τά 94 του χρόνια. Ἔφυγε γαλήνιος ἀπό αὐτή τή ζωή, νικημένος ἀπό τά βαθειά του γεράματα καί ἀπό πνευμονικό οἴδημα. Κοιμήθηκε τήν Παρασκευή, 20 Ἰανουαρίου 2012, στό ἱερό ἡσυχαστήριο Ἐπταρίθμου Χάριτος.

Ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία τελέσθηκε τήν ἑπομένη μέρα στό μοναστήρι, προεξάρχοντος τοῦ σεβασμιωτάτου μητροπολίτη κ.Ἰωήλ, στήν παρουσία πλήθους κόσμου.

Ὁ Γέροντας π. Μελέτιος λευκασμένος σέ μεγάλη ἡλικία

Ἡ κοίμηση τοῦ πατρός Μελετίου ἄφησε ἕνα δυσαναπλήρωτο κενό. Οἱ διδαχές καί τό λαμπρό παράδειγμά του θα μείνουν στίς καρδιές μας.

Καλό παράδεισο, παπούλη.

Σ' εὐχαριστοῦμε.

Τό παρόν κείμενο ἄς ἀποτελέση ἕνα σεμνό μνημόσυνο, μέ τήν εὐκαιρία παρέλευσης πέντε ἐτίας ἀπό τή χρονιά κοίμησής του.

Πρωτοπρεσβύτερος π. Ἀβραάμ Τουμπίδης, ἐπί 10ετία τοῦ Γέροντα Μελετίου στήν Ἱ.Μητρόπολη Ἐδέσσης

Ἀπολυτίκιο π.Μελετίου (ἦχος πλ. α΄)

«Κύριε ἡμῶν, ὁ Πατήρ τῶν ὀρφανῶν, τό ἔλεος Σου χάριζε τῷ πιστῷ Σου δούλῳ Μελετίῳ, ὅτι αὐτός ἐγένετο πατήρ ἡμῶν τῶν ὀρφανῶν Σου, εἰς δόξαν τοῦ Ἁγίου Σου ὀνόματος, τοῦ εὐλογημένου εἰς τούς αἰῶνας»

(Ἡ συγγραφή καί ἡ μελοποίηση τοῦ ἀπολυτικίου ἔγινε ἀπό τό Μητροπολίτη Ἐδέσσης καί Πέλλης Παντελεήμονα Παπαγεωργίου).

Ὁ τάφος τοῦ Γέροντα στό Ἡσυχαστήριο

Ἡ Πόλη κι ἡ Ἁγιά - Σοφιά

Η ΧΕΡΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ. Στήν Πόλη, ὅταν ἦταν δική μας, εἶχαν μία χέρα φτειασμένη καί τήν ἔλεγαν *χέρα τῆς δικιοσύνης*, γιατί αὐτη ἔκανε πάντα δίκαιη κρίση ὅπου οἱ ἄνθρωποι δέν ἤξευραν καλά καλά νά ξεχωρίσουν ποιο εἶναι τό δίκαιο καί τό σωστό. Καί πήγαιναν σ' αὐτή ὅσοι εἶχαν καμμία διαφορά, ἤ δέν ἐσυμφωνούσαν στήν τιμή μιᾶς πραμάτειας· καί κεῖνος πού ἔπρεπε νά πληρώση καί δέν ἤξευρε πόσα, ἐμετροῦσε στήν ἀπαλάμη τῆς χέρας χρήματα· καί αὐτή ἐσφάλιζε ὅταν ἔβαζε ὅσα ἦτο δίκαιο νά πάρη ὁ ἀντίδικός του.

Καί μιά φορά, λέγουν, πώς ἕνας ἤθελε ν' ἀγοράση ἕνα μουλάρι, κι ἐκεῖνος πού τό πουλοῦσε ἐζητοῦσε πολλά, καί δέν ἐσυμφώνησαν. Καί πῆγαν στή χέρα, καί ἄρχισε νά βάνη ὁ ἀγοραστής φλωριά στήν ἀπαλάμη. Ἀλλά, μόλις ἔβαλε τό πρῶτο φλωρί, ἡ χέρα ἐσφάλισε. Ὅλοι ἐπαραξενεύτηκαν καί ἐσυλλογίστηκαν πώς πρῶτη φορά ἡ χέρα ἔκαμε ἀδικία· γιατί τό μουλάρι ἦταν καλό καί ἄξιζε πολλά φλωριά. Ἄλλα - τί νά κάμουν; - ἀφοῦ τό ἔλεγεν ἡ χέρα, τό παραδέχτηκαν, καί κεῖνος πού εἶχε τό μουλάρι ἀναγκάστηκε καί τό 'δωκε γιά ἕνα φλωρί. Τό ἴδιο, ὅμως, βράδυ πού τό πῆγε αὐτός πού τ' αγόρασε στό χάνι, τό μουλάρι ἐψόφησε, καί τό ἔγδαρε, καί ἀπό τό τομάρι του ἐπῆρε ἕνα φλωρί.

Σήμερα βρίσκεται μόνο ἡ ἀλυσίδα πού ἦταν κρεμασμένη ἡ χέρα τῆς δικαιοσύνης. Εἶναι σ' ἕνα παλαιό δένδρο κοντά σ' ἕνα τζαμί, στήν Πόλη.

Ὁ παπᾶς τῆς Ἁγιά - Σοφιᾶς

Τήν ὥρα που μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στήν Ἁγιά - Σοφιά δέν εἶχε τελειώσει ακόμα ἡ λειτουργία. Ὁ παπᾶς πού ἔκανε τή λειτουργία πῆρε ἀμέσως τό ἅγιο δισκοπότηρο, ἀνέβη στά κατηχούμενα, ἐμπῆκε σέ μία θύρα, καί ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρκοι πού τόν ἐκυνήγησαν, εἶδαν νά γίνη ἄφαντος καί ἠβραν ἐμπρός των τοῖχο· πολέμησαν νά τόν χαλάσουν μέ τά ὅπλα τους, καί δέν μπόρεσαν. Ἔφεραν ὕστερα χτῖστες· κι ἐκεῖνοι δέν ἔκαμαν τίποτα. Προσκάλεσαν κατόπι ὅλους τούς χτῖστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τά πάντα εἰς ἐνέργεια νά γκρεμίσουν ἐκεῖνον τόν τοῖχο, ἀλλά καί αὐτῶν οἱ κόποι πῆγαν χαμένοι. Οὔτε μέ λοστούς οὔτε μέ ὅλα τά σύνεργα δέν μπόρεσαν νά χαλάσουν τόν τοῖχο. Γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ανοίξη ἡ θύρα μόνη της, ὅταν ἔλθη ἡ ὥρα, καί νά βγῆ ἀπό καῖ ὁ παπᾶς νά τελειώση τή λειτουργία στήν Ἁγία - Σοφιά, ὅταν θά πάρομε πίσω τήν Πόλη.

Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ-ΣΟΦΙΑΣ. Τήν ἡμέρα πού πάρθηκε ἡ Πόλη, ἔβαλαν σ' ἕνα καράβι τήν ἅγια τράπεζα τῆς Ἁγια - Σοφιᾶς νά τήν πάη στή Φραγκιά, γιά νά μήν πέση στά χέρια τῶν

Τούρκων. Ἐκεῖ ὅμως, στή θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ, ἄνοιξε τό καράβι καί ἡ ἅγια τράπεζα ἐβούλιαξε στόν πάτο. Στό μέρος ἐκεῖνο ἡ θάλασσα εἶναι λάδι, ὅση θαλασσοταραχή καί κύματα κι ἄν εἶναι γύρω. Καί τό γγνωρίζουν τό μέρος αὐτό ἀπό τή γαλήνη πού εἶναι πάντα ἐκεῖ καί ἀπό τήν εὐωδία πού βγαίνει. Πολλοί, μάλιστα, ἀξιώθηκαν καί νά τήν ἰδοῦν εἰς τά βάθη τῆς θάλασσας.

Ὅταν θά πάρωμε πάλι τήν Πόλη, θά βρεθῆ καί ἡ ἅγια τράπεζα καί θά τήν στήσουν στήν Ἅγια - Σοφιά, νά γίνουν σ' αὐτή τά ἐγκαίνια

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ. Ὅταν ὁ βασιλές στήν Πόλη ἀποφάσισε νά χτίση τήν Ἅγια - Σοφιά, κανείς τεχνίτης δέν μπόρεσε νά τοῦ παρουσιάση σχέδιο πού νά τοῦ αρέση. Καί ὅταν μιά φορά πῆγε νά λειτουργηθῆ ὁ βασιλές καί ἀπόλυκε ἡ ἐκκλησία, κεῖ πού ἔπαιρνε τ' ἀντίδερο ἀπό τοῦ πατριάρχη τό χέρι, ἔπεσε τ' αντίδερο χάμω. Σκύβει νά τό πάρη, δέν τό βρίσκει. Ὅταν, ἄξαφνα, βλέπη μιά μέλισσα μέ τ' ἀντίδερο στό στόμα νά πετᾶ ἀπ' τό παράθυρο. Βγάνη διαταγή, ὁποιος ἔχει μελίσσια, νά τά τρυγήση γιά νά βρεθῆ τ' ἀντίδερο. καί ἄλλος κανείς δέν τό 'βρε, παρ' ἡ ὁ πρωτομάστορας, πού σ' ἕνα κυψέλι εἶδε ἀντι γιά κερήθρα μιά πανώρια ἐκκλησιά πελεκητή καί στήν ἅγια τράπεζά της τό ἀντίδερο. Τήν εἶχε χτισμένη ἡ μέλισσα μέ τή χάρη τοῦ ἀντίδερου τῆς προσφορᾶς. Αὐτή τήν ἐκκλησία ἐπαρουσίασε ὁ πρωτομάστορας στό βασιλέ, καί ἴδια μ' αὐτή ἔκαμαν τήν Ἅγια - Σοφιά.

Πηγή: Νικολάου Πολίτη
«ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ»
Εκδόσεις «Γράμματα»

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΟΣΤΗΝ ΕΠΕΤΕΙΟΝ

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΜΕΝΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΝ

Ἐφ' ὅσον ὁ ἑλληνικός λαός ἐπάνω εἰς τοὺς τραχεῖς βράχους του θὰ μοχθῇ καὶ θὰ δημιουργῇ, ὁ θεσπέσιος κύκλος τῶν τραγουδιών καὶ τῶν παραδόσεων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θὰ παραμένῃ πηγὴ συγκινήσεως καὶ ἐμπνεύσεως. Ἀπό αὐτὸν αἱ νεώτεραι γενεαί θὰ ἀντλοῦν τὴν πίστιν των καὶ αὐτὸς θὰ παρέχῃ εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν τὸν πλοῦτον τῶν θεμάτων. Θὰ ἀναπολήσω καὶ ἐγὼ μὲ εὐλάβειαν τοὺς θρύλους, οἱ ὁποῖοι ἐλίκνισαν τὴν νεότητά μας, θὰ ἐμπνευσθῶ ἀπὸ τὸ κάλλος καὶ τὸν παλμόν των, ἀλλὰ δὲν θὰ παρασυρθῶ ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτον γοητείαν των.

Θέματα ἄλλα, βαρύτερα καὶ ἐπιτακτικώτερα, πρέπει νὰ ἀπορροφήσουν τὴν προσοχήν μας. Μετὰ τρία ἔτη οἱ γείτονες Τοῦρκοι θὰ ἑορτάσουν, ἡμεῖς δὲ καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος θὰ πενθήσωμεν τὴν πεντακοσιοστὴν ἐπέτειον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέναντι καὶ τῶν νικητῶν καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἡ φωνὴ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης πρέπει νὰ εἶναι βαρεῖα καὶ ὑπεύθυνος. Εἰς τὰς ἰαχὰς τῶν πρώτων, δὲν πρέπει νὰ ἀντιτάξη θρηνητικήν ἀπαισιοδοξίαν. Τοὐναντίον ὀφείλει καὶ δύναται νὰ ἀντλήση ἀπὸ τὴν δεινὴν πτῶσιν ὑπερηφάνειαν καὶ αἰσιοδοξίαν: νὰ καταδείξη πρωτίστως ὅτι ὁ Ἑλληνισμός, καὶ πίπτων, ἄφινε μνημεῖα πνευματικὰ ἀντάξια τοῦ μακροῦ περελθόντος του, καὶ ἡττώμενος, ἐδημιούργει σταθμὸν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, καὶ ἐδίδασκε, αὐτὸν δὲ τὸν κατακτητὴν ἐχειραγώγει εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν, καὶ ἐδίδασκε, αὐτὸν δὲ τὸν δρόμον τῆς κρατικῆς συγκροτήσεως. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ὅτι *Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agrestic Latio…*

Ἀπὸ τὰς σκέψεις ταύτας ὁρμώμενος, θὰ προσπαθήσω νὰ συλλάβω μίαν πλευρὰν τοῦ δράματος τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τῆς μεγάλης πόλεως ἑρμηνεύων τὰ ρεύματα τῶν ἰδεῶν καὶ τὰς ἰδεολογικὰς συγκρούσεις, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται καὶ συνταράσσουν τὸν δύοντα κόσμον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1453 ἡ Κωνσταντινούπολις, μετὰ ἡρωϊκὴν ἄμυναν, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶνΤούρκων. Ἡ ἐπιθανάτιος ὅμως ἀγωνία της ἀρχίζει οὐσιαστικῶς ἀπὸ τῆς 2 Μαρτίου 1354, ὁπότε, διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Καλλιπόλεως, ὁ σουλτάνος ἐδημιούργησε προγεφύρωμα ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου εὑρίσκεται ὑπὸ συνεχῆ

ἀπειλήν, ἡ δὲ παράτασις τῆς ἀγωνίας ὀφείλεται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κρίσεις τοῦ ἀντιπάλου καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν ὡρισμένων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, νὰ διατηρήσουν εἰς τὴν ζωὴν τὸν Homme malade, ἀπαραίτητον παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς των ἐπιβολῆς εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἶναι ἐπομένως εὐνόητον ὅτι ἡ προσοχή μου δὲν θὰ στραφῇ μόνον εἰς τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς Ἁλώσεως, ἀλλὰ θὰ ἐπεκταθῇ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἑκατονταετοῦς τούτου διαστήματος.

Ἡ ἀγωνία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βυζαντίου συνοδεύονται ἀπὸ ἰσχυρὰς πνευματικὰς δονήσεις, ἀπὸ ἰδεολογικὰς ἀντιθέσεις καὶ θεολογικὰς συγκρούσεις. Εἰς ταύτας αἱ παλαιότεραι γενεαὶ τῶν ἐρευνητῶν ἀνεζήτησαν μόνον τὰ συμπτώματα τῆς παρακμῆς καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως. Ἐπιεικεστέρα, ἡ νεωτέρα ἔρευνα προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ, νὰ ἑρμηνεύσῃ, νὰ ἀχθῇ πρὸς τὰ ἀπώτερα αἴτια. Ἀκόμη περισσότερον: εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησην τοῦ τελευταίου αἰῶνος, εἰς τὰς ἰδεολογικὰς συγκρούσεις, ἀνευρίσκει τοὺς διχασμοὺς τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς προδρόμους μορφὰς τοῦ μέλλοντος. Γενικώτερα, ἡ παρουσία τοῦ πνεύματος μὲχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς πτώσεως προσδιορίζει τὸν χαρακτῆρα τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου.

Ἡ γένεσις τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων καὶ συγκρούσεων εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγωνιώδους προβλήματος, τὸ ὁποῖον προέβαλλε διὰ τοὺς Βυζαντινούς ἡ ἐπέκτασις τῶν Τούρκων. Ἦτο πλέον φανερὸν ὅτι ὁ ἐκ τῆς Ἀσίας κίνδυνος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθῇ διὰ μόνων τῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐκπρόσωποι τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας, πνευματικοὶ ἡγέται, ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνεζήτησαν τὰς συμμαχίας, τοὺς συνασπισμοὺς καὶ τοὺς τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἀνεχαιτίζετο ἡ ὀθωμανικὴ ἐπέκτασις καὶ θὰ ἐσώζετο ἡ ἀπειλουμένη Χριστιανωσύνη τῆς Ἀνατολῆς. Περὶ τὰ θέματα ταῦτα, ἀμέσως σχετιζόμενα μὲ τὴν στυγνὴν πραγματικότητα, περιεπλάκησαν παλαιότεραι συγκρούσεις καὶ ἀντιθέσεις.

«Νῦν πάντα μὲν πέπτωκε τὰ τῶν Ἑλλήνων σεμνά, Ἐλπὶς δὲ ἐξέπτη… Αἰδὼς δὲ καὶ Νέμεσις προλιπόντ' ἀνθρώπους εἰς Ὄλυμπον ᾤχοντο. Νῦν γένος μὲν ὁτιοῦν βαρβάρων φαιδροὶ καὶ ὅσοι τοῖς ἡμετέροις πολέμιοι, κατηφεῖς δὲ ἡμεῖς καὶ πεπτηχότες τῷ φόβῳ καὶ οἵους ἂν ἐν κλυδωνίῳ κυβερνήτης ἐάσοι χειμαζομένους». Οὕτω ὁ ἀνθρωπιστὴς Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος περιγράφει τὴν ψυχολογικὴν ἀτμόσφαιραν, ἡ ὁποία ἐπεκράτει τῷ 1448 εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ τοῦ ψυχικοῦ ὅμως καμάτου καὶ τοῦ φόβου ἀνακύπτουν ὡρισμέναι ἰδέαι καὶ ἐκ τῶν ἰδεῶν ἀντιθέσεις ἀπόψεων καὶ ἰδεολογικαὶ συγκρούσεις. Τὸ κύριον σχῆμα των διαμορφοῦται μὲ θεμελιώδες κριτήριον τὴν θέσιν, τὴν

ὁποίαν αἱ ἀντίπαλοι παρατάξεις λαμβάνουν ἔναντι τοῦ προβλήματος τῆς συνεργασίας μὲ τὴν Δύσιν καὶ ἄναντι τοῦ ζητήματος τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ πρώτη σκέψις τῶν ἀνθρώπων τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος εἶναι νὰ στραφοῦν πρὸς τὴν Δύσιν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εὕρισκεν ἀπήχησιν εἰς εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα, παρὰ τὴν θρησκευτικὴν διάστασιν, εἴλκοντο πρὸς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐκεῖθεν ἐξηγεῖται ὅτι ἡ στροφὴ πρὸς τὴν Δύσιν ἐπιζῇ εἰς τοὺς δημοτικοὺς θρύλους:

Μόν στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νἄρτουνε τριὰ καράβια·
τό να νά πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο, τὸ καλλίτερο, τὴν ἅγια Τράπεζά μας…

Ὅπως καὶ ὁ ποιητὴς λαός, πνευματικοὶ ἐκπρόσωποι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων αἰσθάνονται τὴν εὐθύνην τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Ἀπώτεροι πρόδρομοι τῆς εὐρωπαϊκῆς συνειδήσεως, ἀντιμετωπίζουν τὸ πρόβλημα τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου ὡς κοινὸν χρέος τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης.

Τὴν φιλολατινικὴν παράταξιν ἀντιπροσωπεύει, ὡς διανοούμενος καὶ ὡς πολιτικός, ὁ Δημήτριος Κυδώνης, φιλόσοφος καὶ θεολόγος, σύμβουλος τριῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ Καντακουζηνοῦ, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε΄ καὶ τοῦ Μανουὴλ τοῦ Β΄. Ἡ στενὴ ἐπαφή του μὲ τὴν σύγχρονον ζωὴν τῆς Ἰταλίας καὶ μὲ τὴν λατινικὴν φιλοσοφίαν τὸν εἶχον παρασκευάσει διὰ τὴν πολιτικὴν τῆς συνεργασίας μὲ τὴν Δύσιν. Ὁλόκληρον τὸ ἔργον του, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ λόγος «Ρωμαίοις Συμβουλευτικὸς», τὸν ὁποῖον ἔγραψε τῷ 1366, δεσπόζονται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν ὅτι μόνη ἡ βοήθεια τῆς Δύσεως δύναται νὰ σώσῃ τὴν ἀπειλουμένην Αὐτοκρατορίαν. Σπάνια βυζαντινὰ κείμενα ἔφθασαν εἰς τόσον εὐγενῆ τόνον ἐθνικοῦ παλμοῦ.

Εἰς τὴν φιλολατινικὴν πολιτικὴν ὁ Δημήτριος Κυδώνης δὲν ἄγεται ἀπὸ καιροσκοπικοὺς ὑπολογισμούς, ὅπως θὰ ἀχθοῦν ἀργότερα ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Ἡ προσήλωσίς του πρὸς αὐτὴν ἐκπορεύεται ἀπὸ βαθυτάτην συνείδησιν τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς κοινότητος, ἡ ὁποία ὑφίστατο μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς καθολικῆς Εὐρώπης. «Τίνες ‘Ρωμαίοις, λέγει, ‘Ρωμαίων οἰκειότεροι σύμμαχοι; Ἡ γὰρ ἐκείνων πόλις τῆς ἡμετέρας μητρόπολις γέγονε· καὶ τοῖς ἀποίκοις κοινωνήσασα τῆς ἐπωνυμίας, ἐκείνη μὲν ὥσπερ τις πρόβολος ἔμεινεν ἐπὶ τῆς ἑσπέρας, ἡμᾶς δὲ τῆς Ἀσίας ἡγησομένους ἐξέπεμψεν, ὥσθ΄ ἕνα μὲν δῆμον ἡμᾶς τε κἀκείνους δοκεῖν, μίαν δὲ πόλιν ἀμφοτέρας, ἐν ἀποίκου καὶ μητροπόλεως σχήματι τεταγμένας»[3].

Διὰ τὸν Κυδώνην ἡ λατινικὴ συμμαχία δὲν ἀποτελεῖ μόνον τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας διά τό Βυζάντιον, ἀλλὰ καὶ χρέος ἐπιτακτικὸν καὶ σωτηρίαν αὐτῆς τῆς Δύσεως. Εἰς ἐπιστολήν του γραφεῖσαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1362 καὶ 1370 γράφει: «ἴσθι δὲ ὡς εἰ μηδὲ νῦν εἰς ἔργον ἄξουσι τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀπειλὰς, ἀλλ' ἐν τῷ ψηφίζεσθαι καὶ παρασκευάζεσθαι καὶ τοῦτο περέλθοι τὸ ἔτος, ἀλώσεται μὲν ἡ μεγάλη πόλις… κρατηθείσης δὲ ταύτης, περὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὸν Ῥῆνον ἀναγκασθήσονται πολεμεῖν τοῖς βαρβάροις, οὐκ ἐκείνοις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ὅσοι τὴν Μαιῶτιν καὶ τὴν Βόσπορον καί τὴν Ἀσίαν ὅλην οἰκοῦσι».

Ἡ προσέγγισις πρὸς τὴν Δύσιν θὰ ἀποτελέσῃ μέχρι τέλους τὴν βάσιν τῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους. Τρεῖς αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ὁ Ἰωάννης ὁ Ε΄ (1369 - 1371), ὁ Μανουὴλ ὁ Β΄ (1399 - 1403), καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Η΄ (1437 - 1439), θὰ μεταβοῦν εἰς Ἰταλίαν - ὁ Μανουὴλ θὰ φθάσῃ μέχρι Παρισίων καὶ Λονδίνου - διὰ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῆς δυτικῆς Χριστιανωσύνης. Αἱ ἐνισχύσεις τῆς τελευταίας ὑπῆρξαν ἀσθενεῖς. Αἱ σταυροφορίαι τῆς Νικοπόλεως (1396) καὶ τῆς Βάρνας (1444), ἀπέληξαν εἰς δεινὰς ἥττας καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπετέλεσαν παρὰ νὰ παράσχουν συμβολικὴν καὶ αἱματηρὰν ἐκδήλωσιν τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ Ἰταλία, διῃρημένη εἰς ἀντιμαχομένας πολιτείας, ἡ Εὐρώπη, σπαρασσομένη ἀπὸ τὸν Ἑκατονταετῆ πόλεμον, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πράξουν κάτι γενναιότερον. Μέχρι τοῦ Βυζαντίου ἔφθανεν ὁ θρῦλος τῆς Jeanned' Arc.

Ἀλλ΄ ἡ ἀσθενὴς πλευρὰ τῆς λατινικῆς συμμαχίας δὲν περιωρίζετο εἰς τοῦτο μόνον. Ὁ συνδυασμός της μὲ τὸ ζήτημα τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν προεκάλει ἰσχυρὰς ἀντιδράσεις καὶ συγκρούσεις. Ἡ πολιτικὴ ἄποψις τοῦ προβλήματος ἐπεσκιάσθη ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν διχασμὸν καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῶν δύο παρατάξεων ἐχαρακτηρίσθηκαν ὡς *Ἑνωτικοί* καὶ *Ἀνθενωτικοί*.

Ἡ παράταξις τῶν ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν Ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐπομένως καὶ εἰς τὴν λατινικὴν συμμαχίαν περιελάμβανε τὸν ὄγκον τῶν φανατικῶν τηρητῶν τῆς παραδόσεως, τῶν ἐκπροσώπων τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀπομονωτισμοῦ. Τὸ κατώτερον στρῶμα τῆς παρατάξεως ταύτης, ἀεικίνητον καὶ ταραχῶδες, ἤσκει πίεσιν καὶ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Θὰ ἦτο ὅμως ἀφελὲς νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀνθενωτικῶν ὡς συρφετὸν ἀνθρώπων, διαφόρου προελεύσεως καὶ πνευματικῆς στάθμης, πεισμόνως προσκεκολλημένων εἰς τὰ νεκρὰ σύμβολα τοῦ δόγματος καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων. Βεβαίως τὰς ἀντιδράσεις των ὑπαγορεύει συχνὰ τὸ σύμπλεγμα τῆς λατινοφοβίας. Τὰ ἡγετικὰ ἐν τούτοις στελέχη, ἄνθρωποι ἐξόχου

παιδείας καὶ πολιτικῆς διορατικότητος, ἐνσαρκώνουν τὰς ἀπωτέρας ἐπιδιώξεις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, ἐνῷ τὸ Κράτος καταρρέει, ἀναλαμβάνει ἄρχουσαν θέσιν. Αἱ βλέψεις της εἶναι μεγάλαι καὶ οἱ ὁρίζοντες, οἱ ὁποῖοι ἀνοίγονται εἰς αὐτήν, εὐρύτατοι. Ὡς παρετήρησεν ὁ Νικόλαος Iorga, ὁ βυζαντινὸς ἱμπεριαλισμὸς δὲν περιορίζεται κατὰ τοὺς χρόνους των Παλαιολόγων εἰς μόνην τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Κράτους· «ἀπὸ τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην τοῦ Κράτους, λέγει, πρέπει νὰ ἀχθῶμεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν πρωτοβουλίαν τῶν πατριαρχῶν»[3].

Ἀντιστρέφουσα τὰς προϋποθέσεις τῆς λατινικῆς συμμαχίας, ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νὰ συνδυάσῃ τὴν ἕνωσιν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μὲ τὴν συγκρότησιν ὀρθοδόξου συνασπισμοῦ καὶ ὀρθοδόξου ἀντιτουρκικῆς σταυροφορίας. Καθ´ ἣν στιγμὴν ὁ Ἰωάννης ὁ Ε´ διεπραγματεύτο εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἕνωσιν μὲ τὴν Ρώμην, ὁ πατριάρχης Φιλόθεος ἀνελάμβανεν εὐρείας ἐκτάσεως πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἐνεργείας. Σκοπὸν εἶχον αὗται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν διατήρησιν ἀγαθῶν σχέσεων μὲ τὰ πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, κυρίως δὲ νὰ ἐξάρουν τὴν βυζαντινὴν αἴγλην εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Με ἰδιαιτέραν στοργὴν περιέβαλεν ὁ Φιλόθεος τὴν ρωσικὴν ἡγεμονίαν τῆς Μόσχας. Ἐπεξέτεινε συγχρόνως τὴν δραστηριότητά του πρὸς τὴν Πολωνίαν, τὴν Λιθουανίαν καὶ τὴν Βλαχίαν καὶ, τὸν Μάϊον τοῦ 1371, ἐπέτυχε τὴν μερικὴν προσάρτησιν τῆς σερβικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐκκλησιαστικὴ δραστηριότης προσελάμβανεν ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι συνωδεύετο μὲ πολιτικὰς διαπραγματεύσεις[4].

Ἡ ἰδέα τῆς «βαλκανικῆς συνεννοήσεως», τῆς «ὀρθοδόξου σταυροφορίας» διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν Τούρκων εὕρισκεν εὐμενῆ ἀπήχησιν εἰς ὡρισμένους βυζαντινοὺς κύκλους. Ἤδη τῷ 1364, ὁ πατριάρχης Κάλλιστος, μεταβὰς εἰς τὰς Σέρρας, ὅπου ἤδρευεν ἡ χήρα τοῦ Στεφάνου Δουσάν, διεξήγαγε σημαντικὰς διαπραγματεύσεις. Διὰ τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ συνεννόησις μὲ τοὺς λαοὺς τοῦ Αἵμου ἀπετέλει ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν λατινικὴν πολιτικήν. Σφοδρὸς πολέμιος τῆς ὀρθοδόξου σταυροφορίας[5], ὁ Δημήτριος Κυδώνης ἐξαίρει εἰς τὸν «Συμβουλευτικόν» του τὰς ἀσθενεῖς πλευρὰς καὶ τοὺς κινδύνους τῆς συνεργασίας μὲ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἀποδεικνύει τὴν διάσπασιν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῶν γειτόνων τούτων, ἰδιαιτέρως ὅμως ἀποκαλύπτει τὴν δολίαν καὶ ἀπάνθρωπον στάσιν των ἔναντι τοῦ σπαρασσομένου Ἑλληνισμοῦ. Κατηγορεῖ συγκεκριμένως αὐτούς, διότι, ἐνῷ τὸ Βυζάντιον κατεκλύζετο ὑπὸ τῆς τραγῳδίας τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἐκεῖνοι ἐκυρίευον τὰς πόλεις τῆς

Μακεδονίας, κατέσκαπτον τὰ τείχη των, ἐγκαθίστων ἰδικάς των φρουρὰς καὶ κατεδίκαζον τοὺς κατοίκους εἰς λιμόν. «Τὴν δὲ Μυσῶν ὠμότητα, λέγει, χαλεπὸν ἑτέρῳ τῳ παραβαλεῖν», ἤτοι δύσκολον εἶναι νὰ παραβάλῃ κανεὶς τὴν ὠμότητα, τῶν Βουλγάρων μὲ ὅ,τι δήποτε ἄλλο. Οὗτοι δὲν ἠρκοῦντο εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνουν τὰς πόλεις, ἀλλ΄ ἐξερρίζωναν τοὺς πληθυσμοὺς καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας των, δημιουργοῦντες συνοικισμοὺς ὁμωνύμους καὶ ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς ἀπαγομένους ἀπάνθρωπων φορολογίαν.

Αἱ μάχαι τοῦ Ἔβρου (1371) καὶ τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389) ἐξεμηδένισαν τὸν σερβικὸν παράγοντα καὶ συγχρόνως τὰς προϋποθέσεις τῆς βαλκανικῆς συμμαχίας. Μὲ τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ πολιτικοῦ της αἰτήματος ἡ παράταξις τῶν Ἀνθενωτικῶν λαμβάνει κατευθύνσεις στείρας καὶ ἀρνητικάς. Προσπαθεῖ κυρίως νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐκ τῆς Δύσεως ἀναμενομένη βοήθεια εἶναι προβληματική. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν Ἕνωσιν προάγονται πρὸς ἄλλας ἀντιλήψεις. Παρατηροῦν συγκεκριμένως ὅτι εἰς τὰς κατακτηθείσας ἤδη ἐπαρχίας διετηρήθη ἡ αὐτοτέλεια τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως. «Καὶ τῶν πόλεων γὰρ ἡμῖν τοῖς ἀθέοις ἔθνεσιν ἁλουσῶν, λέγει ὁ Ἰωσὴφ ὁ Βρυέννιος, ἡ Ἐκκλησία τὸ ἑαυτῆς ἀμετάβλητον ἀποσώζει σχῆμα καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ ἀκωλύτως ἀνύουσι καὶ ἑκασταχοῦ τὰ θεῖα ἱερουργεῖται μυστήρια». Πράγματι ὁ κατακτητὴς ἠνέχθη τὰ πλαίσια τῆς πνευματικῆς ἱεραρχίας, τὰ ὁποῖα, πλὴν τῶν ἄλλων, ἦσαν εἰς αὐτὸν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀποκατάστασιν στοιχειώδους διοικήσεως. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν μάλιστα περὶ τὸ ἔτος 1436 εὑρίσκοντο κληρικοί, ἐπίσκοποι καὶ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν τουρκικὰς ἐνδυμασίας, ὠμίλουν τὴν γλῶσσαν τοῦ κατακτητοῦ καὶ μόνον τὴν λειτουργίαν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀπαγγέλλουν εἰς τὴν ἑλληνικήν.

Οὕτω εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν διεμορφοῦτο βαθμηδὸν ἡ ψυχολογικὴ ἀτμόσφαιρα διὰ τὴν ἀναπόφευκτον δοκιμασίαν καὶ ἡ διατήρησις τῆς πίστεως ἐνεφανίζετο ὡς παρήγορον ἀντάλλαγμα τῆς πολιτικῆς δουλείας. Καὶ ἐνῷ ὁ ἀνθενωτικὸς φανατισμὸς προέβαινε μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ἀνώτατοι ἐκπρόσωποι τοῦ Κράτους διεκήρυττον ὅτι «κρειττότερόν ἐστιν ἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιόλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν λατινικήν», πνευματικοὶ ἡγέται τοῦ ἔθνους, ἀναλαμβάνοντες δεσπόζουσαν θέσιν ἔναντι τοῦ παρακμάζοντος Κράτους, εἰθίζοντο εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἔννοια τῆς πίστεως δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ξενικὴν κατοχήν. Συνελάμβανον ἤδη τὸ ὅραμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κράτους τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπὸ τὴν προστασίαν ἀλλοδόξου δυνάστου.

‘Υπῆρξαν οἱ πνευματικοὶ οὗτοι καὶ θρησκευτικοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Ἔθνους οἱ ὑστεροβούλως μηδίζοντες, οἱ συνεργάται τοῦ ἐχθροῦ; Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ πολιτικὴ ἐξεμεταλλεύθη τὰς ἀντιθέσεις τοῦ Βυζαντίου, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐπωφελεῖς ἐλιγμούς. Δὲν δικαιούμεθα ὅμως νὰ θέσωμεν ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν εἰλικρινῆ διάθεσιν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἀνθενωτικῶν, τινὲς τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα τραγικὰ θύματα τῆς κατακτήσεως. Οἱ πλεῖστοι τῶν λογίων τούτων ἀνδρῶν ἤγοντο πρὸς τὰς ἀκρότητας τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς Ἑνώσεως ἀπὸ τὸν φόβον τῆς πνευματικῆς καὶ ἐνδεχομένως καὶ τῆς πολιτικῆς διασπάσεως τοῦ Ἔθνους. Τοὐναντίον τὰ ἐπ΄ ἐσχάτων συστηματικώτερον ἐκδιδόμενα ἔργα των, ὡς τὸ ἐπιβλητικὸν συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Γεωργίου Σχολαρίου, καθιστοῦν ἀναγκαίαν τὴν ἀναθεώρησιν παλαιοτέρων πλανῶν.

Βεβαίως ἔχομεν εἰς τὴν ἀπειλουμένην καὶ πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν τοὺς ἀνθρώπους τῆς «πέμπτης φάλαγγος». Τοὺς ἐγνώρισεν ἤδη καὶ τοὺς περιέγραψεν ὁ Δημήτριος Κυδώνης, μεταβαίνοντας φανερῶς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ: «καὶ πρόβατα καὶ βοῦς καὶ ἵππους καὶ ἀργύρια μισθούς ἔχουσι τῆς ἡμῶν προδοσίας· καὶ συμπίνοντες ἐκείνοις, τὴν ἡμετέραν ἀπώλειαν ᾄδουσι…»· «ταῦτ’ εἰπόντες καὶ πράξαντες ἐπανῆκον, ἐνδεικνύμενοι τοῖς πολίταις ὡς εἰ μὴ σιγήσουσι, πρὸς τοὺς δεσπότας αὐτῶν κατεροῦσι, τοὺς ἀλάστορας ἐκείνους οὐκ ὀκνοῦντες τοῦτο καλεῖν».

Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ σημειωθῇ ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπίσημον κράτος καὶ ἡγεμονίαι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτώμεναι, ὡς τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου, ὅτι μέλη τῆς δυναστείας ἠκολούθησαν ἐπανειλημμένως προσανατολισμοὺς ὁδηγοῦντας πρὸς συνεργασίαν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν.Συγκεκριμένως κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Ἰωάννης ὁ Ε΄ συνῆψε μετὰ τοῦ Σουλτάνου συνθήκην στρεφομένην κατὰ τῶν πιστῶν. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπρόκειτο περὶ συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Βυζαντινοὶ ἀνεγνώρισαν κατά τινα τρόπον τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Τούρκων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποσχεθοῦν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.Καὶ πράγματι καὶ τότε καὶ ὀλίγα ἔτι βραδύτερον ἐπίσημοι ἐκπρόσωποι τῆς Βενετίας εἰς Κωνσταντινούπολιν διαβεβαίουν τὴν κυβέρνησιν των ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Β΄ ἦτο τελείως ὑποχείριος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐλάμβανε προσωπικῶς μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας των (1391 - 1392).

Αἱ δύο αὗται παρατάξεις μὲ τὰς διαφόρους ἀποκλίσεις καὶ ἀποχρώσεις των δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὰ μόνα ἰδεολογικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα ἐπεκράτουν εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν. Ὑπῆρξαν καὶ ἄλλαι τάσεις, κριτήριον δὲ τούτων δὲν ἦτο τὸ πρόβλημα τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ ὀπαδοί των,

εἴτε πιστεύουν εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως εἴτε ὄχι, ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἀσιατικὴν μοιρολατρείαν, τὴν ἀνεθνικὴν πίστιν τῆς βυζαντινιζούσης Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ρωμαϊκὴν παράδοσιν. Δὲν θέλουν πλέον νὰ εἶναι Ρωμαῖοι, ἀλλ΄ Ἕλληνες· δὲν θέλουν πλέον νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν πνευματικὴν κληρονομίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. «Ἐσμὲν γὰρ οὖν ὧν ἡγεῖσθέ τε καὶ βασιλεύετε Ἕλληνες τὸ γένος, ὡς ἥ τε φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ», λέγει ὁ φιλόσοφος τοῦ Μυστρᾶ. Ἀπὸ τὴν πνευματικήν ταύτην παράδοσιν ἀναμένουν τὰς δυνάμεις τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἀντιστάσεως.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκπροσώπων τοῦ ἀναγεννωμένου ἑλληνικοῦ ἐθνικισμοῦ ὑπῆρξεν ὁ Γεώργιος Πλήθων Γεμιστός. Μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸν Μυστρᾶν, τὴν τελευταίαν ἔπαλξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ φιλόσοφος ἔζησε τὴν τραγωδίαν τῆς καταρρεούσης Αὐτοκρατορίας. Τὸ οἰκοδόμημα τῆς νέας του θρησκείας ὑπῆρξεν οὐτοπικόν, αἱ κοινωνικαί του μεταρρυθμίσεις τολμηραί, ἀλλ΄ ἡ φωνή του ἠκούσθη εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα καὶ τοὺς βράχους τοῦ Ταϋγέτου ὡς μακρινὴ ἠχὼ τῶν ἀρχαίων καὶ ὡς μακρινὴ ἐπίσης προφητεία τῆς μελλούσης ἀναστάσεως τοῦ Ἔθνους.

Εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Γενιστοῦ ἵσταται ἡ χορεία τῶν πνευματικῶν ἡγετῶν, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας, «σεβαστὰ κοπάδια», ποὺ τραβοῦν «σὰ διωγμένα ἀπὸ κακοκαιριά». Ἡ φυγή των πρὸς τὰς χώρας τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς χριστιανικῆς παραδόσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς κοσμοθεωρίας των. Καὶ εἶναι ἡ φυγή των, ὅπως τὴν συνέλαβεν ὁ Παλαμᾶς, ἡ δραματικωτέρα φάσις τοῦ πνευματικοῦ διχασμοῦ τοῦ Βυζαντίου:

κ' ἔρχονται μὲ κόπο καὶ σκυφτοὶ

σὰν ἀπὸ κρυῶνες μεσ' στὴ γῆ,

σὰν ἀπὸ τἀνήλιαγα κελλάρια.

Κοντοστέκουν καὶ τρικλίζουν

ἀσυνήθιστο σὰ νἄχουν

κάτου ἀπὸ τὸν ἥλιο τέτοιο δρόμο·

καὶ τὰ μέτωπα στὰ χέρια τους,

καὶ στὰ μάτια μπρός τὰ χέρια τους

σάμπως ἀπὸ θάμπος κι ἀπὸ τρόμο.

Θὰ φέρουν εἰς τὴν Δύσιν τὴν πολύτιμον παρακαταθήκην τῆς προγονικῆς κληρονομίας:

Εἶν' ἐδῶ κλειστοὶ μὲς στὰ κιβούρια,

μὲς στὰ τυλιγάδια εἶναι κρυμμένοι,

- γιὰ νεκροὺς ἡ πλάση ἂς μὴν τοὺς κλαίη -

Ὦ οἱ πηγὲς οἱ ἀθόλωτες τῆς Σκέψης,

οἱ ἀσυννέφιαστοι τῆς Τέχνης οὐρανοί,

οἱ Ἀθάνατοι κι οἱ Ὡραῖοι.

Προσεπάθησα νά δώσω γενικὴν καὶ ἀδρὰν εἰκόνα τῶν ἰδεολογικῶν συγκρούσεων εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν. Προκαλοῦνται, ὡς ἐλέχθη, αἱ ἰδεολογικαὶ αὗται συγκρούσεις ἀπὸ τὸ ἀγωνιῶδες πρόβλημα τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ θανασίμως ἀπειλουμένη βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, καὶ ἀπὸ τὸ ἀναπόσπαστον πρὸς ἐκεῖνο θέμα τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Καὶ εἶναι αἱ διαμάχαι αὗται ἐπίκαιροι καὶ νέαι, διότι νέα καὶ ὀδυνηρῶς ἐπίκαιρα εἶναι τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα τὰς προκαλοῦν.

Ἐὰν ὅμως ἀποβλέψωμεν εὐρύτερον εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν φιλοσοφικὴν κίνησιν τῶν κρισίμων αἰώνων, τοῦ ΙΔ΄ καὶ τοῦ ΙΕ΄, θὰ ἀχθῶμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ ἰδεολογικαὶ συγκρούσεις, τὰς ὁποίας περιεγράψαμεν εἰς τὰς καιρίας γραμμάς των, δὲν εἶναι φαινόμενα αὐτοτελῆ· ὅτι, τοὐναντίον, συνάπτονται ἐνωρίτατα πρὸς καθολικώτερα ρεύματα: πρὸς τὴν ἔριν τῶν Ἡσυχαστῶν καὶ τὴν διαμάχην περὶ τὰ φιλοσοφήματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος[1]. Ἀμφότεραι αἱ πνευματικαὶ αὗται διαστάσεις εἰκονίζουν τὸν ἀγῶνα τῆς θεοσοφικῆς μυστικῆς μὲ τὴν ὀρθολογιστικὴν σκέψιν, οἱ δὲ πρωταγωνισταὶ τούτων εἶναι καὶ οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῶν παρατάξεων εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἔχουν λάβει εἰς τὸ καθαρῶς φιλοσοφικὸν πρόβλημα τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως, προσδιορίζει κατὰ κανόνα τὴν πολιτικήν των ἔναντι τῶν ἐπειγόντων

καὶ ἐπιτακτικῶν θεμάτων τῆς ἀμύνης τοῦ κινδυνεύοντος χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Τὰ συμπτώματα ταῦτα δὲν εἶναι τυχαῖα. Χαρακτηρίζουν αὐτὰς τὰς ἰδεολογικὰς συγκρούσεις καὶ μᾶς βοηθοῦν εἰς τὸ νὰ συλλάβωμεν τὴν βαθυτέραν σημασίαν των.

Εἶναι προφανὲς ὅτι, ἐνῷ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιφέρονται αἱ στρατιαὶ τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὴν πολιορκουμένην πρωτεύουσαν ἵστανται ἀπέναντι ἀλλήλων δύο κόσμοι ἀντίπαλοι, ἑρμητικῶς κλειστοὶ εἰς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεις: ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὁ κόσμος ὁ συντηρητικός, ὁ προσσηλωμένος πεισμόνως εἰς τὴν παράδοσιν, εἰς τὸ δύσκαμπτον θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν σχῆμα τοῦ παρελθόντος, ὁ ἀρκούμενος εἰς τὴν θεοσοφικὴν μυστικὴν καὶ τὸ τυποποιημένον φιλοσόφημα τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ συμβιβαζόμενος μὲ τὴν Ἀνατολὴν ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ κόσμος ὁ φιλελεύθερος, ὁ φωτιζόμενος ἀπὸ τὴν δημιουργὸν δύναμιν τῆς παραδόσεως, ὁ πιστεύων εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ καθοδηγούμενος ὑπ' ἐκείνου, ὁ ἀνοιγόμενος εἰς τὴν πνοὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ εἰς τὰς ἐπιδράσεις τῆς ἀναγεννωμένης Δύσεως, τὴν ὁποίαν φιλοδοξεῖ νὰ διδάξῃ· ὁ κόσμος ὁ δεχόμενος ὡς ἀσυμβίβαστον τὸν πολιτισμόν του μὲ τὸν πολιτισμὸν τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἀκατανικήτως φερόμενος πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν χριστιανικὸν συνασπισμόν.

Ἡ σύγκρουσις τῶν δύο τούτων κόσμων προκαλεῖ τοὺς τελευταίους σπασμοὺς εἰς τὴν πολιορκουμένην Κωνσταντινούπολιν. Ὑπ' αὐτὴν λανθάνει τὸ αἰώνιον δρᾶμα τῆς διπλῆς πνευματικῆς ὑποστάσεως τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὁποῖον ἀνὰ τὰς λεωφόρους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Αἵμου ἀναζητεῖ μάτην τὴν ὁριστικὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν του φυσιογνωμίαν.

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

Ν. ΕΣΤΙΑ τχ 551, 15-06-1950

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ
Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

Σκουφᾶς δὲν εἶναι ὄνομα, εἶναι παράτσοῦκλι – δηλώνει ἐπάγγελμα: Ὁ πετέρας τῆς λςυτεριᾶς μας ἔφτιανε σκούφους στὸ μικρό του μαγαζάκι τῆς Ἄρτας «πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀργίας», λέει ὁ Γούδας στοὺς «βίους» του, γιατὶ τοῦ φαίνεται, τοῦ καημένου - τί αστεῖο ! - σὰν ντροπή, ὅτι ἕνας τόσο μεγάλος ἄνθρωπος εἶχε καταγίνει σὲ τόσο πεζὴ ἐργασία. Καὶ θέλει νὰ τὸν δικαιολογήση!... Μὰ εἶναι αὐτό, ἴσα-ἴσα, ἡ δόξα ὅλη τοῦ Σκουφᾶ: Ὅτι ταχτοποιοῦσε τὸ ἀπ' ἔξω τοῦ κεφαλιοῦ τῶν Ἑλλήνων πρὶν πάρη τὴ μεγάλη ἀπόφαση νὰ φτειάξη καὶ τὸ ἀπὸ μέσα.

Εἶχε κατέβη στὴν Ἄρτα, γιατὶ τὸ Κομπότι, τὴ μικρή του πατρίδα, τὸ εἶχε πάρει τσιφλίκι ὁ Μουχτάρ, ὁ γυιὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ποὺ δὲ χωράτευε. Ἀπὸ τὴν Ἄρτα τὸν ξεσήκωσαν γιὰ τὴν Ὀδησσὸ τὰ θούρια τοῦ Ρήγα. Ἡ καρδιά του εἶχε φουσκώσει, τὸ θέαμα τῆς σκλαβιᾶς τὸν ἔπνιγε, ἤθελε ἀέρα. Τὸ ἐμπόριο ποὺ προσπάθησε νὰ κάνη στὴ Ρωσσία, γιὰ νᾶ ζήση, πέτυχε στὴν ἀρχή. Μὰ γλήγορα πῆρε τὴν κάτω βόλτα. Μουφλούζεψε· Δὲν μπορεῖ νὰ δουλεύη κανένας μαζὶ τὸν Κύριο καὶ τὸ Μαμωνᾶ. Ὁ Σκουφᾶς ἔδωσε τὸ σπίτι ποὖ 'χε κάνει στὴν Ὀδησσό, τὰ ὑπάρχοντά του ὅλα, κι' ἀπόμεινε δίχως γροσάκι, στὴν ὑπηρεσία τοῦ Κυρίου του. Λυτρωμένος ἀπὸ κάθε ἄλλη φροντίδα πιά, μποροῦσε νὰ δώση ὅλο τὸν ἑαυτό του στὴ μεγάλη ὑπόθεση τῆς λευτεριᾶς τοῦ ἔθνους του. Μερικοὶ γραμματοστραβοὶ κατάφεραν νὰ γράψουν γι' αὐτὸν καὶ τὸν Ξάνθο τὸ βαρὺ τοῦτο ἐπίθετο: Τυχοδιῶκτες!... Τόσο εἶδαν, τόσο κατάλαβαν. Ποιὸς εἶναι τυχοδιώχτης καὶ ποιὸς δὲν εἶναι; Ἔχεις πλούτη ἀμέτρητα; Ἔχεις παλάτια καὶ χτήματα; Ἂν δὲν ἔχης μιὰ πίστη, γιὰ μένα καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο ποὺ στοχάζεται, εἶσαι τυχοδιώχτης. Ὁ Σκουφᾶς τότε ἦτανε ὁ πλουσιώτερος Ἕλληνας, ὅταν ἀκριβῶς τὰ εἶχε χάσει ὅλα. Ὁ θησαυρός του ἦτανε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ βάλη χέρι κανένας. Ἦτανε ἀπὸ τὸ βαρύτιμο μέταλλο τῆς αἰωνιότητας: Ἦτανε ἡ ζωντανὴ ἰδέα, ποὺ ξεπήδησε ἀπὸ τὴ μεγάλη, φλογισμένη καρδιά του καὶ ἡ ἀσάλευτη πίστη του σ' αὐτήν: Ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσουν μόνοι τους αὐτὸ ποὺ ἔλπιζαν μάταια νὰ πετύχουν ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία τῶν χριστιανῶν βασιλιάδων. Δὲν ἦτανε, ὅπως πολλοὶ φαντάζωνται, ἁπλὸ ἐνεργούμενο πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Εἶχε βαθύτατη συνείδηση τῆς μεγάλης ἀξίας τῆς ἰδέας του. «Ἦτανε ἀνυπόμονος νὰ τοὺς δείξη - λέει ὁ Φιλήμων στὸ δοκίμιό του περὶ Φιλικῆς Ἑταιρίας - νὰ δείξη στοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους τῆς Ρωσσίας,

ποὺ δὲν ἀσπάστηκαν ἀμέσως τὴν ἰδέα του, ὅτι δὲν εἶναι εὐτυχὴς ὅποιος ἔχει χρήματα, ἀλλὰ μόνον ὁ ἐλεύθερος ἄνθρωπος. Καὶ τούτου ἀνώτερος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις θὰ ἐνεργήση μόνος του διὰ τὴν ἐλευθερίαν του». Τὴν ὑψηλὴ αὐτὴ γνώμη δὲν τοῦ τὴν δανείζει διόλου ὁ ἱστορικός. Εἶχε κατοικήσει μόνιμα στὸ κεφάλι τοῦ ἁπλοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου ποῦ ‘φτειανε σκούφιες γιὰ τοὺς συμπολίτες του. Σ’ αὐτὴν συνοψίζεται τὸ ἅγιο πνεῦμα τοῦ Εἰκοσιένα ποὺ ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸ Σκουφᾶ καὶ διαχύνεται σ’ ὅλες τὶς ἐνέργειες καὶ ὅλα τὰ δοκουμέντα τῆς Φιλικῆς: Πνεῦμα θυσίας χρημάτων κι’ αἱμάτων.

Χωρὶς τὴν ἀπόλυτη πίστη στὴν ἁπλῆ, ἀλλὰ μεγάλη αὐτὴ ἀλήθεια, ἡ δράση τοῦ Σκουφᾶ θὰ ἦταν ἀπόλυτα ἀδύνατη. Καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία του ἀνεξήγητη. Τὸν παρουσιάζουν σὰν μεγάλη, γενναία καρδιά, σὰν ἕναν ἀπέραντο ἐνθουσιασμό. Καὶ ἦτανε σίγουρα γεμᾶτος ἀπ’ αὐτά. Μὰ δὲ φτάνουν νὰ τὸν ἐξηγήσουν. Οἱ ἐνθουσιασμοὶ - καὶ, μάλιστα, τῶν μεσημβρινῶν - ἀνεβοκατεβαίνουν σὰν τὸν ὑδράργυρο στὸ θερμόμετρο. Καὶ δὲν ἀντέχουν στὶς ἐπελάσεις τοῦ φοβεροῦ ἱππικοῦ τῶν ἐναντιοτήτων, ποὺ ξαπολάει ἀκατάπαυτα ἡ πραγματικότητα, σὲ κάθε βῆμα τοῦ Σκουφᾶ. Τὸ μεγαλύτερο ἐμπόδιο στὴν ἐπιτυχία ἦταν…αὐτὸς ὁ ἴδιος - ἡ θέση του: «Ὁ Σκουφᾶς - μᾶς λέει ὁ ἱστορικὸς - ἐστερήθη πολὺ τὴν ὑπόληψίν του ἕνεκα τῆς στάσεως τοῦ ἐμπορίου του» - τῆς χρεωκοπίας του - Ἐντεῦθεν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀγύρτης». Κι’ ἐνῶ οἱ Δυνατοὶ τῆς γῆς συνεδριάζανε στὴ Βιέννη γιὰ τὴν τύχη τῶν λαῶν, αὐτὸς ὁ «ἀγύρτης» γύριζε στὴ Μόσχα, γιὰ νὰ ζητάη ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς μεγαλεμπόρους νὰ δώσουν χρῆμα, αἷμα, νὰ ζημιωθοῦν καὶ νὰ κινητοποιήσουν γιὰ νὰ λευτερωθῆ ἀπὸ τὸ ζυγὸ ἡ Ἑλλάδα μὲ τὶς δικές της δυνάμεις, χωρὶς τὴ θέληση τῶν ξένων. Οἱ ἔμποροι αὐτοὶ τὸν ἔστρωσαν στὴν κοροϊδία. Ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν ἔπρεπε νὰ πάθη τότε κάποια ὕφεση; Μὰ κι’ ἂν δὲν λιγόστευε, τὶ θὰ μποροῦσε νὰ κάμη; Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιχειρηθῆ ἔργο τόσο τεράστιο χωρὶς λεπτά; Τὶ κατάφερε στὴν πράξη ὁ ἀκοίμητος ἐνθουσιασμὸς τοῦ Ρήγα; Ὁ Σκουφᾶς δὲν ἦταν ἡ τυφλὴ ὁρμὴ τῆς καρδιᾶς. Ἦτανε κι’ ἕνας νοῦς. Ἡ προσωπογραφία ποὺ μᾶς δίνει ὁ Φιλήμων ἀντιλαλεῖ τὶς γνῶμες τοῦ Ἀναγνωστοπούλου τοῦ ὑποβολέα του, ποὺ θέλει νὰ σφετεριστῆ τὸ ρόλο τῆς «ψυχῆς» τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Νοιώθουμε ὁμως πὼς δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ πρωτότυπο. Τὸ μειώνει σὰν διάνεια. Ὅμως, γι’ αὐτὴν μαρτυρεῖ τὸ ἔργο του. Ἦταν ἕνας νοῦς φυσικός, λεύτερος ἀπὸ φτιασίδια «ἀνώτερης μόρφωσης» ἁπλός, ἀλλὰ βαθύς, ἱκανὸς νὰ συλλογίζεται, ὁλόϊσα, πάνω στὰ πράγματα. Ἔτσι μπόρεσε νὰ συλλάβη τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ βάλη τὸ πρόβλημα τῆς λευτεριᾶς τοῦ ἔθνους μὲ τὴ διαύγεια καὶ τὴ ζωντάνια, ποὺ καμμιὰ σύγχρονή του μορφωμένη διάνοια δὲν τὸ εἶδε. Στὴ σωστὴ θέση σὰν πρόβλημα

ἐσωτερικό. Σὲ τέτοια φυσικὰ μυαλά, βαθειὰ καὶ ἀτόφια, φανερώνονται συχνὰ οἱ ἁπλὲς καὶ μεγάλες ἀλήθειες. Καὶ ὅποιος πιάσει μιὰ φορὰ τέτοιαν ἀλήθεια δὲν μπορεῖ ν' ἀπογοητευτῆ ποτέ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι κακὸ ζουλάπι. Ὅσο χτυπιέται τόσο θεριεύει. Σὲ κάθε καινούργια ἐναντιότητα ὁ Σκουφᾶς διπλασίαζε τὴν ἐνεργητικότητά του. Ἡ ἀλήθεια του, ὄχι μόνο βάσταγε τὸν ἐνθουσιασμό του στὸ ἴδιο ἐπίπεδο, ἀλλὰ καὶ τὸν μεγάλωνε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Μ' ἀξιοθαύμαστη καρτερία δούλεψε καὶ μπόρεσε νὰ τὴν σταλάξη σ' ἕνα σωρὸ ἀνθρώπους ἀπὸ ἄλλες ἀπόψεις πολὺ ἀνώτερους ἀπ' αὐτόν. Τόλμησε νὰ φανταστῆ, ἀκόμα, νὰ προσηλυτίση καὶ τὸν Καποδίστρια.

Οἱ πολιτικοὶ λογαριασμοὶ δὲν ἄφησαν τὸν μεγάλον αὐτὸν Ἕλληνα ν' ἀδράξη μὲ τὸ πρῶτο τὴν ἰδέα τῆς ἑταιρείας. Στὸν τελικὸ σκοπὸ ποὔ 'πρεπε νὰ τείνουν οἱ ἐθνικὲς δυνάμεις ἤτανε σύμφωνος. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ Καποδίστρια ἤτανε πολιτική. Τοῦ Σκουφᾶ ἡρωϊκή. Ὁ πολιτικὸς θέλει πάντα τὶς περιστάσεις εὐνοϊκές· καὶ ὅταν δὲν εἶναι, προσπαθεῖ νὰ τὶς ἑτοιμάση. Ὁ ἥρωας τὶς βιάζει. Δημιουργεῖ. Αὐτὸ ἤτανε τὸ ἔργο τῆς Φιλικῆς. Ἔνωσε μὲ τὸ μυστικὸ δεσμὸ τῆς μεγάλης ἰδέας της ὅλα τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα, πολιτικούς, διανοούμενους, προεστούς, λαό. Τοὺς ἔκανε νὰ χειροκρατηθοῦν καὶ νὰ ριχτοῦν σὰν ἕνας ἄνθρωπος στὸ σωτήριο αἱματηρὸ χορό. Ὁ Σκουφᾶς δὲν ἔζησε νὰ ἰδῆ τὸ ἔργο του. Μέσα στη μικρὴ οἰκογένεια τῶν ἀποστόλων ποὔ 'χε μορφώσει καὶ ποὺ θὰ συνεχίσουν τοὺς ἀγῶνες του, ὑπάρχουν καὶ ζιζάνια ποὺ κάνουν τὴ μεγάλη καρδιά του νὰ ὑποφέρη. Ἡ καθημερινὲς λαχτάρες ποὺ συνοδεύουν μὶα φοβερὴ ἐργασία σὰν τὴ δική του, ἔχουν φθείρει αὐτὴ τὴν καρδιά. Ραγίζεται καὶ τὸν ἀφήνει τὴν 31 Ἰουλίου 1819, στὴν Πόλη, ὅπου εἶχε κατέβει γιὰ τοὺς σκοπούς του. Φίλοι πιστοὶ καὶ σύντροφοι τριγυρίζουν τὸ κρεβάτι του. Σὲ κάποια στιγμὴ τοὺς λέει:

- Ἀδελφοί, μάρτυρες τῶν αἰσθημάτων καὶ τῆς καρδιᾶς μου, ὁμολογήσατε, ἂν δὲν ὁδήγησε τὰς πράξεις μου πάντοτε ὄχι τὸ ἴδιον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

Καὶ ξομολογήθηκε ὅσα νόμιζε γιὰ λάθη του, σὰν καλὸς χριστιανὸς καὶ σὰν ψυχὴ γενναία. Ἔτσι ἔσβησε, μὲ τὴν ἀνησυχία τοῦ ἔργου του, ὁ ἁπλὸς καὶ μεγάλος αὐτὸς Ἕλληνας. Ἂν ἡ μοῖρα τοῦ στέρησε τὴ χαρὰ νὰ ἰδῆ τὸ ἔθνος λεύτερο, τὸν ἀπάλλαξε ὅμως ἀπὸ τὶς πίκρες, τὶς ταπεινώσεις καὶ τὶς στερήσεις ποὺ δοκίμασαν κάτω ἀπὸ τὶς πρῶτες κυβερνήσεις τῆς λεύτερης Ἑλλάδας μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καλύτερους συνεργάτες του. Στὶς προσωπογραφίες ποὺ ἀκολουθοῦν ὁ ἀναγνώστης θὰ ἰδῆ τί ἐτρύγησαν ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος, ἀντὶ τοῦ θείου σπόρου, ποὺ ρίξανε στὶς συνειδήσεις. Ὁ Σκουφᾶς ἦταν ἀπὼν ἀπὸ τὸν πικρὸ αὐτὸ τρύγο.

Τὸ ἔθνος γνώρισε καὶ θὰ γνωρίση πολλοὺς ἥρωες. Μὰ πιὸ συγκινητικὸ μυσταγωγὸ σὲ ὑψηλότερο ἀγῶνα ποτέ.

Πηγή: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ τ.4, έτος 1948

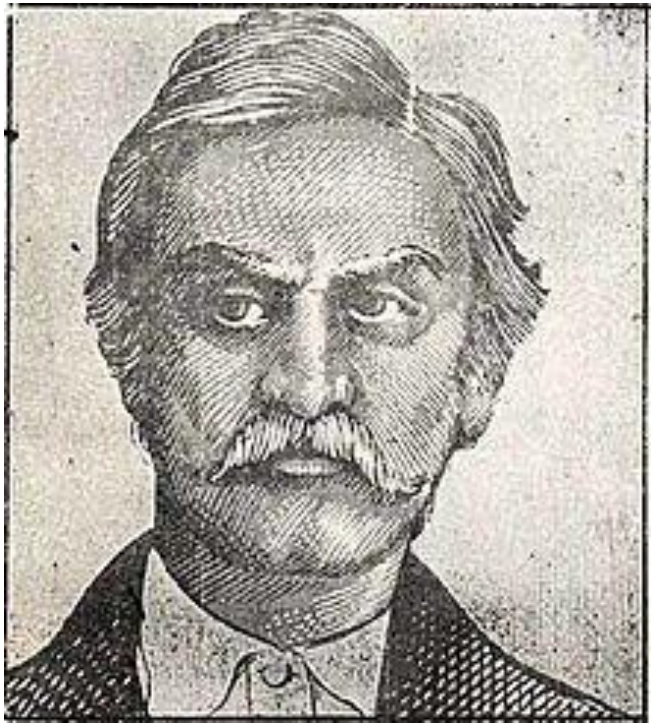

Τά εἴδωλα – LasIncantadas

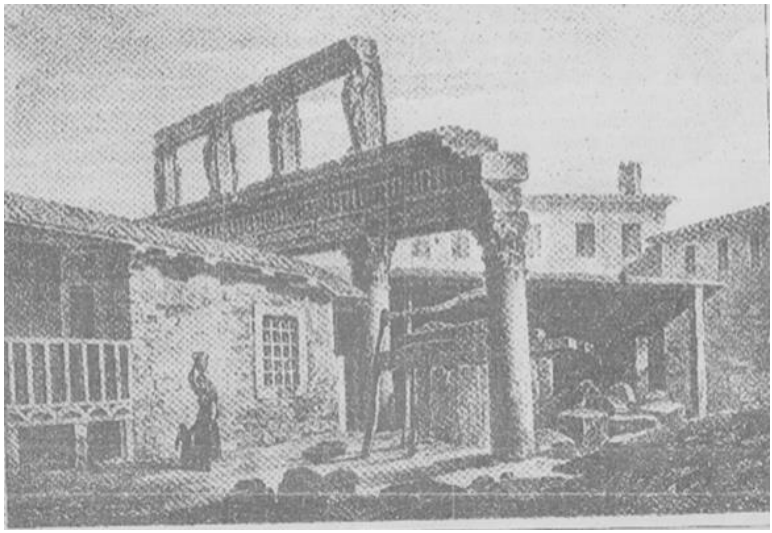

Τό ρωμαϊκο τοῦτο μνημεῖο (περιστύλιο ρωμαϊκοῦ κτιρίου) βρίσκεται σήμερα στό Λοῦβρο. Τό περιγράφουν πολλοί περιηγητές κι' ἀνάμεσα σ' αὐτους ὁ Γάλλος Κουζινερύ τό τοποθετεῖ «μεταξύ τοῦ Καζαντζιλάρ – Τζαμί (Παναγία τῶν Χαλκέων) καί τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου» ἐκεῖ, περίπου, πού σήμερα εἶναι στημένο τό ἄγαλμα τοῦ Ε. Βενιζέλου. Ἐπειδή περιελάμβανε καί γυναικεῖα ἀγάλματα, οἱ μέν Χριστιανοί τό ἀποκαλοῦσαν τά Εἴδωλα, οἱ δε Ἑβραῖοι (γύρω ἐκεῖ ὑπῆρχε πυκνός ἑβραϊκός οἰκισμός) LASINCANTADAS (οἱ μεγεμένες – οἱ πετρωμένες ἀπό κάποια μαγική δύναμη). Γύρω στό 1860 τό μνημεῖο βρισκόταν ἀκόμη στή θέση του. Ἀργότερα ὁ Μίλλερ τό μετέφερε στό Μουσεῖο τοῦ Λούβρου

Μιά ἐνετική μαρτυρία τοῦ 1741

ΦΡΑΓΚΟΙ ΛΕΗΛΑΤΟΥΝ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΜΑΣ

Ἀρχαιοκάπηλοι ξεσηκώνουν μέ καράβια

τά ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Θεσσαλονίκης

προκαλώντας φοβερές καταστροφές μέ

τή συνενοχή κι' ἀδιαφορία τῶν Τούρκων.

Στά ἀρχεῖα τοὺ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Βενετίας στή Θεσσαλονίκη βρέθηκαν τά φύλλα ἀπό ἕνα πραγματικά συνταρακτικό Ἡμερολόγιο. Ἔχει συνταχθῆ γύρω στά 1741 καί ὁ συντάκτης του εἶναι ἀνώνυμος. Προφανῶς, ὅμως, πρόκειται γιά τόν τότε Ἐνετό Πρόξενο στή Θεσσαλονίκη. Αὐτό μαρτυρεῖ τό ὕφος του, ἄν καί δέν ἀποκλείεται νά εἶναι κάποιος κατώτερος ὑπάλληλος ἤ γραφεύς.

Τό ἡμερολόγιο εἶναι συνταρακτικό γιατί ἀποκαλύπτει τό μέγεθος τῆς ἄγριας λεηλασίας στήν ὁποία ἐπεδίδοντο ἐκεῖνο τόν καιρό οἱ Φράγκοι ἀρχαιοκάπηλοι σέ βάρος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μνημείων στήν Μακεδονία. Στήν Θεσσαλονίκη καταστρέφονταν ὁλόκληρα κτίρια γιά νά φορτωθοῦν σέ βενετσιάνικα καράβια.

Ἄλλα ἄς ἀφήσουμε τά Ἀρχεῖα τοῦ Ἐνετικοῦ Προξενείου στή Θεσσαλονίκη νά μᾶς ἀποκαλύψουν τά μυστικά τους.

Πρόκειται γιά ἕνα ἡμερολόγιο πού ἐκρατεῖτο δίχως διακοπή καί μέ πολλή ἐπιμέλεια. Εἶναι ἕνας ἀδιάψευστος μάρτυς πού παρακολουθεῖ κί ἐκθέτει ἀμερόληπτα κάθε ἄξιο λόγου γεγονός τῆς ἐποχῆς του.

Ἀκοῦστε τον:

1741 Μαΐου 25. «…ὁ καπετάν Μπερτάνια ἐφόρτωσεν ἐπί τοῦ πλοίου 120 πέτρες μεγάλες βγαλμένες ἀπό ἕνα γειτονικό βουνό. Τούς ἀποστέλλει ὁ Ἄγγλος Λῆ εἰς τήν Βενετίαν. Ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ Μπερτάνια εἰσέπραξεν ὡς ναῦλον διά τήν μεταφοράν τούτων 500 πιάστρες καί ἐπειδή γνωρίζω ὅτι τοιοῦτον ἐμπόριον διεξήχθη μέχρι σήμερον ἐδῶ διά μεθόδων ὑπόπτων καί παρατύπων καί ὑπάρχει φόβος νά αἰσθανθῆ κανείς βραδύτερον τάς συνεπείας, διά ταῦτα εἰδοποίησα τόν Μπερτάνια ἐξ ὀνόματος τῆς Ὑμετέρας ἐξοχότητος ὅτι θά ἀπαγορεύσω τήν ἀναχώρησίν του, ἄν δέν ἀκολουθήση τάς συνήθεις διατυπώσεις τῆς ἐξαγωγῆς, ὡς γίνεται καί μέ τά ἄλλα προϊόντα, ἤτοι τό πέρασμα ἀπό τό τελωνεῖον, τήν πληρωμήν τοῦ κανονικοῦ φόρου καί τήν ἔκδοσιν του συνήθους δικαιώματος

ἐξαγωγῆς. Ἐπειδή οὗτος συνεμορφώθη μέ τάς ὁδηγίας μου, τοῦ ἔδωκα τήν ἄδειαν νά παραλάβη τάς εἰρημένας πέτρας».

Καί ὁ συντάσσων τό ἡμερολόγιον τοῦ Προξενείου ζητεῖ πῶς γίνεται τό εἶδος αὐτό τοῦ ἐμπορίου.

«Τό ἐμπόριον τοῦτο διεξάγεται παρανόμως καί συνίσταται εἰς τοῦτο : ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης καί ἔξω ταύτης εὑρίσκονται πολλά λείψανα ἀρχαῖα ἤτοι κολῶναι, ἀγάλματα καί ἄλλοι λίθοι ἀξίας, ὅμοιοι πρός τούς φορτωθέντας 120, καίτοι εἰς τό ἔγγραφον ἐξαγωγῆς εἶναι δηλωμένοι ἁπλῶς «ὡς λευκές πέτρες». Οἱ Φράγκοι κάθε ἐθνότητος οἱ διαμένοντες ἐδῶ ἠσχολήθησαν ἀπό πολλοῦ καί ἀσχολοῦνται καί τώρα μέ τό ἐμπόριον τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀφαιροῦν, δηλαδή, ταύτας, ἐν καιρῷ νυκτός ἀπό τά μέρη, ὅπου εὑρίσκονται χωρίς νά ἐνδιαφέρωνται ἄν οἱ δρόμοι καταστρέφωνται, ἐνίοτε δε κρημνίζουν καί τούς τάφους τῶν κοιμητηρίων τῶν Τούρκων, ἵνα ἀφαιρέσουν τάς ὑπαρχούσας ἐκεῖ ἀρχαιότητας.

Ἔπειτα τάς φορτώνουν κρυφίως ἐπί τῶν καραβιῶν ἐνίοτε δέ ναυλώνουν ἐπίτηδες πλοῖα ὁλόκληρα διά τήν μεταφοράν τῶν ἀρχαίων θησαυρῶν πληρώνοντες ὑψηλόν ναῦλον καί τούς ἀποστέλλουν εἰς τά μέρη τῆς Χριστιανοσύνης. Ἕως τώρα πράγματι ἐξήγαγον μιάν καταπληκτική ποσότητα καί ἀπεκόμισαν πλούσια κέρδη. Ἀλλ' ἄν τυχόν οἱ Τοῦρκοι ἀντιληφθοῦν μίαν ἡμέραν τό τί γίνεται πρᾶγμα πού εἶναι ἀδύνατον νά μήν συμβῆ θά πληρώσουν οὗτοι μέ τό παραπάνω τάς παρανομίας των.

»Πρέπει νά λεχθῆ ὅτι ὁ ἀποθανών ὑποπρόξενός μας Καλντάνα ὄχι μόνον ἀνεμιγνύετο ὁ ἴδιος εἰς τοιούτου εἴδους ἐμπόριον ἀλλ' ἠνείχετο τήν ἀνάμιξιν καί τῶν ὑπηκόων μας.

»Ἀκολουθῶν μάλιστά τό παράδειγμα τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων τούς ἔστελνε διά νυκτός νά ἀφαιροῦν τούς ἀρχαίους λίθους καί τάς κολώνας ἀπό τούς δρόμους καί νά τας φορτώνουν καί ἠμπορεῖ νά εἴπη κανείς, ὅτι ἐπί τῆς ἐποχῆς του οἱ ἐκ τῶν νήσων Ἐνετοί ὑπήκοοι οἱ ἐδῶ εὑρισκόμενοι δέν ἔκαμνον ἄλλην ἐργασίαν ἐκτός αὐτῆς…

»Ἠπείλησα τούς ὑπηκόους μας ὅτι, ἄν ἐπαναλάβουν τήν ἐργασίαν αὐτῆν, θά τούς ἀποστείλω δεσμίους εἰς τήν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα…

Παρ' ὅλα ταῦτα δέ διέκοψαν τό λαθρεμπόριον αὐτό, ἀλλά τό κάμουν πολύ κρυφά. Μοῦ λέγουν τώρα ὅτι ὁ Μπερτάνια, ἐκτός τῶν 120 κομματιῶν, ἔκρυψεν εἰς τό πλοῖον του καί πέντε ὁλόκληρες κολῶνες…»

Ἀλλ' ὁ συντάσσων τό ἀποκαλυπτικόν αὐτό ἡμερολόγιον διστάζει νά πιστέψη ὅτι καθώς διαδίδεται μπορεῖ καί ἐπίσημοι ἀκόμη ἐκπρόσωποι ξένων κρατῶν νά ὑποβοηθοῦν ἤ νά συμμετέχουν σέ τέτοιου εἴδους ἐνέργειες.

Οἱ Τοῦρκοι, ἄλλωστε, ἐλάχιστα ἐνδιαφέρονται γι' αὐτές τίς «πέτρες». Ἔτσι ἡ ἀμάθειά τους ἀπεστέρησε τήν Ἑλλαδα, ἑνός τεραστίου κληρονομήματος. Ἐάν ἔμεναν ἐδῶ ὅσα ὄχι ἐρείπια, ἀλλά κτίσματα ἀκέραια, ὑπῆρχαν ἀκόμα ὡς τό 1700 στή Θεσσαλονίκη, μᾶς εἶναι ἀδύνατον νά φαντασθοῦμε ποιά θά ἦταν ἡ ὄψη τῆς πόλεως καίπόσο ζωντανή θά παρέμενε ἡ εἰκόνα τοῦ παρελθόντος σέ κάθε γωνιά της.

Ὅταν αὐτός πού καταγγέλλει μιλάη γιά «πλοῖα ὁλόκληρα πού ναυλώνονται ἐπίτηδες» γιά νά μεταφέρουν ἀγάλματα, κολῶνες καί τμήματα κτιρίων, ὅταν τονίζει χαρακτηριστικά ὅτι ἡ ποσότης πού ἐξάγεται κρυφά ἤ φανερά εἶναι «καταπληκτική» εἶναι εὔκολο νά ἀναλογισθῆ κανείς τί ἀνεκτίμητους θησαυρούς θά εἴχαμε στά χέρια μας, ἐάν ἡ κερδοσκοπική καί ὄχι ἡ ἀρχαιολατρική μανία τῶν Φράγκων δέν τούς ἀποσποῦσε ἀπό τη γῆ μας.

Τριακόσια χρόνια εἶχαν περάσει ἀφ' ὅτου οἱ ὀρδές τοῦ Μουράτ τοῦ Β' σταμάτησαν μέσα σ' ἕνα κόκκινο ὄργιο τη ζωή τῆς πλούσιας πολιτείας. Τριακόσια χρόνια κανείς δέν μιλοῦσε καί δέν ἄκουγε γιά τήν ἔνδοξη συμπρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου.

Ὅλα νεκρά κι' ὅλα βουβά. Μά τ' ἀχνάρια τῆς αἴγλης τῆς παληᾶς εἶναι πάντα ἐκεῖ κι ὀνειρεύονται τό χαριτωμένο παρελθόν κάτω ἀπό τόν ἴδιο ἥλιο πού γνώρισε τη δόξα καί τήν ὁμορφιά τους. Κι ἤρθανε χέρια βέβηλα καί στόματα πού πλάθανε φθόγγους σκληρούς καί τά ξύπνησαν ἀπ' τό γλυκό λήθαργό τους καί τά πήρανε γιά νά τά φυλακίσουν στ' ἀνήλια ὑπόγεια τῶν μουσείων τους καί νά τά φωτίσουν μέ τήν ψεύτικη λάμψη τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Κλαῖνε οἱ μεγάλοι ἑξοριστοί μας στή μαύρη ξενιτειά.

Συνταράζονται τά πέτρινα κορμιά τους ἀπ' τούς λυγμούς. Κι' οἱ κλέφτες, οἱ κλέφτες ὑπερήφανοι χαίρονται κάτω ἀπό τήν προστασία τῶν νόμων πού ἐδικαίωσε ἡ δύναμή τους, τό χρῆμα καί τό σχῆμα τους.

Γιῶργος Ζωγραφάκης
Πηγή: Μακεδονική Ζωή τ.176, Ιανουάριος 1981

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΙΟΥ

Ἐξ αἰτίας τοῦ ὁμόηχου ὁ μῆνας Μάϊος θεωρεῖται, κυρίως, μῆνας τῆς μαγείας, ἀπ' ὅπου προέρχεται ἡ φράση: «Μάη μου, μάγεψε τον». Ἔτσι ἑρμηνεύονται καί πολλές προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ σπουδαιότερη εἶναι νά γίνωνται γάμοι μέσα στό μῆνα αὐτό, διότι μαγεύονται. Ἡ πρόληψη αὐτή εἶναι ὑπολειμμα προχριστιανικῶν δοξασιῶν, γιατί κατά τό μῆνα αὐτό οἱ Ρωμαῖοι γιόρταζαν τά Lemuria, γιορτή γιά τή συγχώρεση τῶν ψυχῶν.

Ἐπίσης σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδας κατά τό μῆνα Μάϊο ἀποφεύγεται κάθε σοβαρή ἐνέργεια. Γι' αὐτό κατά τήν πρώτη τοῦ μῆνα γίνονται συμβολικές πράξεις γιά ἀποφυγή κακῆς ἐπήρειας. Ἔτσι, τό πρωΐ τῆς Πρωτομαγιάς τρῶνε σκόρδο γιά ἀποτροπή βασκανίας, πίνουν ἀμίλητο νερό πού φέρνει ἀπό τή βρύση κοπέλλα, χωρίς νά μιλήση στή διάρκεια τῆς διαδρομῆς, ἐπισκέπτονται ἁγιάσματα, τρῶνε ἄρτο πού ἁγιάστηκε τή Μ. Πέμπτη, οἱ γυναῖκες δένουν στό κεφάλι τους μεγάλο ξύλο γιά νά μεγαλώσουν τά μαλλιά καί νά γίνουν σάν κι αὐτό. Τήν παραμονή τῆς γιορτῆς τοῦ Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου πού γιορτάζει στίς 8 τοῦ μῆνα κάνουν συμβολικές πράξεις γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό κακά καί νά ἀποκτήσουν ὠφέλη. Ξημερώματα τῆς γιορτῆς, σέ ὡρισμένες ἀγροτικές περιοχές, μιά ὀλόγυμνη γυναίκα δένει λίγες κορφές ἀπό στάχυα σέ κάποιο μικρό χωράφι, γιά νά ἔχη μόνο αὐτό ἀφορία, ἐνῶ τά ὑπολοιπα χωράφια νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τήν ἐπιρροή κακῶν, ὅπως εἶναι οἱ πολλές βροχές τό Μάϊο πού βλάπτουν τά σιτηρά καί θεωροῦνται κακός οἰωνός· λένε ἄλλωστε: «Στόν καταραμένο τόπο τό Μάη μῆνα βρέχει». Ἐπίσης, ὅσοι ἔχουν στήν οἰκογένειά τους μέλος μέ τό ὄνομα Ἰωάννης, ἀνήμερα τῆς γιορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ θεολόγου, δέ φυτεύουν βασιλικό, γιατί φοβοῦνται τό θάνατο τοῦ μέλους αὐτοῦ. Ἔχουμε, ἀκόμη, καί ἀγυρτικά (ἀπό τό ἀγερμός = εἶδος ἐπαιτείας) τραγούδια, πού τραγουδιόνταν τήν πρώτη Μαΐου, ὑπολείμματα προχριστιανικῶν ἐθίμων ὅπως:

« Ἐμπῆκ' ὁ Μάης, ἐμπῆκ' ὁ Μάης, ἐμπῆκ' ὁ Μάης ὁ μῆνας ὁ μῆνας μέ τά τριαντάφυλλα κι Ἀπρίλης μέ τά ρόδα. Ἄπριλ`, Ἄπριλ`, ἀφόρετε, Μάη μου κανακάρη ὅλον τόν κόσμον γύρισες στ' ἄνθη καί στά λουλουδια», κ.λ.π.

Σύμφωνα μέ τό σχετικό πανάρχαιο ἔθιμο τῆς κατάβρεξης μέ νερό σέ καιρό ἀνομβρίας σέ ὡρισμένη μέρα τοῦ Μαΐου, συνηθίζεται τά παιδιά τοῦ χωριοῦ νά διαλέγουν ἕνα σέ ἡλικία 8 – 10 ἐτῶν, συνήθως, φτωχό, τό στολίζουν μέ χόρτο καί ἄνθη καί γυρίζουν τό χωριό ψάλλοντας ἀπό σπίτι σέ σπίτι, καί ἡ

οἰκοδέσποινα χύνει στό κεφάλι τοῦ παιδιοῦ νερό δίνοντας καί μικρό νόμισμα.

Ὁ λαός, τό βράδυ τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτομαγιᾶς, βγαίνει στήν ἐξοχή γιά νά προϋπαντήση, «νά πιάση» τό Μάη, ἐνῶ συνηθισμένες εἶναι οἱ ἐκδρομές στήν ὕπαιθρο τήν Πρωτομαγιά, πού θεωρεῖται γιορτή τῶν λουλουδιῶν καί πανελλήνιο ἔθιμο εἶναι τό κρέμασμα στήν ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ στεφανιοῦ, καμωμένου ἀπό λουλούδια καί στάχυα γιά τήν εὐφορία καί σκόρδο γιά τό μάτιασμα. Στή Δύση, ἰδίως στή Γαλλία, ὅσες φορές θέλουν νά τιμήσουν κάποιον, φυτεύουν τήν πρώτη τοῦ Μάη μπροστά στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ του πράσινο κλαδί, στολισμένο μέ πολύχρωμες κορδέλες, σ' ὅλες δέ τίς χῶρες τοῦ βόρειου ἡμισφαιρίου γιορτάζεται ἡ Πρωτομαγιά μέ ἔξοδο στήν ὕπαιθρο.
Πηγή: Ἐγκυκλοπαίδεια «ΗΛΙΟΥ»

Ἐπιμέλεια: Μ.Π.

Τό λάλημα τοῦ κούκου στή λαϊκή ἀντίληψη

Τό λάλημα τοῦ κούκου δέν ἔχει καμμιά ὁμοιότητα μέ τά κελαδήματα καί τίς μελωδίες τῶν ἄλλων πουλιῶν. Καί τό λάλημα αὐτό - τό σημαδιακό - γίνεται ὁ χαρμόσυνος ἀνοιξιάτικος «παιάνας» στά ὀρεινά χωριά, πού ἀναγγέλλει τή λήξη τοῦ χειμῶνα, τό λουλούδιασμα τῶν βουνῶν καί κάμπων, τόν ἐρχομό καί τό «θρόνιασμα» τῆς χιλιόμορφης ἐποχῆς, τῆς Ἄνοιξης. Ἔτσι, ὁ χαρούμενος ἀντίλαλος τοῦ κούκου πού ἀντηχεῖ γλυκά κι εὐφρόσυνα στούς πράσινους κόρφους τῶν λαγκαδιῶν καί τῶν βουνοπλαγιῶν, ἐπιβεβαιώνει τόν τερματισμό τοῦ χειμῶνα καί τήν ἐπικράτηση - τή σιγουριά - τῆς Ἄνοιξης.

Εἶναι δέ τόσο ταυτόσημος μέ τήν Ἄνοιξη ὁ κοῦκος, ὥστε στά χωριά ὅταν πιάση ἡ κλεισούρα τοῦ χειμῶνα, λένε γιά τούς ἀνήμπορους γέρους: «Ποιος ξέρει θ' ἀκούσουν τόν κοῦκο», δηλαδή τά τόν ξεπεράσουν -σκαμπουλάρουν- τόν χειμῶνα γιά νά βρεθοῦν ζωντανοί τήν Ἄνοιξη. Καί ἀπό τήν ἀρχαία ἐποχή θεωροῦσαν τόν κοῦκο φορέα τοῦ ἐαρινοῦ μηνύματος τῆς χαρᾶς καί τῆς καλωσύνης.

Τό ἀναφέρει ὁ Ἡσίοδος μέ τούς στίχους:

«Ἦμος κόκκυξ κοκκύξει δρυός
ἐν πετάλοισι τό πρῶτον,
τέρπει δέ βροτούς ἐπ' ἀπείρονα
γαῖαν»…

Ἡ φωνή του θεωρεῖται σ' ἀρκετές περιοχές προφητική. Ὅταν τόν πρωτάκουσαν τόν ρωτοῦν:

Κοῦκο μου, κουκάκι μου πόσα τά χρονάκια μου;

Ὅσες φορές ἐπαναλάβει τό κούκου! ὅσο νά σταματήσει, τόσα χρόνια θά ζήση αὐτός πού τόν ρωτάει ἤ ἄν εἶναι κόρη ἀνύπαντρη, θά τῆς πῆ σέ πόσα χρόνια θά παντρευτῆ.

Γιά ὅλα αὐτά ἡ λαϊκή δοξασία τόν κρατάει «ψηλά» στά χέρια της Ἄλλοι φτερωτοί -ἀχθιφόροι- τόν κουβαλοῦν τήν Ἄνοιξη ἀπ' τίς θερμές χῶρες στόν τόπο μας, ἄλλοι - ἀφελεῖς - τοῦ κλωσσοῦν τ' αὐγά του, ταΐζουν καί μεγαλώνουν τά πουλάκια - τά ξεσπεταρούδια - του. Τό «ἀεροπλάνο του» εἶναι ἕνα μεγάλο ἄσπρο πουλί πού τό ὀνομάζουν κουκάλογο.

Ἀκόμα εἰδικό -ξεχωριστό- ἀγριολούλουδο, ἀνθίζει τήν ἐποχή αὐτή στά βουνά μας γιά νά θρέψη τόν κοῦκο. Εἶναι ἕνα ὄμορφο λούλουδο μπλέ πού ἀλλοῦ τό λένε τό «σταφύλι τοῦ κούκου», κι ἀλλοῦ «τοῦ κούκου τό ψωμί». Φυτρώνει σ' ὀρεινές περιοχές -μέχρις ὕψος 900 μ.- τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀργολίδος, Φωκίδας, Ἀττικῆς, Αἴγινας.

Ὁ κοῦκος εἶχε -κάποτε- εἰδική παραμάνα (νταντᾶ) -βάγια- γιά τά παιδιά του, τή γλαῦκα, πού ὠνομάστηκε κούκου-βάγια. Ἀργότερα μάλωσαν -τσακώθηκαν- μεταξύ τους, ὁπότε μεταμορφώθηκαν ὁ κοῦκος καί ἡ βάγια του σέ πουλιά, μέ μονότονη λαλιά.

Τ' αὐγά μόλις τά γεννήσει, δέν κάθεται νά τά κλωσσίση, μά ἀναζητεῖ ξένες φωλιές καί ἰδίως τῆς σουσουράδας καί τῆς ζιάκας, κάτι σταχτιά μικρόσωμα πουλιά. Αὐτά, τά χαζοπούλια, δέν ἀντιλαμβάνονται τήν ἀπάτη τοῦ πονηροῦ κούκου καί τά κλωσσοῦν μαζί μέ τά δικά τους. Αὐτή, ὅμως, ἡ πονηριά -τό ξεγέλασμα- τῶν ἄλλων πουλιῶν, ἔχει τίς συνέπειες σέ βάρος τῶν ἀπογόνων. Τά περισσότερα κλουβιάζαν. Λιγοστά ἐκκολάπτονται, ὅσα, δηλαδή, τύχει ἡ ἐκκόλαψη νά συγχρονίζεται μέ τῶν αὐγῶν τῆς ξένης φωλιᾶς. Γι' αὐτό, ἀκριβῶς, εἶναι καί τόσο σπάνια πουλιά οἱ κοῦκοι.

Ἔτσι, σέ περιοχή ἀπό χιλιάδες στρέμματα μόλις ἀπαντᾶται ἕνας, δυό ἤ τρεῖς τό πολύ κοῦκοι, πού ἐπισημαίνονται ἀπό τό σημαδιακό τους λάλημα. Κι' οἱ λίγοι αὐτοί ἀρέσκονται στή μοναξιά. Ἀπ' αὐτό βγῆκε ἡ παροιμία: πάει μοναχός «σάν τόν κοῦκο» ἤ «τρεῖς κι' ὁ κοῦκος». Ὁ κοῦκος μαζί μέ τόν ἀϊτό, τήν πέρδικα, τ' ἀηδόνι καί τήν τρυγόνα εἶναι τά πιο ἀγαπητά πουλιά τῆς δημοτικῆς μούσας:

Μάνα με κακοπάντρεψες
καί μοὔδωσες στόν κάμπο,

ἐδῶ ἀηδόνια δέν λαλοῦν
καί κοῦκοι δέν τό λένε…

Ἀηδόνια μή λαλήσετε,
κοῦκοι νά βουβαθῆτε…

Τό λέν οἱ κοῦκοι στά βουνά
κι' οἱ πέρδικες στά πλάϊα…

Τά παλαιά χρόνια τό λάλημα τοῦ κούκου τή νύχτα θεωροῦνταν κακός οἰωνός γιά τούς ληστές. Αὐτή τήν λαϊκή πρόληψη τήν ἀναφέρει κι' ὁ Γρανίτσας.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς ὑπαίθρου, ἰδιαίτερα τῶν ὀρεινῶν καί ἡμιορεινῶν περιοχῶν, φροντίζουν νά μήν εἶναι νηστικοί καί ἄπλυτοι, ὅταν πρωτακούσουν τό πρωϊνό λάλημα τοῦ κούκου τήν Ἄνοιξη, γιά νά μήν τούς «κουμπώση». Σ' ὡρισμένες περιοχές τό «κούμπωμα», τό λένε «τσάκισμα». Τό κούμπωμα ἤ τό τσάκισμα αὐτό εἶναι προμήνυμα κάποιου κακοῦ.

Στή λαϊκή αὐτή δοξασία πρέπει νά κρύβεται μιά σοφή ὑγειονομική διάταξη γιά τό πρωϊνό νήψιμο καί τό «κολατσιό» τῶν μικρῶν παιδιῶν, μά καί λιγοστῶν μεγάλων, πού γκρινιάζουν καί προσπαθοῦν νά τ' ἀποφύγουν. Συνηθισμένη εἶναι στήν ὕπαιθρο τήν Ἄνοιξη ἡ αὐστηρή σύσταση τοῦ παππού καί τῆς γιαγιᾶς -μανιᾶς- πρός τά δύστροπα ἐγγόνια «Νίψου βρέ χαμένο πατσί καί φάϊ τού ψουμί πού σούκοψε ἡ μάνα! Ἄϊντι κι ἀγλήγουρα νά μή σί κουμπῶσ' οὐ κούκους!».

Ὁ φόβος τοῦ κούκου λυγίζει τήν δυστροπία καί τό πεῖσμα. Κι' ἕνα σκίρτημα χαρᾶς, καί ἱκανοποίησης θά τραντάζη ἀργότερα τήν διάθεση τῶν παιδιῶν, ὅταν ἀκουστῆ -συμπτωματικά- στό πάμφωτο ἀντιπρανές τῆς βουνοπλαγιᾶς, πού τό χρυσώνουν οἱ ἀχτίδες τῆς ἀνοιξιάτικης αὐγῆς, ἡ χαρούμενη σάλπιγγα τοῦ φτερωτοῦ σολίστα κούκου! κούκου.

Πηγή:Μακεδονική Ζωή τχ. 216 Μάϊος 1984

Ἀη - Γιώργης - Ἀλωνιώτης

Σέ κάθε πόλη καί χωριό, ὁ ἅη Γιώργης εἶναι παρῶν καί ἀκόμα σέ διάφορα σταυροδρόμια, οἱ διαβάτες προσκυνοῦν τόν Μεγαλομάρτυρα καί τόν παρακαλοῦν νἄναι μαζύ τους πάντα. Ἐμεῖς εἰς τ' Ἀλώνια, ἔχουμε τό Μοναστῆρι τοῦ Ἁγίου, ὀλίγον Ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ στά πράσινα λειβάδια κοντά στή ρεματιά, πού κι' αὐτή φέρει τ' ὄνομα του. Χρονολογεῖται ἀπό τό 1873. Ἔκτοτε, κάθε τριήμερο πανηγύρι γιορτάζουνε οἱ πιστοί τῆς γύρω περιοχῆς μέ ὁλονύχτιες λιτανεῖες, χορούς καί γλέντια.

Ὁ θρῦλος λέει ὅτι σέ μιά πιστή τοῦ χωριοῦ, εἰς τήν Νεβένη, ἐφανερώθηκε ὁ ἅγιος είς τό ὄνειρό της καί τήν προστάζει νά πῆ στόν ἐκκλησιστικό δημογέροντα τοῦ χωριοῦ, Νικόλαον Καμπέρη, νά πάρη τόν παππᾶ καί ἄλλους χωρικούς καί νά ἀνασκάψουν στό μεγάλο λειβάδι τοῦ Ἀγᾶ γιά νά εὕρουν παλιά κανδύλια καί προσκυνητάρι. Κι' ἐκεῖ ἀκριβῶς νά χτίσουν τόν οἶκο τοῦ Θεοῦ καί τοῦ Ἁγίου. Ἡ πιστή, εὐθύς ἀμέσως ἐξηγεῖ τό πρόσταγμα τοῦ Ἁγίου στόν Καμπέρη, ἀλλ' αὐτός δέν ὑπακουσε καί μᾶλλον τήν περιφρόνησε. Τό βράδυ ὅμως στόν ὕπνο του, ἔρχεται ὁ Ἅγιος μέ τ' ἄλογο του καί τόν τιμωρεῖ. Ξυπνᾶ ὁ γέρος τρομαγμένος, μαζεύει τό χωριό καί βάζει ἐμπρός, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἅγιος πρόσταξε. Ἀνασύρουν τήν κανδήλα. Βάζουν τώρα ἐμπρός γιά τό κτίσιμο τοῦ Ναοῦ. Σάν τό ἔμαθε ὁ ἀγᾶς στήν Φλώρινα πώς οἱ γκιαούρηδες καταστρέφουν τό κτῆμα του, καβαλάει τό ἄλογο καί καλπάζοντας προσπερνᾶ τό χωριό, μέ κατεύθυνση τό μεγάλο του λειβάδι. Μόλις πλησίασε τή ρεμματιά ὅμως μαρμαρώνει τ' ἄλογό του. Φόβος μεγάλος κατακυριεύει τόν Τοῦρκο ἀγᾶ.

Ἀγᾶ ἀφέντη, εἶναι ὁ ἅγιος, ἄς γίνη τό θέλημά του.

Ἀλλάχ, Ἀλλάχ ἀφέντη, ἐπρόλαβε νά πῆ ὁ ἀγᾶς. Τότε τ' ἄλογό του ἀπομαρμαρώθηκε καί μόνο του γύρισε τώρα πρός τό χωριό γιά νά πάη ὁ ἀγᾶς στήν πόλη καί ποτέ νά μήν ξανάρθη.

Ἕνας Ἕλληνας κυβερνᾶ τό Σιάμ ὡς Πρωθυπουργός πρίν τριακόσια χρόνια

Ἡ Ταϋλάνδη, τό Σιάμ, ὅπως ἐλέγετο, ἦταν ἀνέκαθεν ἰσχυρή χώρα. Μεγάλη ἡ ἀκτινοβολία της. Μεγάλος ὁ πολιτισμός της. Ἦταν ἡ μόνη χώρα στήν Νότια Ἀσία πού ἀπέφυγε νά γίνη ἀποικία εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως. Γιά νά τό ἐπιτύχη ἄσκησε μιά πολύ ἔξυπνη διπλωματία. Πλήρωσε ὅμως ἕνα τίμημα. Ἐδαφικές καί ἄλλες παραχωρήσεις σέ χῶρες ὑπό τήν ἐπικυριαρχία της (Λάος, Καμπότζη, κτλ.).

Οἱ ἐπαφές μέ τόν ἔξω κόσμο ἄρχισαν στίς ἀρχές τοῦ 16^{ου} αἰῶνα. Πρῶτοι ἦρθαν οἱ Πορτογάλοι (1511). Ἀκολούθησαν τόν ἐπόμενο αἰῶνα, οἱ Ὁλλανδοί, οἱ Γάλλοι καί οἱ Ἄγγλοι. Μέ τήν Ἀγγλία οἱ ἐπαφές ἔγιναν καί σέ ἐπίπεδο βασιλέων. Ἀνταλλαγή ἐπιστολῶν τοῦ Ἰακώβου Α΄ καί τοῦ βασιλέως τοῦ Σιάμ στίς ἀρχές τοῦ 17^{ου} αἰῶνος. Τότε τό ἐμπόριο τῆς Ταϋλάνδης μέ τόν ἔξω κόσμο σημείωσε πρόοδο. Ἱδρύθηκαν «καταστήματα» (comptoirs) ἀπό τούς ξένους. Ἀποτέλεσμα ἦταν ἔντονος ἐμπορικός ἀνταγωνισμός. Τόν 17^{ο} αἰῶνα ἔγινε προσπάθεια συνάψεως στενωτέρων σχέσεων καί συμμαχίας μεταξύ Σιάμ καί Γαλλίας. Ὁ Βασιλεύς Narain, ὁ Μέγας (1657-88) συμπαθοῦσε τούς Γάλλους. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ΄ ὁ «Βασιλεύς Ἥλιος», τοῦ εἶχε δώσει συγκεκριμένα δείγματα τοῦ ἐνδιαφέροντος καί τῆς ὑποστηρίξεώς του. Πρεσβεῖες ἦρθαν στήν αὐλή τοῦ Σιάμ. Ἡ πρώτη τό 1684-85 μέ τόν ἱππότη deChaumont, τόν ἀββᾶ deChoisy καί τόν P. Tachard. Ἡ δεύτερη τό 1687 μέ τόν LaLoubere. Ἐξ' ἄλλου ὁ βασιλεύς τοῦ Σιάμ εἶχε στείλει προηγουμένως Πρεσβεία στίς Βερσαλλίες (1680), ἔφθασε καλά καί εἶχε χρήσιμες ἐπαφές στή Γαλλία. ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ ἀποστολή ἱεραποστόλων Ἰησουϊτῶν, πού ἵδρυσαν τήν μονή τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ, ἐκκλησιαστικές σχολές, καί ἄρχισαν τόν προσηλυτισμό.

Ἐμπορική συνθήκη μέ τήν Γαλλία συνήφθη τό 1685.

Λίγους μῆνες πιό πρίν εἶχε συναφθεῖ καί συνθήκη συμμαχίας μεταξύ τῶν δύο χωρῶν. Γαλλικές στρατιωτικές μονάδες καί «σύμβουλοι» γιά τήν ἀναδιάρθρωση τοῦ στρατοῦ ἦρθαν τότε στή Ταϋλάνδη. Αὐτά ὅμως δέν ἄρεσαν στούς ἰσχυρούς τῆς χώρας. Ἔτσι τό 1688 ξέσπασε ἐπανάσταση. Οἱ Γάλλοι ἀναγκάσθηκαν νά ἐγκαταλείψουν τό Σιάμ. Ἐπακολούθησαν διωγμοί καί ἐναντίον τῶν Σιαμέζων Χριστιανῶν. Μόνον οἱ Ὁλλανδοί παρέμειναν γιατί εἶχαν ἐπικρατήσει οἱ υποστηρικτές τους. Ἡ χώρα περιέπεσε γιά ἀρκετό διάστημα στόν ἀπομονωτισμό. Διατήρησε σχέσεις μόνον μέ τήν Κεϋλάνη, τή μητρόπολη τοῦ Βουδδισμοῦ. Ἄς σημειωθῆ ὅτι κῦμα

ξενοφοβίας εἶχε ἐνσκήψει καί προηγουμένως. Τό 1687 δολοφονήθηκαν Ἄγγλοι ὑπήκοοι. Καί νωρίτερα, τό 1632, Ἰάπωνες ἔμποροι καί μισθοφόροι. Οἱ Ἰάπωνες ἐκδιώχθηκαν πρίν ἀπό τούς Εὐρωπαίους τό 1636. Τό ἐμπόριο ὅμως μεταξύ Ταϋλάνδης καί Ἰαπωνίας συνεχίσθηκε μέχρι τό 1752.

Τήν ταραχώδη αὐτή ἐποχή, πρωθυπουργός τοῦ Σιάμ ἦταν ἕνας Ἕλληνας ὁ Κωνσταντῖνος (ἤ Κωνστάντιος) Γεράκης (1647-1688). Κατά μία ἐκδοχή, τήν ἐπικρατέστερη, γεννήθηκε στήν Κεφαλληνία. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει ἡ οἰκογένειά του πού κατήγετο ἀπό τήν Κύπρο μετά τήν κατάκτησή της ἀπό οτυς Τούρκους (1570). Κατά μιά δεύτερη ἐκδοχή ἦταν ἑλληνικῆς καταγωγῆς καί ἐγκατεστημένος στήν Κεφαλληνία ἀνῆκε, ὅμως, στήν δουκική ἰταλική οἰκογένεια τῶν Gerace τῆς Νεαπόλεως. Κατά μιά τρίτη κατήγετο ἀπό τή Βενετία. Ἔφερε καί τό ὄνομα Falcone (γεράκι) πού εἶναι ἰταλική μετάφραση τοῦ ἐπωνύμου του. Ἀναφέρεται καί ὡς Falcon, Faulcon, Phalk, Plaulcon, ἤ Costance ἀπό τό χριστιανικό του ὄνομα. Οἱ Σιαμέζοι τόν ἀποκαλοῦσαν FraKlag.

Ἡ ζωή του ἦταν ἐξαιρετικά περιπετειώδης. Τό 1660, σέ ἡλικία 13 μόλις ἐτῶν ἔφυγε κρυφά ἀπό τήν Κεφαλληνία. Ὑπηρέτησε σάν ναυτόπαις σέ ἀγγλικό πλοῖο. Ἀκολούθως ἔγινε ὑπάλληλος τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀν. Ἰνδιῶν. Ἐγκαταστάθηκε στήν Ἰνδία ἔμαθε τήν γλῶσσα τά ἤθη, τά ἔθιμα καί τόν πολιτισμό της, καθώς καί τῶν ἄλλων χωρῶν τής περιοχῆς. Ἐπισκέφθηκε τήν Κίνα καί τήν Ἰαπωνία. Λίγο ἀργότερα παραιτήθηκε ἀπό τήν ἑταιρεία. Ἀσχολήθηκε μέ ἰδιωτικές ἐπιχειρήσεις.

Λόγω τής ἐπιχειρηματικῆς του δραστηριότητος, ἐμπορικῆς καί ναυτιλιακῆς, ἀπέκτησε μεγάλη περιουσία. Τήν ἔχασε ὅμως σέ ἕνα ναυάγιο πλοίου. Στό ἴδιο πλοῖο βρισκόταν ἕνας ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος, ὁ Πρέσβυς τοῦ Σιάμ στήν Περσία, πού θαύμασε τήν εὐφυΐα καί τίς πολλαπλές ἱκανότητες τού «ξένου». Καί τόν κάλεσε στήν χώρα του. Ὁ Γεράκης δέν εἶχε τίποτε καλύτερο νά κάνη καί δέχθηκε. Στήν ἀρχή ἀσχολήθηκε μέ τά οἰκονομικά. Ἔγινε ἀνώτερος οἰκονομικός ὑπάλληλος τῆς Αὐλῆς. Οἱ ἱκανότητες του ἔγιναν ἀντιληπτές ἀπό τό βασιλέα Narain. Παράλληλα φαίνεται ὅτι ἡ μαγνητική προσωπικότητα τοῦ «Ἕλληνα» γοήτευσε τόν μονάρχη. Ἔτσι ἀπέκτησε τήν εὔνοιά του. Οἱ λειτουργοί τῆς χώρας ἦσαν διεφθαρμένοι. Ἡ κατάσταση, πολιτική καί οἰκονομική χαώδης. Ὁ βασιλεύς ἀνέθεσε τήν πρωθυπουργία στόν 33χρονο Γεράκη. Ἔλπίς του νά βγῆ τό Σιάμ ἀπό τό ἀδιέξοδο. Ἦταν τό 1680. Πρίν περάση πολύς καιρός, ὁ Γεράκης ἔγινε ὁ ἀδιαφιλονίκητος ἄρχων τῆς χώρας. Ὁ βασιλεύς τοῦ ἀνέθεσε ἐν λευκῶ τή διακυβέρνησή της. Συγκέντρωσε τά ἀξιώματα τοῦ πρωθυπουργοῦ καί τοῦ

ἀντιβασιλέως. Εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις στόν κρατικό μηχανισμό. Ἐπίσης ἀσχολήθηκε μέ ἐγγειοβελτιωτικά κ.ἄ. ἔργα. Εἶχε καταλάβει ὅτι χωρίς διώρυγες, δρόμους κ.ἄ. ἐργα τό Σιάμ ἦταν καταδικασμένο νά παραμείνη οἰκονομικά καθυστερημένο γιά πολύ. Προσπάθησε νά ἀπομονώση τούς Τούρκους πού εἶχαν στά χέρια τους σημαντικό μέρος τοῦ ἐμπορίου καί ἐξεμεταλλεύοντο τήν χώρα. Παράλληλα προσπάθησε νά είσαγάγη τό εὐρωπαϊκό πνεῦμα, τίς δυτικές ἰδέες καί πολιτισμό. 200 χρόνια πρίν ἀπό τή μεταρρύθμιση Meiji στήν Ἰαπωνία πού ἄλλαξε τήν ὄψη της, ὁ «Ἕλληνας» εἶχε πεισθεῖ ὅτι ὁ ἐκσυγχρονισμός ἔπρεπε νά προήρχετο ἀπό τήν Δύση. Δέν νόμισε ποτέ ὅτι τό Σιάμ μποροῦσε ἤ ἔπρεπε νά γίνη Εὐρώπη. Ἦταν ὅμως πεπεισμένος ὅτι εἰσαγωγή ὡρισμένων στοιχείων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ πού θά προσηρμόζωντο στά δεδομένα τής χώρας θά συνέβαλαν στήν πρόοδο της. Φίλος τῶν Γάλλων, πού τόν εἶχαν κολακεύσει καί προσεταιρισθεί, νόμιζε ὅτι «ἡ γαλλική λύση» ἤτανε καλύτερη γιά τή θετή του πατρίδα. Καί εἶχε ἴσως δίκιο. Ἡ Γαλλία τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, πού βασίλευε τότε, ἦταν τό ἐπίκεντρο τής Εὐρώπης τοῦ κόσμου. Παράλληλα νόμιζε ὅτι ἡ διάδοση τού Χριστιανισμοῦ θά ἐμφυσοῦσε ζωή στήν πνευματική ζωή τοῦ τόπου. Ἦταν ἀνεξίθρησκος. Δέν ἐπέβαλε τίς θρησκευτικές του δοξασίες. Ὁ Χριστιανισμός ἦταν γι' αὐτόν μιά παράλληλη λύση πλάϊ στό Βουδδισμό.

Ἡ κατάληψη ἀπό ἕνα «ξένο», ἕνα «βάρβαρο» τού ἀνωτάτου ἀξιώματος ἀναπόφευκτα δυσαρέστησε πολλούς. Οἱ διοικητικές μεταρρυθμίσεις δυσαρέστησαν τό κατεστημένο, τούς Μανδαρίνους. Οἱ οἰκονομικές μεταρρυθμίσεις τούς μεγαλοκτηματίες, τούς φερουδάρχες. Ἡ φιλία μέ τούς Γάλλους, τούς Ἄγγλους καί κυρίως, τούς Ὁλλανδούς. Ἐπίσης τούς «ἐθνικιστές», τούς ξενόφοβους. Ὁ προσηλυτισμός τῶν Ἰησουϊτῶν, τούς βουδδιστές ἱερεῖς. Καί ὠδήγησαν στίς Ἐπαναστάσεις τοῦ 1688. Ἡ πρώτη ἀπέτυχε. Ἀκολούθησε ὅμως μιά δεύτερη στίς 18 Μαΐου 1688. Ἦταν μιά revolutiondepalais ἐναντίον τοῦ Γεράκη. Οἱ φίλοι του ἦσαν ἀδιοργάνωτοι. Ὁ ἀρχηγός τοῦ γαλλικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος Ferz ἔδειξε ἀδράνεια. Ὅταν ἀποφάσισε νά ἀντιδράση ἦταν ἀργά. Οἱ Γάλλοι κατεσφάγησαν σχεδόν χωρίς ἀντίσταση. Οἱ ἐπαναστάτες συνέλαβαν τό βασιλέα καί τό Γεράκη. Ὁ τελευταῖος θεωρήθηκε ὑπεύθυνος ὅλων τῶν κακῶν πού ἔδερναν τή χώρα. Ἐκτελέσθηκε μετά «συνοπτική διαδικασία», θά λέγαμε σήμερα. Ἦταν ἡ 5η Ἰουλίου 1688. Προηγουμένως εἶχε ὑποστεῖ φρικτά βασανιστήρια. Κατά μία ἐκδοχή μαζί του ἐκτελέσθηκε ἡ Σιαμέζα σύζυγός του. Εἶχε ἐκχριστιανισθεῖ καί ὠνομάζετο Μαρία. Ἐπίσης ὁ γυιός του Γεράσιμος

ἑνός ἔτους. Κατά μία ἄλλη ἐκδοχή ἡ σύζυγος καί ὁ γυιός του μπόρεσαν νά δραπετεύσουν. Ἐφθασαν σῶοι στήν Γκόα τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκεῖ ἡ σύζυγός του πέθανε σέ λίγο. Σέ μερικά χρόνια πέθανε καί ὁ γυιός του. Βρισκόταν κάτω ἀπό τήν προστασία ἱεραποστόλων.

Ἡ ἐπανάσταση ἐπανέφερε τό Σιάμ στόν παληό του δρόμο. Καμμιά ριζική μεταβολή δέν ἔγινε ἀπό τότε μέχρι τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας. Ἀλλά οἱ μεταρρυθμίσεις καί τό ἐν γένει ἔργο τοῦ Γεράκη δέν ξεχάσθηκαν. Ακόμη, καί σήμερα στή Ταϋλάνδη -«τή χώρα τῶν ἐλευθέρων» ζεῖ ἡ μνήμη τοῦ FraKlag τοῦ Ἕλληνα.

ΠΗΓΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ:
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ τ.181,
ΙΟΥΝΙΟΣ 1981

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΣΗΜΕΟΝΟΓΛΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΣΗΜΕΟΝΟΓΛΟΥ «ΣΑΝ ΑΝΘΗ ΚΕΡΑΣΙΑΣ» ΣΕΛ.122, ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΑΙΔΑΛΕΟΣ»

Οἱ Σαμουράϊ εἶναι γνωστοί στό εὐρύ κοινό ἀπό κινηματογραφικές ταινίες καί βιβλία πού ἐξυμνοῦν τήν πολεμική τους ἀρετή. Ποιά ἦταν, ὅμως, ἐκεῖνα τά πνευματικά καί ἠθικά ἐφόδια, πού τούς ἔκαναν ἀπαράμιλλους μαχητές καί τόσο ἀτρόμητους στήν ὄψη τοῦ θανάτου;

Στό πρωτότυπο αὐτό σύγγραμμα παρουσιάζονται γιά πρώτη φορά στό ἑλληνικό κοινό ἐκεῖνες οἱ ψυχοτεχνικές μέθοδοι π.χ. ἀναλυτικές ὁδηγίες διαλογισμοῦ, ζέν, σωστῆς ἀναπνοῆς καί στάσης σώματός τους κ.τ.λ. καθώς καί οἱ ἠθικές ἀξίες πού μποροῦν νά σμιλεύσουν στήν ψυχή τοῦ καθενός τό πνεῦμα τῶν σαμουράϊ.

Ἐπεξεργασμένο γιά τίς σύγχρονες προκλήσεις τῆς καθημερινότητας, τό βιβλίο ἀφορᾶ ὅλους ὅσοι διψοῦν γιά τήν Ἀλήθεια, αἰσθάνονται πώς κάτι λείπει στή ζωή τους ἤ πώς εἶναι «ὄχι ἀρκετοί» ἀλλά καί ὅσους ἀσκοῦνται στίς πολεμικές τέχνες, γυμνάζονται ἤ ἔχουν ὑπερφορτωμένο πρόγραμμα προσφέροντάς τους μιά ἐναλλακτική πηγή ἐνέργειας, πλέον τῆς συνηθισμένης καί μιά διέξοδο ἀπ' τό στρές καί ἀπ΄ τήν ἀνασφάλεια.

Ὁ Ἀσημεόνογλου Παναγιώτης γεννήθηκε τό 1982 στή Θεσσαλονίκη καί μεγάλωσε στό Ὡραιόκαστρο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀποφοίτησε ἀπό τό Φυσικό τμῆμα τοῦ Α.Π.Θ. καί ἔκτοτε ἐργάζεται ὡς καθηγητής Μέσης Ἐκπαίδευσης.

Ἐπί σειρά ετῶν ἐντρύφησε σέ θέματα ἐπιστήμης, φιλοσοφίας, θρησκειολογίας, ψυχολογίας, μυστικισμοῦ, ἀποκρυφισμοῦ, τέχνης, κ.ἄ. Τά τελευταῖα χρόνια ἀσκεῖται καθημερινά στό Ζέν.

ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΠΟΛΛΕΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ἀγναντεύω
Ἐτυμολογία: ἀπό τό επίρρημα ἀγνάντια
ἀγνάντια = ἀπέναντι
Ἐτυμολογία: ἀπό τή συνεκφορά τῶν τά ἐνάντια + κατάληξη -εύω.
ταϊνάντια, ταζιάντια, τ' ἀγνάντια.

Ἀγναντεύω

Ἀνέβηκα στήν πιο ψηλή κορυφή κι ἀγνάντεψα τόν κάμπο (κοίταξα ἤ ἀτένισα ἀπό ψηλά).

Ἀπό τό καραούλι ἀγνάντευα τό πέλαγος μέ τήν ἐλπίδα πώς κάποιο καράβι θά φανῆ (ἔβλεπα μακρυά).

Ὅταν δέν ἔχω δουλειά νά κάνω, κάθομαι στή βεράντα κι ἀγναντεύω τή θέα (χαζεύω κοιτάζοντας τριγύρω μου).

Ἀδίκευε τό φτωχό, ἀγνάντευε καί κατά τό Θεό. (παροιμία, λέγεται γιά ὅσους προσπαθοῦν νά συγκαλύψουν ἤ ἀντισταθμίσουν τίς ἀδικίες τους σέ βάρος τῶν φτωχῶν μέ ὑποκριτική θεοσέβεια.

γνωστός: ἀπό τήν ἴδια ἀρχαία καί μέ τή ἴδια σημασία λέξη γνωστός

Γνωστός

Τό εἰδύλλιό τους ἔγινε γνωστό, ἀπό τόν τύπο (μαθεύτηκε, κοινολογήθηκε, ἀποκαλύφθηκε)

Ὡς γνωστόν σήμερα θά ἐπισκεφθῆ τήν πόλη μας ὁ πρωθυπουργός (ὅπως γνωρίζετε, ἤ ἔχετε πληροφορηθῆ)

Εἴμαστε γνωστοί ἀπό μικρά παιδιά (γνωριζόμαστε, ἔχουμε σχέσεις).

Ἔχω πολλούς γνωστούς στήν Καβάλα (γνώριμους, οἰκείους, φίλους).

Ἡ πολιτεία μου εἶναι γνωστή τοις πᾶσι (φανερή σέ ὅλους, γενικά).

Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ νέοι ἀδιαφοροῦν γιά τήν πολιτική (φανερό, διαπιστωμένο).

Γνωστός ἠθοποιός ὑπῆρξε θῦμα ληστείας (ἐπώνυμος, γνώριμος).

Στή δεξίωση παρέστησαν ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὁ πρωθυπουργός καί πολλά ἄλλα γνωστά πρόσωπα (ἐπίσημα, ἐπιφανή).

Πολλοί συγγραφεῖς γίνονται γνωστοί μετά θάνατον (ἀναγνωρίζονται).

Ἡ Χίος εἶναι διεθνῶς γνωστή γιά τή μαστίχα της (ὀνομαστή, ξακουστή, φημισμένη).

Ὁ Ὠνάσης ἦταν γνωστός γιά τα πλούτη του (ξακουστός, ὀνομαστός, περιώνυμος, διάσημος).

Ὁ δράστης ἦταν γνωστός στήν Ἀστυνομία (σεσημασμένος ἤ σταμπαρισμένος ἀπό τήν…)

Ὁ Χαρίλαος Φλωράκης, γνωστός καί ὡς καπετάν Γιώτης, καταγόταν ἀπό τό νομό Καρδίτσας (ἐπονομαζόμενος ἤ ἀποκαλούμενος καί…).

Γνωστός καί μή ἐξαιρετέος (λέγεται γιά κάποιο πρόσωπο πού μᾶς εἶναι γνώριμο καί συνάμα ἀποδεκτό).

ἑτοιμάζω

ἀπό τήν ἀρχαία καί μέ τήν ἴδια σημασία λέξη ἑτοιμάζω

Ἑτοιμάζω

Ἄν πεινᾶς νά σοῦ ἑτοιμάσω φαγητό (παρασκευάσω).

Περιμένουμε ἐπισκέψεις καί ἀκόμα δέν ἑτοίμασα τό σπίτι (συγύρισα, τακτοποίησα).

Εἶναι ἡ ὥρα νά ἑτοιμάσουμε τό τραπέζι (βάλουμε τραπέζι).

Μέχρι αὔριο θά σοῦ ἔχω ἑτοιμάσει τό παντελόνι (ἕτοιμο, τελειωμένο).

Κανένας δέ γνωρίζει τί τοῦ ἑτοιμάζει τό μέλλον (ἐπιφυλάσσει, μαγειρεύει, σκαρώνει).

Ποῦ νά φαντασθῶ τί μοῦ ἑτοίμαζε ἡ μετέπειτα ζωή (ἐπεφύλασσε, ἔκρυβε).

Καί τώρα σᾶς ἑτοιμάζω μιά ἔκπληξη (ἐπιφυλάσσω, κρατάω, ἔχω).

Αὐτή τή στιγμή κάτι ἑτοιμάζει ἐναντίον μας (μαγειρεύει, σκαρώνει).

Ἡ κυβέρνηση ἑτοιμάζει μεγαλειώδη ὑποδοχή στούς νικητές (ὀργανώνει).

Ἡ κόρη μας ἑτοιμάζεται γιά τό χορό (προετοιμάζεται, εὐπρεπίζεται).

Ἡ Τουρκία ἑτοιμάζεται πυρετωδῶς γιά πόλεμο (προετοιμάζεται, προπαρασκευάζεται).

Μία κουβέντα τοῦ εἶπα παραπάνω κι αὐτός ἑτοιμάστηκε γιά καυγᾶ (ἀνασκουμπώθηκε).

Μήν ἑτοιμάζεσαι γιά φαΐ. Θά ἀργήσῃ πολύ, ἀκόμη. (ἀνασκουμπώνεσαι, κάνεις ὄρεξη).

Ἑτοιμάζεται γιά τό πανεπιστήμιο (ἔβαλε πλώρη, προπαρασκευάζεται).

Μήν ἑτοιμάζεσαι νά μοῦ ζητήσῃς δανεικά, γιατί εἶμαι ρέστος (μπαίνεις στόν κόπο).

Οἱ ἀθλητές μας ἑτοιμάζονται γιά τήν Ὀλυμπιάδα τοῦ 2020 (προπονοῦνται).

Οἱ κρατούμενοι ἑτοιμάζονταν νά ἀποδράσουν (σχεδίαζαν).

Πηγές:
1)Ἐτυμολογικό λεξικό τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς
Ν.Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗ
Ἐκδόσεις Ι.Ν.Σ. Α.Π.Θ.
2) Κιβωτός τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας Γεωργίου Πλακιᾶ
Ἐκδόσεις Μαλλιάρης - Παιδεία

Ἀρχαϊστικές φράσεις

Δός μοι πά στῶ καί τάν γᾶν κινήσω

Δῶσ' μου κάπου νά σταθῶ καί τή γῆ θά κινήσω. (μτφ) δῶσε μου τίς προϋποθέσεις καί θά πετύχω.

Ἡ φράση χρησιμοποιεῖται ἀπό κάποιον πού χρειάζεται μιά μικρή βοήθεια γιά ν' ἀρχίση ἕνα ἔργο, πού χρειάζεται ὡρισμένες προϋποθέσεις γιά νά πραγματοποιήση τό σκοπό του.

π.χ. Ἡ οὐσία εἶναι ἡ ἔλλειψη ἀπαγγελματικοῦ χώρου. Δός μοι πά στῶ καί τάν γᾶν κινήσω.

Ἡ φράση εἰπώθηκε ἀπό τόν Ἀρχιμήδη (287-212 π.Χ.), φυσικό, μαθηματικό καί μηχανικό ἀπό τίς Συρακοῦσες τῆς Κάτω Ἰταλίας, ὅταν μέ συνδυασμό μοχλῶν κατάφερε ν' ἀνυψώση μεγάλο βάρος. Μέ τή φράση αὐτή ἤθελε νά τονίση ὅτι μέ τήν κατάλληλη βάση καί τόν κατάλληλο συνδυασμό μοχλῶν, θά μποροῦσε νά σηκώση ἕνα βάρος, ὅσο μεγάλο κι ἄν εἶναι.

Ἐξ ὄνυχος τον λέοντα. Ἀπό τό νύχι καταλαβαίνει κανείς τό λιοντάρι. (μτφ) Ἀπό κάποια σημαντική λεπτομέρεια φαίνεται ὁ χαρακτήρας κάποιου.

Ἡ φράση χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλώση ὅτι κάποια σημαντική λεπτομέρεια, ἀποτελεῖ τήν εἰδοποιό διαφορά κάποιου ἀπό κάποιον ἄλλον. Δηλαδή, ἀπ' τά νύχια συμπεραίνει κάποιος ὅτι πρόκειται γιά λιοντάρι ἀπό μικρό, ἀλλά χαρακτηριστικό γνώρισμα.

π.χ. Ἡ νέα Κυβέρνηση αὔξησε τά τηλεφωνικά τέλη· ἐξ ὄνυχος τόν λέοντα.

Ἀξίζει νά ἀναφερθῆ τό λογοπαίγνιο πού κάνει μέ τή φράση αὐτή ὁ Νίτσε στό ἔργο του eccehomo «Ἐξ ὄνυχος τόν Ναπολέοντα» (λατ. «exungueNapoleonem» ἐνν. τεκμαίρεσθαι).

«Τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι». Ὑπακούοντας στά λόγια ἐκεῖνων, πειθαρχώντας στίς ἐντολές τους.

π.χ. Τῶν ἐκπαιδευτικῶν τά λόγια μήν τά ξεχάσετε ποτέ. Πορευθεῖτε, τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

Ἡ φράση προέρχεται ἀπό τό ἐπίγραμμα τοῦ λυρικοῦ ποιητῆ Σιμωνίδη (556-468 π.Χ.), διασήμου γιά τά ἐπιγράμματά του. Γράφτηκε στόν τάφο τῶν Σπαρτιατῶν που σκοτώθηκαν στή μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.), ἔχοντας ἐπί καφαλῆς τό Λεωνίδα. «Ὦ ξεῖν ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τήδε καίμεθα, τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

Ἀπό τό «Λεξικό Ἀρχαϊστικῶν φράσεων»
τοῦ Δημήτρη Τσιρόγλου
Ἐκδόσεις «Σαββάλας»
Β' ἔκδοση

ΠΕΡΙ ΛΕΞΕΩΝ, ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΛΟΓΟΥ & ΣΙΩΠΗΣ
ΑΝΑΛΕΚΤΑ

(Ἀπό τήν ὁμότιτλη συλλογή τοῦ Γιάννη Τσατσαΐα)

«Στά χρόνια μας τό ζήτημα δέν εἶναι, πιά, ἄν θά γράφουμε καθαρεύουσα ἤ δημοτική. Τό τραγικό ζήτημα εἶναι ἄν θά γράφουμε ἤ ὄχι ἑλληνικά».

Γ. Σεφέρης

☼

«Οἱ λέξεις εἶναι σάν παιδιά.
Ὅσο τίς προσέχεις, τόσο ἀπαιτοῦν».

παροιμία

☼

«Στόν ἄρρωστο τό γιατρικό, στόν πονεμένο ὁ λόγος».

παροιμία

☼

«Κάλλιο χρυσό ὄνομα, παρά χρυσό φόρεμα».

παροιμία

☼

«Κύριε, μόνο μέ τή σιωπή σέ νοιώθουμε. Κάθε ὁμιλία σέ πληγώνει».

Τάσος Λειβαδίτης

ΠΑΣΧΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Νύχτα βαθειά, μά τοῦ χωριοῦ
γεμάτη ἡ ἐκκλησία·
ἔξω τό φῶς τοῦ φεγγαριοῦ,
μέσα φωτοχυσία.

-Χριστός Ἀνέστη! μέ φωνή
κράζει ὁ παπᾶς μεγάλη.
-Χριστός Ἀνέστη, χριστιανοί,
ὅλος ὁ κόσμος ψάλλει.

ΚαίΜπάμ! καίΜπούμ! οἱ τουφεκιές
καί τῆς καμπάνας χτύποι.
Ὤ, τί στιγμές αὐτές γλυκές,
πῶς φεύγει κάθε λύπη!

Κι ἀρχίζει τώρα να φωτᾶ
κι ὅλοι γοργά πηγαίνουν,
ἐκεῖ πού αὐγά κι ἀρνιά ψητά
στρωμένα τούς προσμένουν.

Μ. Χατζηδάκης